De vleespotten van Egypte

Marnix Gijsen

bron
Marnix Gijsen, *De vleespotten van Egypte*. A.A.M.Stols, Den Haag 1952

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/gijs006vlee01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

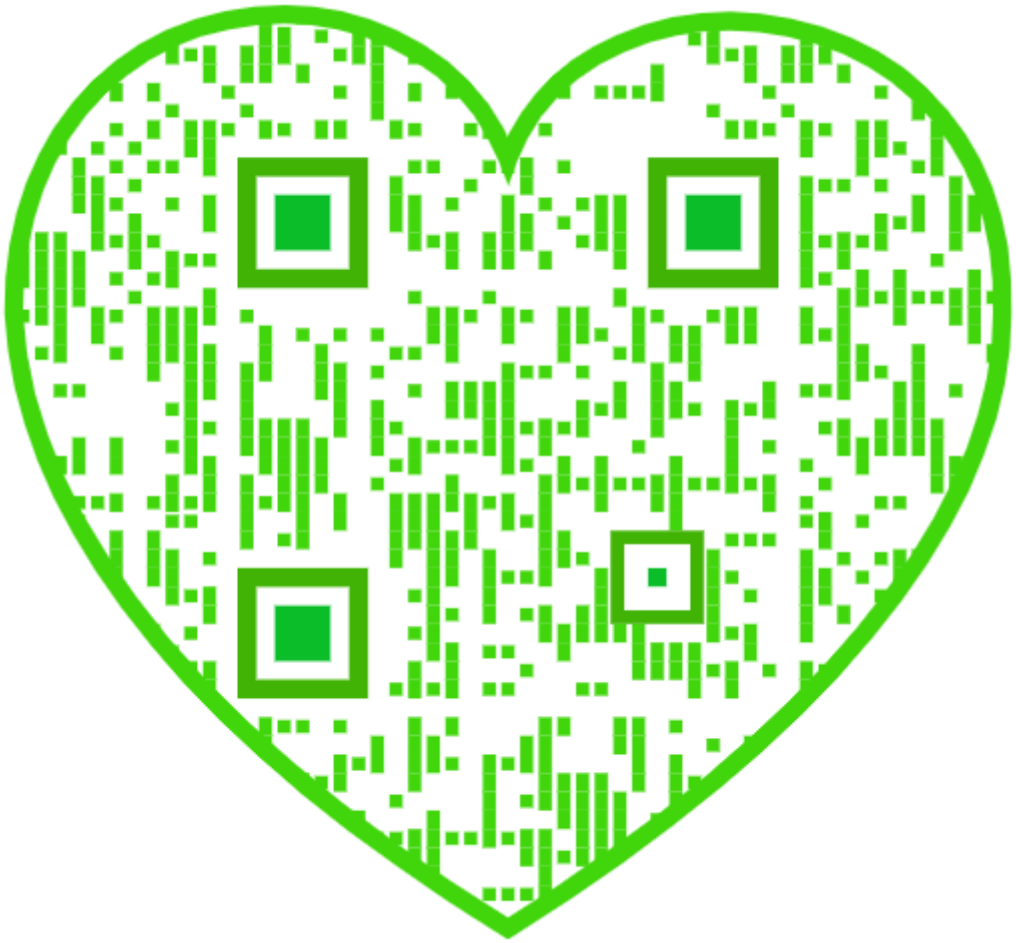

τῃ ἐρωτησάσῃ

‘*En de kinderen Israëls zeiden tot hen: Och, waren we maar gestorven door de hand van den Heer, toen we zaten over de vleespotten in Egypteland en brood aten tot verzadiging*.’
Exodus, XVI, 3

‘*Ik wil mij gaan vergewissen welk soort mensen het zijn, schurken zonder gevoel voor recht, een volk van wilden, of wel gastvrije lieden die de goden eren*.’
Odussee IX, 173-176

I '*Ein würdig Pergament*'

Toen ik, na veel inspanning, aan de universiteit van K. een doctoraal diploma had bemachtigd, waarin werd kond gedaan aan alle tegenwoordigen en toekomenden, dat ik in de geheimen der historische wetenschap was doorgedrongen, keerde ik des avonds laat en eenzaam naar mijn vaderstad terug. Mijn triomf over de onwetendheid, ten slotte vastgelegd in een ambtelijke oorkonde mij toegekend op grond van de uitgave van een wetenschappelijk werk met veel voetnoten in verscheidene levende en dode talen, kon mij echter niet bevrijden van één grote kommer: die voor den dag van morgen. Hoe zou ik in de eerstkomende jaren in mijn bestaan voorzien? Na de gelukwensen van de faculteit, had een der leden mij met vaderlijke zorg onder den arm genomen en gezegd dat ik niet moest hopen zo maar dadelijk in het onderwijs te worden aangesteld. Het wachten kon wel een paar jaar duren, en dan zou men mij wellicht doen aanvangen in een of ander provinciaal nest waar ik onherroepelijk

met de lelijke dochter van mijn hospita zou trouwen.

In den trein naar huis waren mijn gevoelens dan ook ten zeerste gemengd. Nu eens was ik fier eindelijk tot de klas der mandarijnen te behoren, dan weer keek ik met vertwijfeling de komende tijden tegemoet. Eén ding stond vast: ik zou me voortaan moeten weren, mijzelf bevestigen tegenover de wereld, niet meer met mij laten sollen.

Op een ietwat onregelmatige wijze had ik voor de thuisreis een vrijkaartje bemachtigd en ik zat voor het eerst van mijn leven in een eerste-klas-coupé. Met genoegen stelde ik vast dat de beste hôtels van Nice, Monte Carlo en Napels, in uitgelezen termen, om mijn cliëntele wierven, terwijl ik nog zelfs geen geld bezat om te voet op bedevaart te gaan naar Scherpenheuvel om den Heer te danken dat Hij mijn geest had verlicht toen ik de examinatoren te woord stond. De treinconducteur groette toen hij mijn coupé binnentrad en mij geheel alleen vond zitten, diep in gedachten. Ik gaf hem het document op mijn naam dat een vriend die tot het spoorwegpersoneel behoorde mij te ere van mijn nakende doctorale waardigheid had bezorgd. Blijkbaar was de glorie van mijn titel mij naar het hoofd gestegen, want ik zat in de eerste klasse, terwijl ik slechts recht had op tweede. De conducteur deed me dit beleefd opmerken. Toen hij mij zei: ‘Mijnheer Robijns, U zult naar de tweede moeten verhuizen’, zag ik mijn kans schoon om dezen proleet op zijn plaats

te zetten en ik zei dus, even beslist als hij: ‘Doctor Robijns, astublieft’. Die tovermacht van mijn titel, die pas enkele uren oud was, werkte onmiddellijk. De man werd nederig: ‘Mijnheer doktoor,’ zei hij, ‘ik moet toch mijn plicht doen’. In den gang van den wagon gaf ik dat edelmoedig toe en voegde er beschermend een ‘beste vriend’ bij. Hij had me wel in de eerste laten zitten, maar er was een inspecteur gesignaleerd. En verder had hij 's morgens dikwijls pijn in zijn maag; of ik daar niets tegen wist. Ik wilde mijn machtspositie niet opgeven en toch ook niet de muze der geschiedenis ontrouw worden. Met grote ernst zei ik hem dus dat de Egyptenaren van de 19e dynastie in dergelijke gevallen hun groenten ongekookt aten. Voor wij in mijn vaderstad aankwamen, bracht hij mij als dank voor mijn gratis advies, twee nummers van de Vie Parisienne welke hij in de eerste klasse gevonden had. Met dit geschenk en mijn bul ben ik het werkelijke leven ingegaan.

Mijn vooruitzichten waren welbeschouwd niet zo somber. De donkere wolken die boven mij dreigden, waren met een zilveren franje omzoomd. Ik kende namelijk enige mensen, die men klanten zou kunnen noemen. Terwijl ik in ons plaatselijk archief navorsingen voor mijn thesis deed had ik enkele opdrachten gekregen om genealogische bijzonderheden voor particulieren op te sporen. Ik had spoedig bemerkt dat stambomen heel wat meer kunnen opbrengen dan

fruitbomen. Ik was er namelijk in geslaagd een paar heren door wereldse eerzucht bezeten, te bewijzen dat hun achter-overgrootvader een wapenschild had gevoerd. Van keel met sabel of van sabel met keel, het was mij om het even zolang mijn lastgever mij maar een eerlijk dagloon voor mijn moeite betaalde. Voor de beroepsarchivarissen en -genealogen was ik geen geduchte mededinger, want ik zei eerlijk wat ik vond en ik heb nooit de takken van een stamboom gebruikt om een familieschandaal, al was het eeuwen oud, te verbergen of een bastaard te verdonkeremanen. In de beperkte kring der vakkundige historici werd ik dan ook als een onmondig liefhebber beschouwd. De faam van mijn onbetwistbare beroepsdeugd en wetenschappelijke rechtschapenheid was vooral gevestigd op een voor mij eervol doch pijnlijk geval. Op zekeren dag ontving ik het bezoek van een stevig uitzienden vijftiger. Hij was breed gebouwd, hoogrood van gelaatskleur en op het eerste gezicht leek hij mij niet een man te zijn die op zoek was naar aristocratische voorouders. Toen ik hem de hand drukte kreeg ik den indruk dat ik een stuk leder aanraakte. Steeds wantrouwig tegenover mijn eerste indrukken, zei ik tot mezelf: opgepast, vergeet niet dat arbeid adelt. Toen wist ik nog niet dat het de arbeid der arbeiders is die ten slotte den patroon tot den adelstand verheft. Mijn klant, Christiaens, bleek inderdaad een vrij primitief man te zijn die geen zier gaf om wapenschilden van keel of

van sabel. Zijn hartstocht in dit leven was het bekomen van een erfenis van een half millioen frank. Een halve eeuw lang had hij zijn best gedaan door het verkopen van sterk aangelengde melk een redelijk fortuintje te vergaren, maar dat was niet meegevallen. Zijn moeder had tot op haar zeventigste jaar gewerkt als schoonmaakster bij de beste families der stad. De erfenis was de oorzaak van haar dood geweest. Christiaens vertelde mij dat zij beiden heel hun leven gewacht hadden op het verscheiden van een verre verwante, gierig als een weldadigheidsinstelling en taai als een kattestaart. Toen deze hardnekkige oude vrijster eindelijk den geest had gegeven, bracht de notaris Christiaens van dit goede nieuws op de hoogte. Hij was dadelijk naar het huis gesneld waar zijn moeder de grote schoonmaak aan het doen was. Toen hij zich aanmeldde, stond ze met een emmer vuil water en een dweil gewapend op den overloop der eerste verdieping. Christiaens had haar in zijn opgewonden haast van beneden het goede bericht toegeroepen en de moeder was met emmer en dweil van boven neergeploft voor zijn voeten. ‘Ze was dood, meneer Robijns,’ zei Christiaens, ‘ze had zestig jaar gewerkt en ik was wees’. Ik bekeek de vijftigjarige wees en vroeg me af waarom hij mij kwam opzoeken.

De erfenis was hem niet in den schoot gevallen. Er ontbrak één enkele schakel in den stamboom en sedert jaren was Christiaens bezig, met behulp van advocaten

en notarissen, jacht te maken op dien schakel. Zij deden hem mooie bedragen betalen als voorschot en stuurden hem om de drie maanden een briefkaart om hem tot geduld aan te zetten en een nieuwe storting te vragen. ‘Het is niet zo zeer voor dat half miljoen, meneer,’ zei hij, ‘maar het is voor mijn moeder’. Haar dood moest gewroken worden. Hij had al een prachtig grafmonument op het oog.

Christiaens interesseerde mij. Die moeder die op zeventigjarigen leeftijd dood neerplofte toen zij een goedgespekte bankrekening in het vooruitzicht had, kwam mij minder sympathiek voor. Wat kon ze met dat geld nog uitrichten? De zoon scheen mij een soort romanticus, een Chinese zoon die bereid is zich te ruïneren om zijn voorouders deftig te begraven. Ik ging op zoek in een paar buitengemeenten, speurde in doopregisters en begrafenislijsten en bracht menig genoeglijk uur door bij dorpspastoors die met verbazing zagen dat ik mijn weg kon vinden in het struikgewas van hun verwaarloosd archiefmateriaal. Na een week had ik de zaak in orde en ontbood Christiaens. Ik gaf hem zwart op wit de bewijzen dat hij de wettige erfgenaam was en dat moeder Christiaens voortaan in vrede zon kunnen rusten onder een geknotte zuil in carrarisch marmer. Hij stond op en drukte mijn hand in zijn twee stevige klauwen alsof hij een grote noot wou kraken, ‘U is mijn vriend, meneer’ zei hij. ‘Wat ben ik U schuldig?’. Ik wist dat hij ongeveer 20.000 fr. aan nut-

teloze advocatenkosten had verkwist en zag reeds een mooi bedrag in het verschiet. Ik zei hem dat ik drie volle dagen had gewerkt en dat we afgesproken hadden dat hij mij 50 fr. per dag zou betalen, wàt ook de uitslag van mijn onderzoekingen zou zijn. ‘Goed’, zei Christiaens, ‘hier is het geld, maar geef mij alstublieft een ontvangstbewijs, dat is altijd goed voor de belastingen’. Ik heb dat gedaan zonder een spier van mijn gezicht te vertrekken. Doch toen ik later mijn avontuur vertelde in een gezelschap van genealogen, was mijn faam als onnozele hans voorgoed gevestigd. Ik moet echter bekennen dat Christiaens mij, een paar maanden nadien, is komen opzoeken om mij zijn splinternieuwe Cadillac te tonen en mij zelfs heeft uitgenodigd voor een ritje naar zee, maar dan, buiten het vervoer, elk voor eigen rekening. Dat kon ik wel begrijpen. Ik heb geweigerd. Gelukkig maar. Want hij is aan de kust tegen een telefoonpaal terecht gekomen.

Terug thuis, nam ik mij voor dat ik mij nooit meer door loze boeren zoals Christiaens zou laten beetnemen. Ik kon echter moeilijk de klanten tegemoet gaan en nog minder klanten maken: ik hing dus geheel van het toeval af. De beroepsgenealogen wisten welke plaatselijke geslachten adellijke neigingen bezaten en slaagden erin hun diensten op het psychologische juist moment aan te bieden. Ik was een vrijbuiter en een liefhebber en kreeg daarom slechts de kruimels die van de tafel vielen.

Uit gewoonte en oude genegenheid keerde ik naar het archief terug. Het was een gezellig onderonsje waar ik al mijn oude bekenden, de zeldzame bezoekers en enkele leden van het personeel aantrof. Het geleek bijna op een gesloten club. Wij bezaten onze paswoorden en onze gebruiken. Eén er van was dat wij nooit het woord ‘eeuw’ uitspraken. Wij gewaagden uitsluitend van de vijftiende, de zestiende, de zeventiende en wij konden aldus dadelijk horen wanneer we met een nieuweling te doen hadden die nog niet op vertrouwelijken voet met de tijden omging. Ik vond inderdaad een beginneling aan het werk; een ijverig, jong mens dat tot mijn vreugde en verbazing, met behulp van mijn dissertatie, een tiental andere boeken en een aantal vergeelde bescheiden een nieuw boek aan het samenstellen was. Ik voelde me dadelijk als een oudstrijder of een aartsvader. Ik zette mij neer aan de lange, smalle tafel en vroeg inzage van een bundel papieren waarin ik vroeger een tiental liefdebrieven uit de ‘zestiende’ had gevonden. Ik had ze tevoren slechts vluchtig ingekeken en wilde ze nu op de keper beschouwen. Het was drukkend warm in het kleine lokaal en de lectuur viel mij helemaal niet mee. Hij aan wie deze brieven gericht waren, moest stellig een druk minnaar geweest zijn, want ik vond brieven in vier verschillende handschriften. Ik heb me nooit aangetrokken gevoeld tot het lezen van liefdesbrieven van anderen en zelfs toen ik die van de Portugese Non

las, gevoelde ik een onbehaaglijke gewaarwording. Ik hoopte echter in deze vier-eeuwen-oude, vergeelde briefjes een beeld van den tijd te ontdekken, een aanduiding die mij zou geleerd hebben of de mensen van het midden der ‘zestiende’ al dan niet anders voelden dan wij. Wat ik vond was gestamel en gebazel, tienvoudige herhalingen van steeds dezelfde liefdeswoorden. De ontvanger der brieven was zoals de zon en de maan, de wind en de regen. Daarover waren de vier dames het roerend eens. Hij moest vlug komen, hij werd verwacht, hij kwam te zelden. Inderdaad, dacht ik, op vier plaatsen tegelijk kon hij bezwaarlijk zijn. Alle vier waren zij hem tot den dood trouw. Teleurgesteld schoof ik de brieven opzij en zat te kijken op een vlek waar de schrijfster van een der epistels, een Maayken, met de pen, een rondetje omheen had getrokken. Daaronder had ze, heel klein ‘traen’ geschreven. Ik keek naar de oude hoofden die aan de smalle tafel gebogen zaten over registers en charters en die, met inspanning, latijnse afkortingen ontcijferden. En plotseling scheen mij dit alles grotesk, ongelooflijk en onwezenlijk. Door de met lood omraamde groene ruitjes viel een straal licht. Het witte stof, uit de oude papieren opstijgend, danste in die schacht klaarte. Ik begon aan mijn historische roeping te twijfelen en zei voor mij heen: een enkele traan, misschien was het niets anders dan een krokodillentraan van een lichtekooi, en je bent in de war. Je bent enkel geschikt om

de geschiedenis van het belastingstelsel der middeleeuwen te bestuderen.

Terwijl ik zo mistroostig zat te piekeren, als een soldaat die zijn vaandel wil ontvluchten, een priester die het altaar niet durft bestijgen omdat hij twijfelt, trad een oude dame binnen die ik nooit tevoren op het Archief had zien verschijnen. Zij zag er welverzorgd uit en was rijk gekleed. Het was blijkbaar haar gewoonte gehoorzaamd te worden. Zij was lichtelijk buiten adem van het klimmen naar de burelen van het archief dat onder de hanebalken van het oude gebouw gelegen was. De genealogen loerden naar haar over de halve glazen van hun neusnijpers. Ik zat haar domweg aan te staren. De bedienden van het archief waren ergens ver in een afgelegen kamer aan het zoeken naar een document dat in een middeleeuwse koffer, achter negen zware sloten, bewaard werd. Om dat logge meubel te hanteren moesten alle hands aan dek. De dame stond besluiteloos naar de geschiedvorsers te kijken, draaide even rond en begon toen met haar zonnescherm, een lang, potsierlijk dun ding, op den vloer te stampen alsof ze in een winkelzaak was waar niemand opdaagde. Ten slotte stak ze haar parasol in mijn richting en zei met gebiedende stem: ‘Jongeman!’ Ik heb steeds de neiging gehad te gehoorzamen want mijn leermeesters hebben mij ingeprent dat alle gezag van God komt, ook al vond ik soms dat Zijn vertegenwoordigers vreemd gekozen waren. Ik stond

op. Om toch mijn onafhankelijkheid te bevestigen, maakte ik een ietwat potsierlijke en overdreven buiging. Deze deed mij geen goed en ik heb daarmede bijna de kans van mijn leven verspeeld. ‘Wat is Uw naam?’ vroeg de dame. Ik kon voor de tweede maal met mijn diploma voor den dag komen en antwoordde krachtig: ‘Dr. Robijns, tot Uw dienst’. - ‘Dat dacht ik wel,’ zei ze en duwde mij in een nevenzaaltje want er waren reeds van de tafel stemmen opgegaan die om stilte verzochten. Tussen de zware folianten en pakken oude bescheiden, stelde de gebiedende figuur zich aan mij voor als baronesse van Bever. Alsof ze over middeleeuwse slaven sprak, vroeg ze mij waar het personeel verscholen zat. Met duidelijk merkbaar ongeduld luisterde ze naar mijn verklaring. ‘Ik geef niet om die pummels die blijkbaar onbekwaam zijn een Romeins cijfer te lezen,’ zei ze bitter. ‘Daarbij, het zijn mijn vijanden’. Hoe het drietal brave ambtenaren van het archief de vijandschap van barones van Bever hadden kunnen opwekken, was mij een raadsel. De ene kweekte goudvissen, de tweede verzamelde postzegels van Liberia en de derde schreef toneelstukken voor kinderen. Alle drie, patente, ordelijke, onschadelijke burgers die regelmatig mis hoorden en altijd rechts stemden, tenzij de tegenpartij een verhoging van salaris op haar programma in het vooruitzicht stelde. Waarschijnlijk is de vrouw gek, dacht ik. Altijd gekken gelijkgeven, was mijn leus. ‘Is U op verkenning in het

vijandelijke kamp?' vroeg ik. Zij antwoordde niet, maar bekeek mij onderzoekend en waarschijnlijk wel afkeurend. Ik zag er niet bijzonder keurig uit, met een jasje, dat te nauw was, en wat versleten. Toegeknoopt, nam het den vorm aan van een zandloper en rond de heupen stond het uiteen als een tutu. Mijn das leek veel op een dik touw en mijn haar groeide laag in mijn hals. Mijn enig sieraad was een zwaaromrande hoornen bril die mij bepaald een geleerd uiterlijk schonk. Dit en mijn merkbare bijziendheid deden mij dadelijk als een intellectueel herkennen. Ik hoorde ver achteraan de bedienden worstelen met de vele sloten uit 'de veertiende'. De barones bleef mij keuren alsof ik de betrekking van palfrenier bij haar hofstaat had aangevraagd. Ze bleek op zoek naar een jong historicus die haar helpen kon bij een gewichtige studie. Men had haar gezegd dat zij mij op het archief kon vinden. Ik stond versteld, denkend aan mijn tijdelijke ontrouw aan de muze der geschiedenis, dat deze edele dame wier talrijke kwartieren ongetwijfeld heraldiek verankerd lagen, mij was komen opzoeken. Waarom zij echter van de archiefbedienden als vijanden gewaagde, kon ik nog steeds niet gissen. De middeleeuwse kist viel met een zwaren slag dicht en het geluid donderde door de gangen. De bedienden keerden weer naar hun burelen. Haastig gaf de oude dame mij haar visitekaartje en gebood mij, want er was werkelijk niets vragends in haar stem, de dag daarop bij

haar te verschijnen om de zaak verder te bespreken.

Des avonds heb ik de vezels van de polsboorden van mijn beste hemd netjes afgeknipt. Ik heb mijn schoenen redelijk goed gepoetst. Maar de blinkende vlekken op mijn vest heb ik niet kunnen verwijderen. Om de aandacht af te leiden van de gebreken van mijn uitrusting, heb ik een zakdoekje met ware kunstvaardigheid in mijn borstzak geschikt zodat het als een witte bloem uit mijn jasje opbloesemde. Toen ik voor het ruime huis van het geslacht van Bever stond, stelde ik vast dat deze versiering geheel in mijn zak verdwenen was en ik moest de zakdoek er haastig weer uit opdiepen toen de deur al openging.

De barones wachtte mij op in een ruime bibliotheek. Zenuwachtig en diep onder den indruk der omgeving, had ik mijn hoed op het hoofd van een oud beeld bij de huisdeur gehangen. De knecht die mij had binnengelaten, kreeg een wenk met het hoofd en dadelijk werd mijn hoofddeksel verwijderd. Thee werd opgediend en ik trachtte wijs te worden uit den vloed van woorden die de oude dame over mij uitstortte. Blijkbaar was zij een vrouw die goed wist wat zij wilde en daarom veronderstelde dat iedereen het óók wist. Zoals de meeste vrouwen, had zij slechts aandacht voor de wezenlijke dingen van het leven en zij slaagde er niet in de àndere ordelijk tot uiting te brengen. Zoveel begreep ik echter dat zij sedert dertig jaar tegen het stadsbestuur een geding voerde om haar rechten en die

van haar edel voorgeslacht te doen gelden. Een van Bever uit de ‘zestiende’ had met het stadsbestuur een overeenkomst getroffen, over de levering van water voor zijn leerlooierij. De stad zou het water gratis leveren indien hij een aantal werklieden aan den arbeid hield. Hij had dit gedaan en zijn nazaten trouw na hem. Doch de moderne tijden hadden de stad verplicht de waterbedeling toe te vertrouwen aan een buitenlandse maatschappij, die onmiddellijk een einde maakte aan de gratis leveringen aan de leerlooierij van Bever. Semper Fidelis. Dit was de barones te erg geweest en, al waren de zaken nu al lang overgegaan in handen van derden die zij echter grootmoedig toeliet den naam van den stichter in hun firma te voeren, toch wilde zij gelijk halen tegen de onverlaten van het stadhuis.

Gilbert van Bever keek van den schoorsteenmantel op ons neer. Hij zag er deftig uit in een pak van bombazijn en met een prachtige degen. Zijn rosse baard stond uit in een brede waaier. Hij had een lepe blik, naar het mij toescheen. De barones bracht herhaaldelijk zijn vereerden naam in het gesprek te pas. Plotseling schoot het mij te binnen dat deze stoere voorvader, dit model van alle burgerlijke deugden, (wilde men zijn afstammelinge geloven), de ontvanger was van de belachelijke en ontroerende liefdesbrieven die ik den dag te voren met zoveel verveling had doorlopen, tot de traan van Maayke mij had afgeleid van het pad der

geschiedenis. Dàt was dus de man waaraan vier vrouwen tegelijkertijd hadden geschreven: ‘min minneken, min hartekin, min soetekin’ enz. Toen sprak de barones het woord genie uit en ik kon mij niet beletten heimelijk te denken en zelfs hardop te zeggen: ‘Hoe groter geest, hoe groter beest,’ want levenswijsheid zocht ik vooral in spreekwoorden. Ze bekeek me verbaasd, maar dacht blijkbaar dat ik een toespeling wilde maken op de geweldige geldelijke risico's welke de stamvader van het huis op zich had genomen en die hem op zeker ogenblik hadden geruïneerd, zodat zijn persoonlijke papieren in handen van het gerecht waren overgegaan. Ik werd aangeworven om in het archief der familie en ook elders waar het nuttig zou blijken, opzoekingen te doen om de stelling van het huis van Bever te staven. Mijn loon werd ruim bepaald en ik moest slechts om de week of zowat verslag uitbrengen over mijn eventuele ontdekkingen. Allereerst zou ik in haar huis zelf mijn navorsingen doen. Gaf dit geen beslissend resultaat, dan kon ik elders op jacht gaan.

II *Semper fidelis*

DEN volgenden dag ging ik met moed aan het werk. Ik twijfelde niet of ik zou de rechten van mijn edele lastgeefster op haar vijanden doen zegevieren. Dat waren de bedienden van het stedelijk archief die bij elk pleidooi in deze eindeloze zaak, kwamen aandraven met een of ander twijfelachtig document dat zij blijkbaar naar willekeur uit een onuitputbare voorraad konden opdiepen. De stadsadvokaten schoten nooit tekort aan argumenten tegen de verdedigers van huize van Bever. Semper fidelis.

De barones had mij een kleine kamer, geheel met goud leder behangen, toegewezen, en deed mij door een huisknecht een stapel archiefstukken brengen. Het weer was zacht geworden, de lucht helblauw en ik zat, dat moet ik eerlijk bekennen, de eerste dagen in het kantoortje gewoon te dagdieven. Wanneer ik een stap in den gang hoorde, boog ik mij diep over een vergeeld document en schoof mijn hoornomrande bril op mijn voorhoofd om van dichtbij het schrift te ontcij-

feren. De herinnering aan Maayken's traan kon ik maar niet kwijt raken en vele uren heb ik in de eerste weken in dit rustig huis gesleten in diepe mijmering over het verleden en over mijn eigen lot. Van de barones hoorde ik, na mijn installatie, niets meer. Haar naam werd enkel genoemd wanneer de knecht mij om elf uur 's morgens een kop bouillon, en om vier uur een kop thee bracht. Steeds met de groeten van Mevrouw, opdat ik wel zou bewust zijn dat dit een beleefdheid was en geen recht. Ik maakte niet bijzonder veel vorderingen in mijn onderzoek, want de barones had mij onmiddellijk een stapel dossiers in de armen gesmeten vóórdat ik zelfs met de grote lijnen van het proces vertrouwd was. In mijn ijver om haar voldoening te schenken, ook al kon dit mijn werktijd en dus mijn loon bekorten, nam ik enkele dossiers mee naar huis. Ik merkte dat de huisknecht mij iedere avond nauwlettend gadesloeg en mij des morgens ook met aandacht bekeek. Maar ik was ten slotte een jonge geleerde en men kon mij archiefstukken toevertrouwen. Mijn vertrek was gelegen aan den uitersten linkervleugel van het oude herenhuis en van wat er elders in het ruime gebouw gebeurde had ik slechts een vaag idee. Het was mijn trots aan mijn enkele kennissen te kunnen zeggen dat ik in den linkervleugel van Huize van Bever arbeidde, want tot dan toe had ik slechts in een achterkeuken of in een opkamer gewerkt. Het enige wat mijn nieuwsgierigheid gaande maakte, was

het geluid van een guitaar, dat mij van uit een bovenverdieping scheen te komen. Dat de barones dit speeltuig zon hanteren leek mij onmogelijk en over haar gezin wist ik niets. Ik wilde daar ook niet naar informeren in de stad. Zelfs toen het in den beperkten kring der historievorsers bekend werd dat ik als privé-archivaris werkzaam was, bewaarde ik een waardig stilzwijgen. Aan het einde van de eerste week bracht de huisknecht mij een cheque en hoewel ik terecht enigermate ontstemd was omdat men mij als een werkvrouw of een handarbeider per week en niet per maand betaalde, ging ik toch dadelijk in opgewekte stemming enige aankopen doen in de goede winkelzaken der hoofdstraat. Allereerst en bovenal schafte ik mij een prachtige das aan, donker natuurlijk en deftig, met een lichtgrijs motief. Het was een van die dassen die zegt: mijn eigenaar is een ernstig man maar geen pedant, hij kan ook zijn ogenblikken van opgewektheid en fantasie hebben. Momenten, méér niet, want life is real, life is earnest... Ik kocht een paar schoenen waar werkelijk niets op te zeggen viel dan dat ze te klein bleken en ik bestelde een pak, hopend op de volgende betalingen. Het pak was natuurlijk donkerblauw zodat het bij kunstlicht zwart scheen, maar in de felle zon wierp het dezelfde resultaten af als de das: een dun grijs streepje gaf uiting aan mijn jeugd en mijn recht op eerbare verstrooiing of luchthartigheid. Na een paar weken was ik geheel van uiterlijk veranderd en begon

er zelfs presentabel uit te zien. In een vlaag van wuftheid kocht ik zelfs een fles reukwater, een soort lavendel, die ik mij liet aansmeren door een vriendelijke verkoopster en waarvan mij later bleek dat het een parfum was, vooral zo niet uitsluitend door oude juffrouwen gebruikt. Een paar kennissen die mij in mijn nieuwe maatschappelijke wapenrusting ontmoetten, vroegen mij wanneer ik een zegelring met het wapen van mijn geslacht ging dragen.

Hoe meer ik vorderde in de kennis van het proces van Bever contra de Stad, hoe meer ik overtuigd werd van wat ik reeds voor mezelf omschreef als ‘ons goed recht’. Dit inleven in een eeuwenoude zaak, dit zich vereenzelvigen met de belangen en opvattingen van personages die allang dood zijn, kende ik bij ervaring als een doodgewoon verschijnsel onder historici. Al mijn makkers aan de universiteit die geschiedenis studeerden waren gaandeweg ongenietbaar geworden. De een bestudeerde de tolrechten der vijftiende, een andere de boekhouding der Italiaanse Joden der veertiende, een derde de duistere geschriften van een godsdienstig geestdrijver der zestiende eeuw, die zijn eind op den brandstapel had gevonden. In het begin scheen hun het thema van hun onderzoekingen van alle belang ontbloot, saai en vervelend, maar zodra zij er wat meer van begonnen te weten, bekeken zij alle moderne gebeurtenissen van uit het standpunt der douane van 1450, van den Boekhouder der 15e; of wel kreeg ik

een citaat te horen van dien halfgaren mysticus van vier eeuwen geleden die iets gezegd had dat, zoals de rijmelarij van Nostradamus, vagelijk van toepassing kon zijn op de dingen onzer dagen. Alleen de bevalling, dat is het drukken van hun proefschrift, kon deze zwangere geleerden verlossen uit de bekoring van het verleden. Al kende ik dus de gevaren der besmetting van de historie, toch liet ik mij gaan en na een drietal weken leefde ik geheel in de zestiende en volgde ik het spoor van Gilbert van Bever door het legalistisch struikgewas heen en wrong mij, als een jachthond door bramen en kreupelhout, achter mijn prooi aan. Ik vond echter niets, geen snipper papier die als argument kon dienen. Toen, op een namiddag de barones in mijn werkkamer binnentrad, veerde ik rechtop en was uiterst beleefd om haar voor te bereiden op het negatief resultaat van mijn onderzoek. Mijn nieuw en werelds voorkomen had mij een zekerheid gegeven die wel niet met mijn dieper wezen overeenstemde, maar daarom des te nadrukkelijk tot uiting kwam. Om haar te beletten mij met een rechtstreekse vraag in een hoek te duwen, begon ik haar in het algemeen over de werkwijze van de geschiedenis te onderhouden. Men kan, zei ik, op twee manieren iets bewijzen; positief en negatief. Indien men in àl de bescheiden van een gegeven tijdvak geen melding vindt van een feit dan is dat hoogstwaarschijnlijk niet voorgevallen. Ik had toen nog de kans niet gehad te leraren en ik deed mijn best

voor dit beperkt maar uitgelezen gehoor schitterend opvoedkundig te zijn. Mijn volzinnen rolden sierlijk, ik voegde er geschakeerde tussenbetekenissen in, gebruikte overvloedig ‘alhoewel, niettegenstaande, overmits en desalniettemin’ en meende dat ik met veel brio sprak. De barones onderbrak mij en zei: ‘Ik ken het grapje waarin beweerd wordt dat de Grieken de draadloze telegraphie ontdekt hebben, omdat men nooit een telefoondraad op het Acropolis gevonden heeft. Evenmin hebt U iets gevonden. Ga voort, jongeman, zoek, zoek! Of U snugger genoeg is om iets te vinden, weet ik niet, maar geduld heb ik wel. De eer van de van Bever's...’ Mompelend verliet zij het vertrek. Ik bleef mismoedig achter. De knecht kwam spoedig daarop met een nieuwe stapel archiefstukken aanzeulen.

Ik stond door het raam te kijken naar het magere verkeer en naar een paar klappeien die zonder de stem te verheffen met elkaar van de ene zijde der straat naar de andere van gedachten konden wisselen. Toen ging de deur achter mij open. Ik keerde mij om en zag een man, een dertigtal jaren oud, in het deurgat staan. Hij had een guitaar in zijn hand. Overvloedig blond haar viel hem ver over het voorhoofd. Ik merkte dat hij een weke kin had en een mond die licht open stond. Zijn ogen waren uiterst lichtblauw. Hoewel hij groter was dan ik, zag hij er tenger uit alsof zijn borstkas niet volgroeid was. Zijn armen leken wel vóór zijn romp te staan in plaats van er naast. Hij was gekleed in een

soort boezeroen en een fluwelen broek zoals de spoorwegbedienden gewoonlijk dragen. Verder had hij tennisschoenen aan die er bedenkelijk vuil uitzagen. Hij zette zich op mijn stoel neer en zei:

‘U is dus het historisch schoothondje van Frau Mama. Ik ben de nietsnut van een zoon. Andreas genaamd, de bekende laatste telg van een vermoeid geslacht. Semper fidelis.’

Toen gaf hij met de vlakke hand een streek over de snaren van zijn instrument. Het klonk als een orgelpunt voor zijn verklaring.

Ik wist niet wat te zeggen. Tot dat ogenblik had ik slechts omgang gehad met normale mensen. Sommigen waren zachtzinnige maniakken, geboeid door de een of ander bijzonderheid maar die men verder gemakkelijk kon hanteren. Ik kende er één die al zijn vrijen tijd besteedde aan een studie, welke ten doel had onomstotelijk te bewijzen dat Jeanne d'Arc geen maagd was gebleven. Indien men hem maar toegaf, dat dit inderdaad mogelijk was, kon men verder in vrede en vriendschap met hem leven. Een ander had een vurige haat tegen Rubens opgevat en schreef elk jaar een vlugschrift om te bewijzen dat de man in het geheel niet schilderen kon en dat al zijn doeken tegen betaling door Snijders waren vervaardigd. Hij haatte Rubens met een vuur dat mij steeds weer opnieuw verbaasde. Met woeste geestkracht ondermijnde hij de grondvesten van den roem van ‘dezen groten bedrie-

ger’. Geen mensen kunnen méér haatdragend zijn dan historici. Wil men in vrede met hen leven, dan moet men ze gelijk geven. Andreas van Bever scheen mij echter een veel moeilijker geval. Ik was bereid ten allen tijde de een of andere historische figuur te verloochenen. Ten slotte veranderde het maagddom van Jeanne d'Arc weinig of niets aan mijn bestaan. En of een goed schilderij door Rubens of door een zondagsschilder werd vervaardigd, ging mij in laatste aanleg ook niet veel aan. Doch hier ging het om mijn broodje. En ik zag er geen heil in om partij te kiezen in de familieverhoudingen der van Bever's. Ik vroeg beleefd aan Andreas of hij ook belangstelde in de historische opzoekingen die zijn moeder mij had gelast te doen. Ik verwachtte dat hij mij spottend zou antwoorden en verlangde zo gauw mogelijk van zijn gezelschap verlost te worden. Eerst antwoordde hij niet en bleef in gedachten verzonken. Ik merkte echter dat hij mij van terzijde monsterde. Ik wist dat ik er keurig uitzag. Een vlugge blik stelde mij in staat mij te vergewissen dat mijn broek zorgvuldig was toegeknoopt. Een tante die mij jaren lang heeft opgebracht concentreerde al haar didactiek op dat punt. Het vogeltje dat kon gaan vliegen, was haar een gestadige zorg. Zij heeft mij goede manieren en waakzaamheid geleerd. Andreas vroeg of ik van muziek hield. Om niet onbeleefd te schijnen zei ik: ja. ‘Van welke?’, vroeg hij. Ik vermeldde den naam van een populair, tamelijk bombastisch compo-

nist, die er niet voor terugschrok kanonnen en beiaarden in zijn muziek te betrekken. Andreas bekeek mij kritisch en gromde iets onverstaanbaars dat mij ongunstig in de oren klonk. Hij bleef op mijn stoel zitten, tokkelde een vage melodie op zijn guitaar en vroeg ten slotte:

'Betaalt ze U fatsoenlijk?'

Dankbaar zei ik: 'Ja'.

Andreas stond op, nam zijn instrument onder den arm en de kamer verlatend zei hij: 'Frau Mama nobis hic otia fecit...'

Grimmig zette ik mijn werk voort. Toen ik een dik register opensloeg, dat waarschijnlijk in geen eeuwen gehanteerd was geweest, vloog het fijne zand dat men voor het opdrogen van den inkt over het geschrift strooide, mij in het gezicht. Het beroemde stof der eeuwen, dacht ik, terwijl ik mijn brilglazen afpoetste en mijn niesbui bedwong. Het bezoek van Andreas had mij uit mijn humeur gebracht. Ik vond hem alles behalve sympathiek met zijn slonsig voorkomen, zijn gekke guitaar en zijn boosaardigheden. Dat hij in het leven niets uitrichtte, was mij duidelijk. Een goed deel van den dag had ik inderdaad in de laatste weken uit de verte guitaarspel gehoord. In mijn verbeelding had ik een melancholiek meisje gezien, om romantische redenen door een hardvochtige moeder gekerkerd, en die haar schoon verdriet op dit nederige instrument tot uiting bracht. Nu kreeg ik de slonzige, verwaar-

loosde erfgenaam van het oude geslacht onder de ogen. Dat een krachtige figuur zoals de barones zo'n slungel van een zoon kon baren, bevestigde mij in al mijn aangeleerde begrippen over het verval van den adel en van de oude families. Verdund bloed, dacht ik. De Maaykens van de zestiende eeuw waren reeds begonnen het gebouw af te breken vóór het nog goed recht stond en blijkbaar hadden de afstammelingen van den groten Gilbert ‘min soetkin, min alderliefsten vriend etc’ zich ook geen vermakelijkheden ontzegd in den loop der tijden. ‘Semper fidelis’, dacht ik schamper, maar dan op vier plaatsen tegelijk. Ik was op dat moment trots op mijn boerenbloed en ik wist dat ik voldoende kracht en hardnekkigheid in mijn karakter bezat om overschotten van een oud geslacht, zoals die verlopen Andreas, uit mijn weg te duwen.

Ik had echter buiten den waard gerekend. Want na dat eerste onverwachte en kortstondige bezoek, is Andreas mijn gestadig gezelschap geworden. Hij kwam gewoonlijk in het midden van den namiddag binnen, altijd met zijn guitaar en altijd even slordig toegetakeld. Ik het mijn stoel niet meer voor hem vrij en had aan den knecht gevraagd een zetel in de kamer te brengen. Veelal zei Andreas niets, speelde verstrooid op zijn instrument en keek voor zich uit. In het begin vond ik zijn zwijgend gezelschap hinderlijk. Het ergerde mij dat die nietsnut mij zat te bekijken, wat droevige wijsjes op zijn guitaar speelde, terwijl ik ijverig

aan het speuren was naar een document dat zijn moeder in staat zou stellen eindelijk haar jarenoud gevecht tegen het stadsbestuur te haren voordele te beslechten. Van Andreas vernam ik dat de geldelijke gevolgen van een eventuelen overwinning van het recht geen rol speelden in den geest van zijn moeder. Zij wilde eenvoudig gelijk krijgen. En was daarom bereid zich ten slotte tevreden te stellen met den zinnebeeldige frank schadevergoeding, welke het goed recht bevestigt. Mijn ijver voor het huis van Bever werd door deze mededeling aanmerkelijk gedempt. Mijn werk leek mij potsierlijk en van alle belang ontbloot; mijn bestaan al even ijdel als dat van Andreas dien ik, ondanks zijn guitaar en zijn latijnse aanhalingen, als een halve idioot beschouwde. Ik was een parasiet, een van de zeldzame in onze huidige maatschappij. De Romeinen hadden hun ‘cliënten’; de bedelmonniken leefden van iedereen die wat sparen kon; de heren der Renaissance hadden hun vleiers en hovelingen. Allen schooiers en uitvreters! Doch die gulden tijden waren thans voorbij. Ik ben een der laatste tafelschuimers. Dit besef stemde mij droefgeestig want ten slotte had ik niet jaren lang gestudeerd om te gaan leven van de opbrengst der grillen van een oude koppige feeks. Zodanig bezwaarde mij dit alles, dat ik op zekeren dag mijn hart voor Andreas blootlegde. Ik deed het op den sarcastischen toon dien hij zelf gebruikte, de enige die ik durfde aanwenden om niet dwaas sentimenteel te

klinken. Ik sprak haast voor mezelf, want ik wist niet of Andreas naar mij luisterde. Hij was voor mij niet meer dan een kat of een hond, waartegen men praat zonder een antwoord te verwachten.

Tot mijn verbazing begon Andreas plotseling op te leven. Hij stelde mij vragen over mijn verleden, informeerde naar mijn toekomstplannen, en moest ook weten hoe ik mij op het ogenblik kon redden. Mijn antwoorden waren kort. Ik was een wees. Deze mededeling gaf Andreas dadelijk de kans uit te pakken met een bekende aanhaling uit Poil de Carotte: ‘Tout le monde n'a pas la chance d'être né orphelin’. Ik had, dank zij de vrijgevigheid van een tante, kunnen studeren. Mijn weldoenster was het vorige jaar gestorven en had mij haar geld nagelaten. Genoeg om mij een paar jaar in het leven te houden, indien ik uiterst zuinig was. Daarna moest ik op eigen wieken verder. Andreas luisterde aandachtig naar mijn kort, sober verhaal, dat ik, na zijn eerste onderbreking, ongestoord kon voortzetten. Hoe was ik er toe gekomen geschiedenis te studeren, vroeg hij. Ik vertelde hem dat ik voor cijfers en exacte wetenschappen geen aanleg had, dat ik in mijn eenzame jeugd nooit wat anders dan geschiedkundige boeken en verhalen had gelezen, dat de historie mij werkelijk het meest aantrekkelijke vak had geschenen.

En de medicijnen? vroeg Andreas.

Ik kan geen bloed zien, bekende ik. Ik verwachtte

dat we heel het gesprek van Mephisto met den famulus gingen herhalen, en dat Andreas klaar was om mij welgemeende cynische raad te geven. Om dit te voorkomen vroeg ik hem wat hij gestudeerd had. Tot hiertoe, het leven, zei hij. Een beetje de rechten ook, want Frau Mama, Semper Fidelis, wilde dat ik door mijn talent de zaak Van Bever versus de Stad zou doen zegevieren. Maar ik heb het halverwege opgegeven en mij daarna uitsluitend op de muziek toegelegd. Alleen de muziek is onze aandacht waard. Zij liegt niet, iedereen kan haar begrijpen. Jij bestudeert oude historie, en je doet tenslotte niets anders dan de lieden van eeuwen geleden doen handelen, denken en spreken zoals jijzelf denkt. (Bij mezelf dacht ik: de gewone lekenheresie tegen de geschiedschrijving). Je zoekt naar een waarheid, en weet toch zeker dat ze niet te bereiken is. Geen twee getuigen zien hetzelfde kleine ongeval op dezelfde manier. Je schrijft altijd het best over een tijdvak waaruit slechts weinige bescheiden zijn overgebleven. Dat laat je toe te fantaseren. Rampzalig de dag toen men heeft verkondigd dat de geschiedenis een vak was, een wetenschap, terwijl zij in feite thuishoort in de kunsten van zieners en waarzeggers. Maar, ja, er zijn wel meesters in de theologie die ons zeggen hoe de hemel er uitziet. Laat je door dit alles niet ontmoedigen. Jij bent een parasiet; ik ben een parasiet. We teren allebei op het verleden: ik op het fortuin, jij op het archief. Mijn moeder onderhoudt mij, maar ze

koestert een grote minachting voor me. Ze verwacht dat ik het geslacht Van Bever zal voortzetten. Dat is nu nog haar enige hoop. Ik zie de noodzakelijkheid van een dergelijke onderneming niet in. Het hindert me geweldig te weten dat het enige wat haar in mijn persoon nog interesseert zo strikt gelocaliseerd is. Daarbij weet ik ook niet of ik als stamvader geschikt zou zijn. Het vrouwelijk geslacht heeft voor mij geen aantrekking. Ik haast mij er bij te voegen, (men moet tegenwoordig voorzichtig zijn), het mannelijke ook niet. Ik sta bezijden het leven en bekijk het soms aandachtig, meestal verveeld. Het meest verbazing wekkende schepsel dat ik ken is mijn moeder, met haar manier om gelijk te willen krijgen tegen dat wezenloze ding, de Stad. Hoe zij de overblijvende jaren van haar leven aan zoiets kan verspillen, ontsnapt mij geheel. Soms eerbiedig ik haar furie, want na vier eeuwen moet de levenskracht van een geslacht stellig uitgebloeid zijn, en zij wil, voor het ten onder gaat, een laatste maal de naam van Bever zien triomferen. Jij helpt haar, of tracht haar te helpen. Of misschien tracht je eenvoudig de zaak zolang mogelijk slepende te houden. Ik zal je niet verraden. Ga stil je gang, jongeman.

Ik zat naar al die dwaasheden te luisteren, zeer in de war. Ik was blij toen Andreas verdween, maar ik kon me onmogelijk terug aan het werk zetten na dit gesprek dat haast als een wederzijdse biecht had geklonken. Ik liet mijn thee in het kopje verschalen en

sloop naar buiten. Dien avond ben ik, voor het eerst sedert jaren, naar een bioscoop gegaan, en heb er een weeë, sentimentele film gezien die mij naar de ontboezemingen van Maayken, Kathelijne, Claerken en Bertken deed verlangen, als het hert naar het levende water.

III *Het postpaket*

EEN kind stelt de lastigste vragen. Het zegt om te beginnen: ‘Wat is dat?’ en vergt daarmede plotseling van ons de grootste geestelijke inspanning; het vormen van een passende bepaling. Wij reiken gewoonlijk stenen voor brood uit en bieden het kind niets dan een naam. Daarop zegt het kind: ‘Waarom?’. En dan zitten wij afgevangen. Het verplicht ons voor elk voorwerp, voor elk gebruik, voor elke gebaar een redelijke uitleg te geven. Om ons gezag staande te houden fantaseren wij er lustig op los, in de hoop dat het wicht, eens volgroeid, de waarde en betekenis van onze uitvluchten en leugens zal erkennen omdat het zich zelf spoedig in onze huidige moeilijke toestand zal bevinden.

Andreas had blijkbaar nooit dit tweede stadium bereikt. Ofwel was hij teruggekeerd tot een soort kinderlijkheid die hem, in zijn ogen althans, het recht verleende de simpelste dingen opnieuw en als nieuw te verkondigen. Hij had bemerkt dat ik een ordelijke en

methodische geest bezat, tot de tanden gewapend was met universitaire wijsheid en, zoals hij het uitdrukte, aan niets twijfelde. Dat prikkelde hem en gedurende vele namiddagen zaten wij samen te redekavelen terwijl de dossiers van het huis van Bever ijdel op mijn tafel lagen. Ik maakte mij niet veel zorg over deze toestand waaraan ik geen schuld had en waaruit ik mij niet los kon werken, tenzij ik mij bij de barones ging beklagen. Zij was waarschijnlijk op de hoogte, want de huisknecht begon de geijkte formule bij het opdienen van de thee weg te laten en zorgde zelfs, sedert Andreas mijn gestadig gezelschap was geworden, voor lekkernijen die in hoofdzaak voor hem waren bestemd.

Gelukkig vond ik enkele bescheiden, welke ten gunste van ‘onze’ stelling konden worden gebruikt en op een Zaterdag het ik bij de barones belet vragen. Zij ontving mij minder stuurs dan gewoonlijk en luisterde aandachtig, toen ik haar het drietal contracten uit de late 17e eeuw toelichtte. Ik had de ‘Costuymen ende Rechten’ van den tijd bestudeerd en was in staat mijn uiteenzetting met toepasselijke teksten en overeenkomsten te staven. Schamper dacht ik aan de vernietigende critiek die Andreas tegen de geschiedkundige wetenschap had uitgebracht. Ik raakte in vuur en mijn overzicht scheen mij een model van historische critiek: er was waarlijk geen speld tussen te krijgen. Mevrouw van Bever bleek zeer onder den indruk van mijn betoog en vroeg me wat er verder nog kon worden ge-

daan. Ik zei aarzelend dat, indien wij volkomen zekerheid wilden hebben over onze bewijsvoering, het nodig was dat ik enkele dagen opzoekingen zou doen, misschien zelfs weken, in het archief van B. Zij hoorde mij welwillend aan, doch zei dat ze me na enkele dagen zou terugroepen om mij haar beslissing te laten kennen. Om haar niet den indruk te geven dat ik op haar kosten een maand in het charmante B. wilde verblijven, zei ik haar dat er aldaar ook goede vorsers waren te vinden, die mijn werk best konden voortzetten. Dit maakte goeden indruk en ze verklaarde dadelijk dat zij er niet aan dacht een ander historicus op afstand aan te werven.

Kort daarop kreeg ik onverwacht goed nieuws. Ik had op goed geluk bij een geleerd genootschap een reis- en studiebeurs aangevraagd op grondslag van mijn proefschrift. De uitverkorenen zouden voor een jaar naar een Amerikaanse universiteit gezonden worden. Mijn thesis handelde over een vrij dor onderwerp en heeft mij een tijd lang beroemd gemaakt bij ten minste twintig specialisten in Europa en elders. Over mijn onderwerp raadpleegde men ‘Robijns’. Ieder die er iets van wist, besefte dat de vermelding van den titel overbodig was. Het was een van die talloze boeken die geschreven worden niet om gelezen, maar om geraadpleegd te worden: bouwstof voor den werkelijken geschiedschrijver. Er zijn echter in de wereld der historici mensen die zich in bouwmaterialen

specialiseren en die een sterke baksteen uit een brosse weten te erkennen. Mijn materiaal bleek prima. Dit had de geleerde vereniging aanleiding gegeven mijn verzoek welwillend te beschouwen. Al was de studiebeurs mij nog niet met stelligheid toegezegd, toch behoorde ik tot de uitverkorenen die een goede kans maakten. Deze onverwachte meevaller deed mij de toekomst roziger inzien en gaf mij het gevoel dat ik mijn parasietenbestaan in de naaste maanden wellicht vaarwel zou kunnen zeggen. In de laatste tijden was ik niet veel meer geweest dan de gezelschapsjonker van Andreas, die hoe langer hoe spraakzamer werd en mij, na veel omwegen, in zijn geheimste gedachten en verlangens had ingewijd.

De kern van zijn overwegingen was eenvoudig, doch voor mij ten zeerste verontrustend. Al meerdere jaren hield één onderwerp hem gestadig bezig. Zijn livre de chevet was een dik boek door een uiterst geleerd hoogleraar samengesteld en getiteld: ‘Der Selbstmord. Eine kultur-historische Studie’. Andreas was van oordeel dat de zelfmoord de opperste bevestiging van den menselijken wil vertegenwoordigde. Hij kon eindeloze reeksen historische figuren van zelfmoordenaars opsommen. Hij sprak met misprijzen over hen die zelfmoord pleegden uit liefdeswanhoop. Dat waren in zijn ogen lafaards en zwakkelingen. Zij die de daad begingen omdat hun zaken slecht gingen, omdat faillissement dreigde of een dergelijk onheil, beschouw-

de hij als verachtelijke beunhazen en vakbedervers in het gilde. Voor de helden die in vaderlandse vervoering zich zelf doodden om niet in de handen van den vijand te vallen, had hij enkel spot en misprijzen: zij waren ijdeltuiten die niets anders verlangden dan een eervolle vermelding in schoolboeken en in redevoeringen welke op volksfeesten worden uitgesproken. Over elk dezer categorieën had hij mij uitvoerig de les gelezen en wat ik kon inbrengen tegen zijn betoog vaagde hij met ongeduld opzij. Zo waren we eindelijk beland bij de ideale zelfmoordenaar: hij die geen enkele naspeurbare reden bezat om zijn bestaan te verkorten, doch er schuldbewust een einde aan maakte uit zuiver wijsgerige, welhaast metaphysische, redenen en beschouwingen. ‘De zelfmoord,’ zei Andreas, ‘is een bekentenis dat wij iets dat voor ons wezenlijk is, nooit zullen bereiken. Werther kan Charlotte niet bereiken en vertrekt. Een dwaasheid, want er zijn meer Charlotte's in de wereld en na Werther's dood ging zij kalm voort boterhammen voor haar kinderen te snijden. Een held hoe groot ook kan niet alléén een bergpas verdedigen tegen de barbaren. Hij doodt zich omdat de vijand zijn wraak niet op hem zou koelen. Hitler sterft in zijn schuilkelder omdat de Germaanse sage zulks vereist: een slachtoffer van slechte literatuur. Een Amerikaans staatssecretaris springt uit het venster van zijn hospitaal omdat men twijfelt aan zijn politiek inzicht. Resultaat: iedereen verklaart de man ziek en onverant-

woordelijk. Met trillende stem noemen de bevoegde overheden zijn dood een arbeidsongeval. Dus in negen en negentig van de honderd gevallen is zelfmoord een laffe uitvlucht, een bekentenis van onmacht. In mijn geval, zei Andreas, is het heel wat anders. Het is een beginselverklaring, een belangrijk philosophisch testament'. Ik vroeg hem of hij, zoals Faust, reeds de ronde der aardse geneugten gedaan had en of hij zich herinnerde welke de slotsom van deze wijsgerigen grijsaard was geweest: de warme gloed van een onnozel burgermeisje als ideaal. Ten slotte iets dat binnen het bereik ligt van elke slagersjongen. 'Faust was een oude dwaas,' antwoordde Andreas. 'Zijn potsierlijk banaal geval bevestigt mijn theorie: geestelijk pleegt hij zelfmoord door zijn verdrag met den duivel omdat hij het onbereikbare wil, de jeugd. Maar hij is jong *geweest* en heeft de kans niet waargenomen. Wat belette hem als jeugdig geleerde een hups vrouwtje te huwen die bij den aanvang van den eersten Faust een statige matrone zou geweest zijn, vast van heup en zwaar van gang? Heel de Faust zou onmogelijk geworden zijn, had de dokter zijn leven beter ingedeeld. Het drama berust hierop dat de man het leven averechts heeft aangepakt. Gebrek aan orde.'

Andreas dien ik beschouwd had als een volkomen ijdele nietsnut bleek in feite zeer druk bezig. Hij had sedert jaren een omvangrijke documentatie aangelegd over al de zelfmoorden die in ons land en in de nabuur-

staten werden gepleegd. Hij las een tiental dagbladen, binnen- en buitenlandse, en knipte zorgvuldig alle berichten over dergelijke gevallen uit, rangschikte ze volgens aanleiding en omstandigheden en ging ook stelselmatig de statistieken na die op dat gebied verschenen. Op zekere dag lokte hij mij mee naar zijn kamer op de hogere verdieping. Het was een grote ruimte dat hem zowel voor werk- als voor slaapvertrek diende. Bij het eerste aanblik geleek het op het décor van Faust in het eerste toneel: een rariteitencabinet in min of meer surrealistischen stijl. Eén wand werd geheel ingenomen door een glazen kast waarin een vreemdsoortige verzameling wanstaltige voorwerpen ordelijk was tentoongesteld. ‘Dat’, zei Andreas, ‘is mijn Museum van Afschuwelijkheden. Het aantal voorwerpen is beperkt tot 50. Wanneer ik er een ontdek dat beter is dan een stuk in mijn verzameling, vervang ik het zwakste door mijn nieuwe aanwinst.’ De leidende gedachte van de verzameling was dat elk voorwerp een functie moest hebben doch door zijn vorm die functie ontkennen. Alleen obscene dingen bleven uitgesloten. Er was een uurwerk in een koffiekan gewerkt, een donkerblauwe wijnfles in den vorm van een Mariabeeld, een barometer in den rok van een barokfiguurtje, een inktpot in den vorm van een w.c. en tal van dergelijke aardigheden. Andreas opende de kast en toonde mij een koperen notenkraker uit Indië die bestond uit twee welgeschapen vrouwenbenen. ‘Het is een twijfelachtig

stuk', zei hij doodernstig, 'een grensgeval. Ik behoud het omdat dergelijke dingen in Indië als gebruiksvoorwerpen doodgewoon en zonder enige zinnebeeldige bijbetekenis zijn'. Het bleek dat de Duitsers zijn voornaamste leveranciers waren want zij konden, blijkbaar zonder moeite, het toppunt van slechten smaak bereiken en daarbij het erotische en het scatologische vermijden. Wat Andreas zocht was volstrekte onzin. 'Mijn collectie', zei hij, 'is de zelfmoord van de rede'.

Ik was op al die wartaal al zo goed voorbereid dat ik zijn toelichtingen slechts met vage keelgeluiden beantwoordde. Zijn boekerij bestond vrijwel uitsluitend uit werken over zelfmoord en wat hij noemde 'aanverwante vakken'. Het hoogtepunt van dit rariteitencabinet werd gevormd door een uitgebreid kaartsysteem waarin hij stelselmatig de berichten over zelfmoorden op de twee halfronden had gerangschikt. Het was een indrukwekkende verzameling. Er waren afdelingen voor kinderen, volwassenen en ouden van dagen, mannen en vrouwen, blanken en kleurlingen, Christenen, Joden en heidenen. Een speciale klapper maakte het mogelijk onmiddellijk te vinden welke de drukste periodes voor zelfmoord waren, welk uur van den dag het meeste in zwang was; na te gaan hoeveel percent gevallen konden toegeschreven worden aan den drank, aan de koffie, aan de lectuur, aan de muziek. Een afzonderlijke map bevatte het volledig relaas van al de treurige gevolgen in Hongarije ver-

wekt door het liedje ‘Sombere Zondag’. Er was een apart dossier voor de sensationele vormen van zelfmoord: over kerels die uit vliegtuigen waren gesprongen of die zichzelf door dynamiet hadden laten verpoederen. Andreas had zelfs een actualiteitenfilm uit New York laten afdrukken waarop men een jonge man kon zien, hoog op een wolkenkrabber, die uren lang een menigte van duizenden in spanning had gehouden door zijn aarzeling om zich van een twintigste verdieping te storten. ‘Een bluffer,’ zei Andreas, ‘een m'as-tu-vu als al die Yankees. Hij heeft gewacht tot hij een voldoend aantal toeschouwers had. Anderzijds is er toch iets roerends in het feit dat hij die saamgestroomde massa niet heeft willen teleurstellen. Verbeeld je dat hij zijn plan had opgegeven nadat persmuskieten, radio-mensen, photographen en duizenden toeschouwers een hele dag gewacht hadden op zijn beslissende stap. Welk een anti-climax.’ Boven de schoorsteen hing een gravure van Rubens de oude Seneca voorstellend, die, de polsen geopend, zich in een ongemakkelijk, klein badkuipje laat doodbloeden. ‘Het is wel geen volkomen zuiver geval,’ zei Andreas, ‘want Seneca werd uitdrukkelijk verzocht zich van kant te maken. Wat ik echter bewonder is de waardigheid, de volmaakte toneelschikking van de daad. Seneca wist dat hij voor alle eeuwen in elke bloemlezing vermeld, door talloze schilders en beeldhouwers vereeuwigd zou worden. Socrates levert een overeenkomend ge-

val. Petronius is minder belangwekkend. Sedert de Romeinen is men slordig geworden en barok in den stijl der zelfmoord. Het is mijn bedoeling tot de klassieke eenvoud en het adellijk gebaar terug te keren.'

Tegen deze toekomstplannen kon ik enkel protesteren. Ik deed het natuurlijk op een ironische toon, de enige die op Andreas vat kon hebben. Een zedepreek, in zijn geval, ware nutteloos geweest. Morele argumenten en sentimentele betogen misten op hem iedere uitwerking. Ik waagde het den naam van zijn moeder in dit verband uit te spreken en kreeg dadelijk een 'gesproken portret' van haar te horen waarin zij de gedaante aannam van een dier feeksen door Goya zo onbarmhartig uitgebeeld. Het verdriet dat hij haar zou aandoen, raakte zijn koude kleren niet. Wanneer ik dat op tamelijk sarcastische manier op het tapijt bracht, onderbrak hij mij met de vraag: 'Ten slotte wat kan het je schelen, wat ik doe?' Ik was door dit gesprek en het bezoek aan dit caligarikabinet door Andreas' obsessie beheerst, zo zenuwachtig geworden en ongemakkelijk, dat ik ongenadig en eerlijk antwoordde: 'Inderdaad, het gaat me niet aan. Je kunt voor mijn part doen en laten wat je wil. Alleen begrijp ik niet waarom je zelfmoord zulk een vertoon moet worden, met het nodige toneeleffect, het vereiste tempo enz. Ten slotte ben je een komediant, want zoals een toneelspeler heb je een publiek nodig en een passend kader. Maar een publiek in jouw geval, ook al bestond het

slechts uit mezelf, zou in zekere mate medeplichtig zijn. Daar moet je rekening mee houden. De tijd der Grieken en Romeinen, die Socrates en Seneca zagen sterven, is voorbij. De grote Pan is dood, hij ging moeilijk naar het schijnt en tegen wil en dank. De ouden hebben nooit een godheid uitgevonden voor de zelfmoord, zij die zelfs aan onbekende goden altaren oprichtten. Wat jij wil bereiken is onmogelijk in onze maatschappij. Men zal zeggen dat je gek was, of een venerische ziekte had. Men zal je daad ongetwijfeld kleineren'. Hij antwoordde daar niet op, maar leidde het gesprek af naar den dubbelen zelfmoord. Ik vroeg hem of dit een verkapte uitnodiging was. 'Ach neen,' zei Andreas, met jou is niets te beginnen. Je bent nu eenmaal telurisch en zal het blijven: van deze aarde al te aards. Er schuilt in de zelfmoordovereenkomst iets edels dat mij aantrekt, alhoewel men moeilijk kan nagaan in hoeverre deze gevallen philosophisch zuiver op de graat zijn. Meestal vormen sentimentele motieven de drijfveer en de metaphysica of de wijsbegeerte heeft er niets mee te maken. Die gevallen schrijf ik af. Men kan er een goed toneelstuk van maken (de vrouw doet het eerst, dan aarzelt de man enz.) om te bewijzen dat de zelfzucht sterker is dan de liefde. Maar dit vraagstuk bezit voor mij geen enkel belang. Hetgeen ik wil bewijzen is een zedekundige stelling. Ik heb het leven ontvangen zonder het te hebben gevraagd. Ik wens over dit ongevraagde en vaak hinderlijke geschenk te

beschikken naar goeddunken. Het is ten slotte niets anders dan een postpaket met een borstel of een boek of een stuk zeep, dat een of andere opdringerige firma je toezendt, met het verzoek te betalen of de boel terug te zenden. Ik zend bet paket terug naar den opdringerigen en onbekenden afzender. Indien het hem vrij staat mij dit voorwerp te sturen, dan ben ik gerechtigd het terug te zenden en de jarenlange afbetaling te weigeren.'

Ik ben nooit heel knap geweest in het bevechten van sophismen en ook toen schoot ik te kort. Ik deed Andreas echter opmerken dat men met een beeld alles goed kon praten, doch niets bewijzen. Op gevaar af de uitvoering van zijn besluit, dat mij in weerwil van alles niet scheen vast te staan, te verhaasten vroeg ik hem terloops: 'Waar wacht je op? We zijn hier op de derde verdieping.' - 'Zo heb je me niet beet,' zei hij. 'Ik zal het niet doen als een kwajongen, alleen omdat jij me uitdaagt. Ik wil volkomen vrij en helder van geest zijn. Geen dwang, ook niet die van je uitnodiging. Ik wil in alle gemoedsrust sterven.'

Mijn zenuwen waren nu beslist op. Ik antwoordde daarom brutaal en vol gezond verstand, hetgeen hem boers en alledaags moest toeschijnen: 'Als je wellicht een beetje wacht, kun je een natuurlijken dood sterven in volle gemoedsrust en zonder iemand onnodig verdriet te doen, gelijk een fatsoenlijk mens. Je kunt er zelfs bepaald op rekenen. De datum doet er niet toe.'

Spottend herhaalde ik zijn eigen aanhaling... ‘de laatste telg van een vermoeid geslacht.’

‘Ben ik een schooier die moet wachten, zoals bij de soepbedeling?’ riep Andreas. ‘Ik wacht nu al 30 jaar en er komt niets. Ik heb er mijn bekomst van.’

Ik werd opeens gewaar dat er een derde persoon in de kamer was. Toen ik mij omkeerde en met geweld en afschuw het krankzinnige kaartsysteem van Andreas dichtschoof, zag ik de barones in de deur staan. Ze sprak me toe alsof ik een lakei was die ze met de handen in een kistje havanas betrapte. ‘Ik zal U morgen spreken’ zei ze. Ik schoof langs haar door het deurgat, liep het huis uit en ging op mijn kamer zitten, te moe om iets te beginnen, doch vast besloten mijn verbindingen met het Huis van Bever zo spoedig mogelijk te beëindigen.

IV *Rendez-vous in de Apollo*

EEN gehele week ging voorbij voor ik de barones terugzag. Tot mijn opluchting verscheen Andreas niet meer in mijn bureautje en de knecht had zelfs zijn zetel verwijderd. Ook de guitaar was stil geworden. Ik begon, na een paar dagen, het gehele geval humoristisch op te vatten. Ten slotte werd ik betaald om archiefstukken te lezen en niet om dienst te doen als gezelschapsjonker voor een halve gek die met zelfmoordgedachten speelde op een wellicht schilderachtige maar pedante en bepaald niet sympathieke wijze. De zekerheid welk ik daarbij bezat, in afzienbaren tijd naar de Verenigde Staten af te reizen en aldus verlost te worden uit het bizarre milieu van Bever, deed mij de zaken luchtig beschouwen. Ik deed geen navraag naar Andreas en het personeel behandelde mij of ik een zeldzame poedel of een nijdige siamese kat was die men, in aanwezigheid van den patroon over den rug streelt, doch geniepig een trap geeft zodra de baas het huis uit is. Er is niets slaafser dan een slaaf,

dacht ik. Niemand meer knechts dan een knecht.

Eindelijk werd ik op een morgen bij de barones geroepen. Zij troonde in de halve duisternis van haar ongemakkelijk gothische salon en zat naar het licht gekeerd. Een strategische stelling die ouderwordende dames, ambtenaren, dokters en advocaten verkiezen. Al wie zijn gezag wil bevestigen of zijn zwakheden verbergen, kiest de donkere zijde en laat het licht op zijn slachtoffer vallen. Niemand zoekt spontaan de zonkant. Wij hebben allen iets te verbergen, al was het maar een of ander onrecht dat de natuur ons bij de geboorte heeft aangedaan, gezwegen van wat de sociale omstandigheden ons kunnen berokkenen. Voor zij het woord kon nemen, zei ik haar dat mijn werk ten einde liep en dat zij, indien zij inderdaad de zaak verder wilde doordrijven, in B. een archivaris zou moeten aanwerven. Zij antwoordde mij met blijkbaar ongeduld en bedankte mij voor mijn werk. Toen liet de barones haar ietwat beschermende toon varen en zelfs tegen het licht in, dacht ik te bemerken dat haar klein, scherp gelaat een zachtere uitdrukking aangenomen had. Zij wenste mij over Andreas te spreken. Ik verwachtte een uitbrander omdat ik haar tijd en geld had verbeuzeld met hem aan te horen. Doch tot mijn opluchting en verbazing was haar bedoeling volkomen anders. Zij kwam als een vragende tot mij. Dat ik voor een jaar naar de Verenigde Staten ging, was haar bekend. Dat Andreas mij zijn obsessie had meegedeeld, wist zij

maar al te goed. Toen deed zij mij een verrassend voorstel. Andreas, dat moest ik wel hebben gemerkt, had verstrooiïng nodig. Hij had Europa afgereisd, was zelfs met de Intourist naar Moskou geweest en was daar op 1 Mei aangekomen. Karl Marx mag weten door welk misverstand of welke berekening, maar men had hem en zijn reisgezellen van het station dadelijk ingeschakeld in de Eén-Mei-demonstratie en zo had hij de eer gehad als lid van een zogenaamde vreemde afvaardiging op het Kremlinplein voor de machthebbers van de Sovjets en het graf van Lenin te defileren. De barones had uit dit incident besloten dat Andreas niet in zijn eentje op reis kon en behoorde te gaan. Een verblijf in Amerika zou hem ongetwijfeld goed doen. Alléén kon men hem niet vertrouwen. Wilde ik het op mij nemen hem voor een jaar te vergezellen? Het zou mij de last en de moeite lonen. Het plotselinge vooruitzicht twaalf maanden lang in een wildvreemd land met Andreas opgescheept te zijn, lachte mij niet toe. Ik herinnerde mij mijn voornemen niet met mij te laten sollen en toonde mij zeer terughoudend. Weigeren deed ik niet, doch ik vroeg de barones hoe zij zich mijn taak voorstelde. Ten slotte was ik toch geen kindermeid. Ik ging in Amerika studeren. De barones dacht blijkbaar dat zij mij op dit punt een duw kon toedienen en zei met haar hoge falsetstem: ‘Studeren? in Amerika? Wat valt er in dat land te studeren?’ Ik wilde mij niet vernederen door aan deze oude maniakke vrouw een uit-

eenzetting te geven over het universitaire leven in Amerika dat ik, eerlijk gezegd, slechts uit prospectussen van hogescholen had leren kennen. Daarom zei ik ietwat plechtig: ‘De toekomst van de wereld.’ Ik bleek werkelijk de mindere in dit gesprek, want zij weerde vinnig af: Zoals Duhamel dat heeft geschreven in zijn ‘Scènes de la Vie future’? Ik weet wanneer ik verslagen ben. Ik was verslagen. Al het overige werd dadelijk geregeld. Vertrek, toelage, levensvoorwaarden enz. Toen ik bemerkte, dat ik hopeloos in haar net verstrikt zat, kreeg ik den moed der wanhopigen en deed duidelijk verstaan dat ik mij van Andreas zo weinig mogelijk zou aantrekken. Hij kon zich bezig houden zoals hij wilde. Ik had mijn verplichtingen en wilde die trouw nakomen. ‘Dat,’ zei de barones, ‘begrijp ik opperbest.’ Ik meende ten slotte nog een kans te ontdekken om aan de gehele opzet te ontsnappen en vroeg of Andreas met het plan instemde. Mijn laatste hoop verzwond toen zij antwoordde: ‘Zoniet, had ik er U niet over gesproken.’ Bij de deur keerde ik mij om en deed een allerlaatste poging om mij te bevrijden. Ik zei: ‘Indien Andreas zijn plan ten uitvoer brengt, wens ik niet verantwoordelijk te worden gesteld. Daarbij kan hij het ook zo aan boord leggen dat ik samen met hem omkomen zou.’ - ‘Ook dat heb ik voorzien,’ zei de barones. ‘Ik zal U beiden laten verzekeren.’ Schrale troost, dacht ik. Ik had nog ongeveer een maand vóór mij. Deze ging al te vlug voorbij. De zomeravonden

waren luw en kalm. Aldoor hoorde ik de zware bromstemmen der oceaanstomers die in onze haven aankwamen of daaruit vertrokken. Geluiden die ik vroeger nooit had opgemerkt. Zij dreigden een obsessie te worden. Alleen het zou niet lang meer duren. Mijn voornaamste kommer bleef echter, hoe Andreas het hele geval zou opvatten... Zou hij met mij meegaan als een soort gevangene, zou hij mij als een verpleger beschouwen, een vijandig bewaker door zijn moeder aangesteld? Ik moest hem nodig ontmoeten voor de reis, al had de barones mij ook nadrukkelijk verklaard dat zij alles zelf zou regelen. Ik kon mij echter niet voorstellen dat ik Andreas voor het eerst weer zou ontmoeten in een kajuit van een schip. Ik telephoneerde hem en vroeg hem of hij mij in de stad ergens wilde ontmoeten... Hij stemde toe. Met verveelde stem vroeg hij waar. Ik gaf hem den naam van het enige café dat ik ooit bezocht. Toen ik aanhaakte, voelde ik de scherpe blik van de barones in mijn rug. Of was het de punt van een stiletto? Ik was goed op weg om hallucinaties te krijgen.

Het café Apollo is een beroemd lokaal. Het wordt bezocht door kunstenaars van alle slag en er heerst een atmosfeer als men nergens anders vindt. De kellners worden er uitgekozen voor hun mannelijke schoonheid en hun waardig optreden. De wanden zijn versierd met schilderijen en waterverfschilderijen door stamgasten geschonken en in de diepte van de lage zaal

kan men, tot voor den middag, een geweldig paneel onderscheiden door een onzer beste schilders bijgedragen en dat de naakte Apollo voorstelt terwijl hij een onmogelijke lyra betokkelt. Wie onder dit wandtafereel zetelen mag van circa zes uur tot middernacht is een uitverkorene, een kopstuk in de kunst want de plaatsen worden door de apollonische kellners toegewezen volgens de talenten der stamgasten. Indien een of ander paartje, onwetend van de regelen des huizes, zich daar kwam neerzetten, werd hun dadelijk meegedeeld dat het er erg tochtte of dat het plafond dreigde neer te vallen. Voor de jonge schrijvers en schilders is het café Apollo een bedevaartsoord. Van vijf uur af is de tabaksrook er zó dik dat men Apollo en zijn talloze dieren door een mistgordijn moet zoeken. Men toont U met trots de plaats waar een onzer beste dichters jaren lang elken dag troonde. Hij had longtering en is feitelijk in dit lokaal gesneuveld. Niemand heeft er ooit aan gedacht het café Apollo te moderniseren of de dichter den raad te geven dit pesthol te mijden. Men kan van onzen tijd zeggen wat men wil, maar de romantiek is nog niet dood. Met dat alles was het café Apollo verre van een bohêmelokaal. Alles ging er ordelijk toe en men zou er zich in Wenen hebben gewaand, in een Weens café zonder dagbladen. Nu en dan vereerde een toneelspeelster de kunstenaars met haar gezelschap, wanneer ze een bontmantel of een fatsoenlijke diamant had bemachtigd. Dit liep nooit goed

af, want men deed haar verstaan dat ze wellicht ‘Freule Julie’ kon spelen omdat haar driften met die van Strindbergs' heldin evenwijdig liepen, maar dat haar dialectiek ontoereikend was om de fijnzinnige gesprekken over kunst en kultuur te volgen die aan de stamtafel gehouden werden met de regelmaat en den duur der duizend-en-één nacht verhalen. Nu en dan zag men er ook een groep scholieren verschijnen die de grote geesten in levenden lijve wilden bewonderen en, door de rookwolken heen, keken naar hun groep, ondertussen spaarzaam een biertje drinkend. Het kon gebeuren dat men ten hunnen bate houdingen aannam, die een parodie waren van de werkelijkheid. Dat men plotseling de verdiensten van het vrije vers haast met lichamelijk geweld ging bevestigen. Dat er brutaal op tafel geslagen werd zodanig dat de jonge snaken, zeer onder den indruk, zo snel mogelijk hun glas uitdronken en verdwenen.

Wat bracht mij er toe dit lokaal te bezoeken? Het vrije vers? de abstracte schilderkunst?, die schamele toevlucht van geestelijk ontmanden. Dat alles kon mij weinig schelen. Ik wist echter dat ik in de Apollo elken avond een oud historicus kon vinden die alléén, in een hoek gezeten, onverstoorbaar bij zijn avondlijke biertjes onze oude chronieken las en die zich daarvan nooit liet afleiden. Veel meer dan Clio, vertegenwoordigde hij voor mij de muze der geschiedenis, de waardigheid van onze wetenschap. Ik praatte soms met hem en hij

had mij dikwijls betoogd dat men nooit het verleden kon begrijpen indien men niet met zijn eigen tijd meeleefde. Tegen de raad van al mijn bekenden in, had hij mij aangemoedigd toen ik hem meedeelde dat ik in de nieuwe wereld verder ging studeren.

Andreas trad schoorvoetend de Apollo binnen en begon te knipogen in de tabaksrook. Hij zakte naast mij neer, bestelde een limonade en zei: ‘Wat wil je?’ Het was een lastig geval. Ik deed maar dadelijk opgewekt, zelfs uitgelaten en kwam ten slotte voor den dag met de vraag wat hij zich van ons verblijf in de Staten voorstelde. Hij antwoordde mij per omgaande met statistieken over zeldmoord in Amerika, de hoogste cijfers, naar het scheen, na Oostenrijk. ‘Je beschouwt onze expeditie dus als een studiereis in je specialiteit,’ vroeg ik spottend. ‘Precies,’ zei Andreas. ‘Zal je 't ginder doen?’ vroeg ik luchtig. ‘Dat zou je graag weten!’ zei hij. Heel het gesprek verliep verder in dergelijke onnozele plagerijen en mijn weerzin tegen deze potsierlijken aansteller groeide met het ogenblik. Ten slotte gaf ik hem op vrij brutale manier te verstaan, dat ik van zijn grapjes niet gediend was, dat hij voor mijn part overboord kon springen in het midden van den Oceaan en dat ik niet van plan was een jaar lang naar zijn onzin op dat gebied te luisteren. ‘Natuurlijk vind je de economische geschiedenis van de Apachen en de Sioux belangwekkender dan het edelste levensbesluit van de laatste Van Bever,’ zei hij. Ik antwoord-

de dadelijk dat het geslacht Van Bever wat mij betrof gerust in zijn persoon kon uitsterven en dat ik meer sympathie gevoelde voor Maayken met den ‘traen’ dan voor heel het voorgeslacht van Andreas. ‘En wie was die vrouwspersoon’, vroeg hij natuurlijk. Ik ben geen kwaadspreker en niet op schandaaltjes uit. Zoals vele historici die hun vak eerbiedigen beschouw ik het verloop der gebeurtenissen rond mij met geringschatting. Ik weet dat van de miljoenen mieren die rondom ons heen krioelen er slechts een dozijn zullen zijn wier naam na eeuwen in de geschiedenis zal voortbestaan. Wel heeft men gepoogd sedert een honderdtal jaren de historie der anonieme massa te schrijven en de daden der scharen te bezingen, maar de lezer vraagt, neen, eist helden en de massa is heldhaftig noch dapper; zij is onwetend en roekeloos. Ik zou op dit thema lang kunnen doordraven want ik sta als een vurig verdediger van het individualisme bekend, maar ik wilde er enkel op wijzen dat al de kleine ondeugden van onze medemensen - die ik als historicus vermeed - het lichtzinnig praten over andermans gedragingen, het voorbarig oordeel, het zich bemoeien met de zaken van den buurman - mij in mijn vak als deugden voorkwamen. Ik had best over Maayken kunnen zwijgen. Haar traan was al eeuwen opgedroogd en haar lichtzinnige minnaar lag al even lang onder het koor van onze kathedraal onder een grafzerk die hem diep in gebed voorstelde. Maar ik was tenslotte een historicus. Ik had

plichten tegenover de waarheid en het verleden. Uit plichtsbesef vertelde ik daarop aan Andreas een en ander uit het verborgen leven van zijn roemrijke voorvader. Hij hoorde mij met ongeduld aan, want ik spaarde hem geen détail dat van historisch standpunt de zaak kon toelichten. Ik gaf hem enkele kenmerkende gegevens over de zedelijke verhoudingen in den tijd van Gilbert van Bever, wijdde uit over de stoven, over de ‘lichte meysens, baiselettes’ en ‘femmes de bourdel’. Kortom ik gaf een uitstekende les. Toen ik trachtte met nauwkeurigheid te bepalen in welk jaar de ongedateerde brieven van Maayken en haar collega's waren geschreven en toen ik aarzelde tussen 1561 en begin 1562, ofwel midden 1562, onderbrak Andreas mij met een ruwen vloek en vroeg mij wat de juiste datum hem kon verdommen, mij kon verdommen, iemand kon verdommen. Ik liet deze onwetende uitrazen en gaf mij met de moeite op zijn dwaasheid te reageren. Hij meende dat hij mij gekwetst had en begon zich daarop te verontschuldigen. Hij bedankte mij voor mijn interessante mededeling. Ik dacht: net de terminologie van den secretaris van onze historische vereniging. Langs zijn neus weg, vroeg hij mij of ik mijn ontdekkingen ook aan Frau Mama had meegedeeld. Ik zei hem dadelijk dat ik er zelfs niet aan dacht. ‘Motus, mijn waarde Herodotus’, zei Andreas. ‘Zwijg als een graf, een beeld dat nog kan gebruikt worden zolang de Amerikanen er niet aan denken, luidsprekers

in elk graf te plaatsen die de stem van den dode doen weerklinken zodra men op zijn grafsteen neerknielt.'

'Is dat het idee dat je van Amerika hebt?' vroeg ik. Andreas hield daarop een lange verhandeling over de Verenigde Staten. Het was het gewone Europees allegaartje van groteske karikatuur en blakende bewondering. Een karikatuur die onze Europese superioriteit moest bewijzen en een bewondering die als grondslag had een diepe afgunst. Heel veel wist ik zelf van de nieuwe wereld niet af, behalve de namen der beste medievisten aldaar. Doch ik kon zomaar niet toegeven dat ik een jaar in een gekkenhuis ging doorbrengen. In een land waar zoveel universiteiten zijn is stellig wat te leren, zei ik. 'Weet je hoeveel studenten er in Columbia University zijn?' vroeg Andreas. Ik zei: '30.000.' 'Juist', zei hij, 'en weet je wat een Chinese wijze zei toen hem dit cijfer werd meegedeeld?'

- Verbazend, zei ik.

- Ongelooflijk, zei de Chinees. Het kán niet waar zijn.

-Het is zo, zei de President. Waarom zou het niet zo kunnen zijn?

-Zoveel wijsheid is er in de wereld niet om uit te delen, zei de Chinees.

- Wie gaat er nu naar een Universiteit om wijsheid, zei ik. Je gaat daar naar toe om een getuigschrift te halen.

Andreas begon onbedaarlijk te lachen. Het was de eerste maal dat ik hem zo zag. Tot dan toe kende ik

hem alleen grinnikend. Ik werd wel gewaar dat deze onverwachte vrolijkheid voor mij beledigend was, maar ik had me nu eenmaal voorgenomen met deze abnormale pessimistische dwaas geduld te oefenen en verder aan zijn buitenissigheden geen belang te hechten. Voor we het lokaal verlieten - de rook was reeds geworden tot een soliede mistbank - gaf Andreas mij, ongevraagd, de verzekering dat ik met hem geen last zou hebben en dat hij zijn best zou doen mij in mijn werk niet te storen. Hij verklaarde zich zelfs bereid een document te tekenen waarbij hij mij vrijstelde van alle verantwoordelijkheid, indien hij overzee zijn sombere plannen voor zelfmoord zou uitwerken. Ik nam dus vrij opgelucht afscheid van hem en zette mijn voorbereidselen voor de reis met rustig gemoed voort.

V. *Meeresstille und glückliche Fahrt*...

ACHT dagen in een sckeepskajuit - al is ze dan ook ‘de luxe’ - met een ander man optrekken leverde een aantal vraagstukken op welk ik niet kon voorzien. Andreas had beslag gelegd op het bed langs den scheepswand gelegen, ik kreeg dat langs de binnenzijde. Aangezien zijn moeder een goed deel van mijn reis betaalde, had hij natuurlijk de keuze. En verder wist ik niet of het bed rechts dan wel links het beste was. Mijn voornemen om mijzelf in alle omstandigheden te weren kon ik dus in dit geval niet uitvoeren. De problemen begonnen reeds den eersten nacht: ieder heeft een manier om zich uit te kleden en zich voor den nacht gereed te maken. Indien deze manier verschilt van de uwe heeft dit zijn weerklank in uw gemoed. Als wetenschapsmens heb ik de gewoonte aan kleinigheden belang te hechten. Toen ik bemerkte dat Andreas zijn kleren zo maar liet neervallen, zijn broek liet zakken tot op den grond en er uit stapte zoals een vrouw uit een jurk zou treden, was ik verontwaardigd. Om kos-

ten te besparen had ik al vele jaren de gewoonte mijn broek, netjes geplooid, onder mijn matras te schikken. Al lachend deed ik Andreas opmerken dat hij slordig was. Hij liet nooit een gelegenheid voorbij gaan om uit nietige details een thesis af te leiden, terwijl ik voor me zelf volstond met details op te merken. Het kleergoed aan zijn voeten gaf hem de kans te betogen dat de moderne maatschappij, door haar dolle verwikkelingen, ons belet ons te concentreren. Wij hebben geen tijd, zei hij. De Grieken sloegen een peplum of iets dergelijks rond hun lichaam en waren gekleed. Den godgansen dag konden ze naar Socrates en Plato luisteren. Wij zoeken een half uur naar een knoopje voor ons halsboord, naar een passende das, naar een schoenveter eer we ons naar het college van een geleerd professor durven begeven. ‘Waarom ga je niet gekleed als de broer van Isadora Duncan?’, vroeg ik. ‘Die heeft geen knoopje voor zijn halsboord nodig.’ - ‘Er zijn dingen die je niet kunt vermijden zonder erger ongemak op je hals te halen,’ zei Andreas, ‘dingen waar niet aan te ontsnappen is. Ik spaar tijd en energie waar ik kan.’ Een paar ogenblikken later stond hij geheel naakt en borstelde zich energiek de tanden voor de wasbak. Ik ben niet preuts en mijn studies hebben mij vertrouwd gemaakt met vele dingen die in ons modern leven tot het verboden domein behoren. ‘Le latin dans les mots brave l'honnêteté...’ en ik had heel wat latijn gelezen; maar de natuurlijkheid waarmee

Andreas in die kleine kajuit naakt rondliep bracht mij in de war. Eerst sloeg ik mijn ogen neer of opzij; maar ik werd gewaar dat ik als het ware aangetrokken werd om toe te kijken. Niet dat Andreas een Adonis was! Maar wat mij fascineerde was zijn rug. Ten slotte weten we weinig van den rug van onze medemensen. Ik heb bij voorbeeld een antipathie voor halzen, voor nekken. Het is mij voorgekomen dat ik gedurende een lezing of bij cursus aan de universiteit achter een man zat die een onsympathieken nek had. Ik ben dadelijk van plaats veranderd. Voor mijzelf heb ik dikwijls getracht te ontdekken wat mijn sympathie of antipathie bepaalde. Dikte, dunte, lengte of wat meer. Ik kon het nooit te weet komen. Er waren speknekken die mij afstootten en andere die mij gezellig voorkwamen. Het hangt met allerlei dingen samen. Een rug is echter nog wat anders. Hij levert u een persoon in staat van weerloosheid. Ik besloot dat bij de natuurvolkeren de achterkant van het menselijk lichaam haast even veel belang moest hebben dan de voorkant. De zit kon heel potsierlijk zijn, terwijl de voorzijde door zijn omvang en harmonie indrukwekkend kon heten. Andreas had - hoe weet ik niet - mijn verwarring bemerkt, terwijl ik mij om mij een houding te geven aan die gekke bedenkingen vastklampte. Hij hield mij dadelijk een betoog over de preutsheid door de eeuwen heen, terwijl ik krampachtig poogde, een pijama aan te krijgen, zonder mij daarbij bloot te geven. Ik her-

inner mij dien eersten nacht zo duidelijk omdat Andreas er op stond dadelijk alle sociale versperringen tussen ons neer te halen, terwijl ik steeds bewust was van ons standsverschil. ‘Een naakte baron,’ zei hij, ‘is net zo naakt als een naakte proleet. Kun je het verschil merken?’ Zijn drogredenen hadden op mij geen vat, maar ik voelde wel dat hij door zijn kinderachtig getheoretiseer bezig was de hele structuur van onze maatschappij neer te halen. En daar had ik beslist bezwaar tegen. Een naakte bosneger is ook naakt, dacht ik, maar hij wordt gedwongen er een heel stel ingewikkelde zedelijke en maatschappelijke vooroordelen op na te houden om zich zo onder zijn gelijken te kùnnen bewegen. Ook spiernaakt heeft hij een allure die wij missen en die zeker ver te zoeken is tussen de magere schouderbladen van Andreas, Baron van Bever. Wie bij ons is er strenger op het gebied der zeden dan die vervelende nudisten, die padvinders zonder ondergoed. Deze onverwachte intimiteit met Andreas vervulde mij met onrustige voorgevoelens. Ik voorzag dat onze reis in de nieuwe wereld voor mij een betekenis zou krijgen die niet te onderschatten was en die mij wellicht kon afleiden van het pad der wetenschap, dat ik mij voorgenomen had te bewandelen. Na een paar dagen werd ik echter gewoon Andreas in zijn schrale adamische verschijning te zien en het was alleen wanneer de steward juist binnentrad als de laatste telg van het geslacht van Bever, zoals hij zelf zei: proletarisch,

ronddartelde, dat ik een zekere verlegenheid gevoelde. Andreas betoogde dat ik een oude conservatief was, vol vooroordelen en standsbewustzijn, terwijl hij een vrij man was die de zaken in hun kern aanpakte en alles naakt, dus onbevangen en onbevooroordeeld, beschouwde. Ik keek naar zijn schrale anatomie en dacht er het mijne van.

De menselijke fauna aan boord was weinig interessant en de reis zelve zonder avonturen. Een korte, felle storm kwam de rust verstoren en het enige ongeval van de reis was dat ik tijdens dat zwaar weer Andreas nergens vinden kon, tot ik mij eindelijk op het dek waagde en hem daar aantrof, met beide handen vastgeklemd aan een reeling en van top tot teen doornat. De baren sloegen hoog over het dek en hij bleef staan tot ik hem mee naar beneden sleepte naar de bar. Na een stevige borrel werd hij sarcastisch: ‘Dacht je dat ik me door dat brutale geweld van water en schuim zou laten afmaken?’ zei hij. ‘Al te romantisch?’ vroeg ik. ‘Ik misprijs de natuur,’ zei Andreas. ‘Men vertelt ons dat zij prachtig is, indrukwekkend en wonderlijk. Ik vind haar alleen idioot, wreed en in het geheel niet boeiend. De natuur is het werk van een gek, geloof me. Je hebt maar een giraffe te bekijken om dat te begrijpen. Kom me niet vertellen dat hij een lange hals heeft om aan de hoogste lovers van een boom te kunnen knabbelen, want meestal staat hij wijdbeens op zijn stelten om wat schraal gras op de grond te be-

machtigen. En die vogels met enorme, groteske bekken en die apen met hun purperen achtersten.'

Ik vond er niet beters op dan de opsomming al spottend voort te zetten wat een heel gemakkelijk spel was. Alles in de wereld heeft een zin en een doel. Ons ongeluk is, dat we het bestel niet in al zijn onderdelen kunnen begrijpen. Dat de miereneter de mieren eet is een schitterend bewijs voor de Voorzienigheid. Dat de rhinoceros maar één hoorn heeft, kan ook uitgelegd worden, alhoewel de bestaanreden van het dier nog een mysterie is en dat de blindedarm ons nutteloos en gevaarlijk schijnt, is waarschijnlijk te wijten aan de pedante onwetendheid van onze materialistische doctors. En als er geen stormen waren hoe zouden we dan Meeresstille en glückliche Fahrt kennen...

Ik behandelde Andreas tijdens zijn uitvallen altijd met veel geduld zolang hij maar zijn hoofdthema niet aanraakte, de volmaakte en volstrekte zelfmoord. Ik moet toegeven dat ik zelfs aan sommige van onze gesprekken een zeker genoegen beleefde, want als een kind dat in een salon geen voorwerp onaangeroerd laat, raakte hij in zijn onbevangenheid en zijn zelfzekerheid alles aan wat er onder het uitspansel en in onze geesteswereld te bereiken was. Niets was hem heilig. Aan al de kleine dingen van het leven hechtte hij niet het minste belang. Ik at voor het eerst van mijn leven caviaar en dronk voor het eerst - voorzichtig - champagne, maar mijn commentaar op deze ervarin-

gen liet hij onbeantwoord. Ik zag voor het eerst hoe rijke dames hun kostbare bontmantels achter zich aansleepten alsof het dweilen waren, hoe stompzinniguitziende mannen grandioze sommen verwedden op het aantal zeemijlen dat het schip op een dag kon afleggen en ik gruwde een beetje toen ik de verliezenden bedragen zag betalen die het voor mij mogelijk gemaakt zouden hebben een jaar te leven. Doch dat liet Andreas totaal onberoerd. Hij stelde enkel belang in de élite, zei hij, in het denkende en dus wanhopige deel van de mensheid. Het vegeterende interesseerde hem niet. Ook de dronkenschap, zoals die algemeen heerste onder het internationale publiek van het schip, leek hem zonder belang. Mij boeide dit schouwspel want geldverkwisters en dronkelappen had ik enkel in bescheiden burgerlijke verhoudingen gekend. In mijn omgeving had ik wel kerels gezien die nooit hun weekloon thuis brachten omdat ze elken Zaterdag gokten of op de duiven speelden. Dronkenschap was mij enkel bekend als een volkse baldadigheid. Ik gaf dus mijn ogen den kost. Voor het eerst van mijn leven zag ik vrouwen wier enige reden van bestaan scheen te zijn hun uiterlijke verschijning te verzorgen. Ze kwamen in de kleinste bijzonderheden overeen met de figuren der modebladen en men kon raden, dat zij, voor zij uit hun kajuit te voorschijn traden, uren lang hun uiterlijk verzorgd hadden. Andreas wiens aandacht ik op sommige van deze vlekkeloze verschijningen trok,

toonde daar niet de minste belangstelling voor. ‘De meest vulgaire gazelle,’ zei hij, ‘is schoner dan Greta Garbo en waarschijnlijk beter van karakter’.

Wij waren ongeveer halverwege de oceaan toen de atmosfeer aan boord zienderogen veranderde. Tot dan toe zagen de passagiers wat kleding en dracht betrof er ongeveer gelijk uit. Overnacht zag men allerlei typische Amerikaanse kledingstukken en kleuren verschijnen, waaruit men kon besluiten dat de meeste passagiers zich dichter bij huis voelden. Op een morgen vond ik onder onze deur geschoven een enorm formulier dat wij ten behoeve der douane- en immigratieautoriteiten moesten invullen. Het was de eerste groet van het nieuwe land. Andreas bestudeerde dit document aandachtig en na enigen tijd merkte ik dat hij een lachbui kreeg. Toen ik hem vroeg wat hem zozeer vermaakte, antwoordde hij: ‘ik ontdek Amerika, mijn goede Herodotus. Je zult zelf, bij het lezen van dit factum, wel bemerken, dat het de moeite waard is’. Hij zette zich aan het schrijven en vulde het stuk in. Het was inderdaad een bevreemdend document en men kreeg de indruk dat zij die het hadden opgemaakt het niet helemaal ernstig gemeend hadden. Wanneer een staatsbestuur u beleefd vraagt of gij van plan zijt de regering met geweld om te gooien, of gij partijganger zijt van de veelwijverij enz. dan weet de onvoorbereide bezoeker niet goed meer of hij plechtig en naar waarheid moet antwoorden of het hele geval

als een gezelschapsspelletje behandelen. Maar, zei ik tot mijzelf; 's lands wijs, 's lands eer. Ik kon gelukkig op de meeste vragen ontkennend antwoorden. Een dag later vond ik toevallig het formulier van Andreas in onze kajuit liggen en onwillekeurig las ik zijn antwoorden. Hij had de zaak als een grapje opgevat en met zijn gewone geestelijke baldadigheid de vreemdsoortige vragen beantwoord. Naast de vermelding: geslacht, had hij ‘normaal’ geschreven wat ik een flauw grapje vond. De vraag of hij de bedoeling koesterde de regering om te werpen had hij beantwoord met een andere vraag: Zou ik dat werkelijk kunnen? De vraag of hij de polygamie voorstond had hij beantwoord: Dat hangt van het personeel en van de kosten af, enz. Men vroeg ook of de reiziger ooit in een gekkenhuis was opgesloten geweest. Daarachter had Andreas geschreven: de wereld *is* een gekkenhuis. Kortom een reeks soms geestige, dikwijls haast pornographische, maar altijd ongepaste en gewilde onbeschoftheden. Met zulk een document zou hij stellig nooit aan land gekomen zijn want een ambtenaar, en zeker een Amerikaans ambtenaar, laat met zich niet spotten wanneer hij zulk een mooi officieel stuk heeft opgemaakt. Een ogenblik kwam de bekoring in mij op de zaak op haar beloop te laten en het document zo in te dienen. In dat geval zou Andreas stellig op Ellis Island terecht gekomen zijn en op de volgende boot terug naar zijn land verscheept. Mijn verblijf zou dan

verder rustig verlopen. Ik verzette mij tegen deze verleiding. Ik had zijn moeder beloofd dat ik op Andreas zou waken zolang het mijn studie niet hinderde en op het schip was dat stellig het geval niet. Ik nam het papier weg, haalde een nieuw exemplaar bij den purser en vulde het gewetensvol in. Toen ik het Andreas ter ondertekening voorlegde, bekeek hij mij misprijzend en merkte op: ‘De mannelijke kinderjuffrouw komt in werking’. - ‘Wil je Amerika zien, ja of neen?’ vroeg ik. - ‘Na de studie van dit stuk is mijn lust erg gedaald’, zei hij, maar hij tekende.

Op een morgen vroeg, dook New York uit een gulden mist. De Amerikanen rond ons geraakten onmiddellijk in een soort vaderlandse zielsverrukking die hun aanspoorde voor alle vreemde passagiers ongevraagd als gids op te treden en hun raad te geven. Het eerste wat wij te zien kregen was een groot waterreservoir te Brooklyn en het strand van Coney Island. Nu en dan viel de zon op de ruit van een auto en een vluchtig ogenblik konden wij de beweging van den wagen volgen. Toen doemde de boeg van Manhattan eiland op. Onze reisgezellen werden lyrisch, maar enkele onder hen, die ons op de hele reis niet hadden toegesproken, meenden ons practische inlichtingen te moeten geven. ‘Elke bus kost 5 cent’, zeiden ze, ‘behalve die van 5th Avenue die er 10 kost. Leer daarbij goed de vier windstreken onderscheiden, kijk duchtig uit naar het wisselgeld dat men je in de warenhuizen

en elders teruggeeft. En onthoud dat er geen biljetten van drie dollar bestaan. De rest is kinderspel'. Andreas stond naast mij en bleef stilzwijgend. Toen wij de Hudson opvoeren en langzaam defileerden langs de westzijde van Manhattan werden de Amerikanen uitgelaten. Zodra een beroemd gebouw in zicht kwam, riepen zij zijn naam, blijkbaar met trots, maar zonder toelichtingen. Ik hoorde Andreas mompelen: kinderen. Toen ik hem vroeg: waarom?, betoogde hij mij dat onze reisgezellen die thuiskwamen een soort adamisch genoegen hadden de bekende wolkenkrabbers op te noemen. 'Ze zeggen niet, het Chryslerbuilding ziet er nog steeds uit als een potlood met een te scherpe punt, het Empire State Building heeft nog steeds geen stijl. Neen, ze herkennen alleen hun mijlpalen. Ze geven namen zoals Adam de dieren namen gaf. Dat dier noemen we aap, dat giraffe enz. en ze zijn gelukkig'. Ik liet mij niet afleiden door de zotte opmerkingen van Andreas en zoog het vreemde en plechtige schouwspel met heel mijn wezen in. Al was mij het profiel van New York natuurlijk uit photo's en uit de film bekend, toch voelde ik dat de kennismaking met de stad zelve mij een derde dimensie schonk die geen document kan oproepen in den geest. Ten slotte, wat de lens weglaat is in laatste instantie van meer belang dan wat zij weergeeft. De stad scheen mij uitgestorven en behalve wat verkeer op de opgehoogde banen betreft, totaal verlaten: een doodstil en waakzaam monster.

Toen Andreas bij het ontschepen en tijdens het eindeloze wachten op de kade nog een onheuse opmerking maakte over het nieuwe land, stopte ik hem den mond met een citaat uit Claudel '...mais Monsieur avait son idée personelle sur l'Amérique.' Een tolbeambte kwam mijn geschiedkundige handboeken één voor één nakijken om vast te stellen of er onder een wetenschappelijken titel geen liederlijke letterkunde verborgen zat en toen ik dit examen in zedelijkheid glansrijk had doorstaan werden de poorten van Amerika voor ons geopend.

VI *Een naakte vrouw*

DE eerste avond van ons verblijf te New York wandelden wij plichtsgetrouw naar Times Square. Tot mijn verrassing maakte dit wereldcentrum waarvan de Amerikanen beweren dat men er ten slotte iedereen ziet voorbijgaan, als men maar lang genoeg voor een winkelraam blijft zitten, op Andreas een diepen indruk. Hij had ergens de uitspraak van een Engelsman gelezen dat deze plaats een heerlijke aanblik zou kunnen opleveren voor een analphabeet; - met al die rode en groene en witte lichten en lichtreclames, die reusachtige figuren, rook uitblazende, en die twee naakte, krijtwitte beelden, groot gelijk de colossussen van den Nijl, en die de roem van een klerenzaak verkondigden. Wat mij het meeste trof was de uitdrukking der mensen, de starre intensiteit van hun blik, alsof ze een uiterste inspanning deden om in leven te blijven en van dit vulgaire spektakel met al hun zintuigen te genieten. Ik stelde mij voor dat zij bij het doven der lichten allemaal geruisloos zouden sterven zo ongeveer als

motten of als de zalmen die terug gaan naar het oord van hun geboorte om er nog eenmaal te bevruchten of bevrucht te worden, voor hun eind gekomen is. Tot mijn tevredenheid scheen Andreas op te leven: hij stelde belang in het tafereel der straat. Hij sleepte mij ten slotte mee naar een taxi-dancing, waar men aan de bezoekers de kennismaking met vijftig beeldschone vrouwen beloofde. Deze waren daarbij, - zo zei het uithangbord - 'tall and terrific'. Ik liet me onwillig meetronen, want van dansen, behalve dan van een boerenpolka, heb ik geen benul en dergelijke localen had ik nooit bezocht. Een vijftigtal meisjes in avondjaponnen dansten er met onmiskenbaar provinciale klanten, die terwijl ze hen vast omklemden krampachtig hun best deden galante conversatie met hen te voeren. Zij die niet werkzaam waren, zaten limonade te sippen in een door lage hekken omsloten ruimte. Zij zagen er doodgewoon en verveeld uit. Mooi leken ze me ook niet, want ze hadden zonder uitzondering harde, strakke gezichten en zaten ver van elegant op hun kleine stoelen. Daar het hun verboden was de klanten uit te nodigen, lieten ze mij met rust alhoewel er af en toe een paar met ironische blikken in mijn richting keken. Andreas danste aanhoudend met een slanke, opgeschoten meid in een vreselijke japon van watergroene zijde. Zij hield niet op met hem te praten. In tegenstelling met de andere paartjes, danste hij zeer vormelijk met haar, op bijna eerbiedigen afstand,

hetgeen wel wat opspraak scheen te verwekken. In de schemerdonkere hoeken van de dansvloer stond hier en daar een paartje dat zich vrijwel niet bewoog. De danser leek aan zijn lotgenote vastgekleefd en men zag niets dan de zachte deining van hun lichaam terwijl zij, zoals in een vertraagde film, met luie bewegingen ronddraaiden. Wanneer ik het hoofd van het meisje te zien kreeg, - ze stak een stuk boven haar danser uit - bemerkte ik een intensiteit van verveling en zelfs, dacht ik, van stille walging, die mij den angst op het lijf joegen. Dan kreeg ik weer den man in het oog en mij was het of ik plots in een poel, vol vreselijk ongedierte en slijmerig gekrieuwel blikte. Men behoefde niet heel slim of wereldwijs te zijn om te beseffen wat hier omging in het halfduister en hoe hier een aantal eenzame mannen een schandelijk surrogaat kwamen zoeken voor wat hun elders ontzegd werd. Mijn maag begon dan ook duidelijke tekenen van onrust te geven en alhoewel ik trachtte mij te erbarmen over het lot van de dansmeisjes, die zich tot zo iets moesten lenen, en zelfs over dat van de schrale ouderwordende mannen die, in dit zogenaamde land van melk en honing, tot zulk een bedrijf hun toevlucht moesten nemen, toch meende ik dat ik zelfs geen stilzwijgend en tijdelijk deelgenoot behoorde te zijn van dit jammerlijk, erbarmelijk gedoe. Ten slotte slaagde ik er in Andreas te doen verstaan, dat ik er genoeg van had. Met continentale hoofsheid stelde hij mij voor aan zijn danseres

die mijn uitgestoken hand negeerde en een slordig howdoyoudo mompelde. Andreas nam van haar afscheid alsof zij de vorstin van Liechtenstein was.

De buitenlucht deed mij goed. Zij viel als een koud stortbad over mij en ik poogde de kleverige kerels van de dancing te vergeten. De Heer had meelij met de scharen, dacht ik, niet met de heren die het goed hebben, maar met de naamlooze menigte, met de meisjes die zo hun brood verdienen en alleen dan een kortstondige bekendheid verwerven wanneer men ze op een morgen, ergens in een derderangs hotelkamer, gruwelijk vermoord vindt; met de sukkels die hier de warmte van een vrouw komen zoeken ook al moeten zij voor elken dans hun kwartje betalen. Waarom zien wij op dit alles met kritische zedelijkheid neer? Denk maar eens aan den man die over een paar uur dit lokaal verlaat, afscheid neemt van de ‘vijftig wonderschone, jonge vrouwen, alle uitstekende danseressen’ en die terugkeert naar zijn ijzeren ledikant en zijn gebarsten scheerspiegel, na een tijdlang de satijnen of zijden avondjapon en den luwen rug van één dier vrouwen onder zijn handen te hebben gevoeld.

Het was minder druk geworden toen we door de zijstraten naar huis slenterden. Andreas was in goede stemming. Hij had wat hij noemde ‘zijn eerste inboorlinge’ zorgvuldig bestudeerd. Zij had hem een mooi verhaal opgedist vol van de klassieke gemeenplaatsen: de rijke jonge man die ontrouw was ge-

worden, het kind na een paar maanden gestorven, de zieke moeder in de voorstad en zelfs de kindse grootvader, die onmisbaar is in elke Scandinaafse roman in drie delen. Er was ook nog een begaafd jong zusje dat zangeres wilde worden, dat des Zondags in de Episcopalian Church zong en waarvoor Lucy Sandström, gesproten uit een voornaam maar verarmd Zweeds geslacht, natuurlijk de geldelijke zorg op zich genomen had. Ik vroeg aan Andreas of hij dit allemaal geloofde. ‘Misschien niet’, antwoordde hij, ‘maar al zou haar levensverhaal in werkelijkheid veel lager bij de grond zijn, toch heb ik, in haar, kennis gemaakt met de sentimentele folklore van dit land, een folklore die, niettegenstaande het modernisme van de beschaving alhier, in wezen niet verschilt van wat zij in Europa was vijftig, zelfs honderd jaar geleden. De jonge boemelaar, het meisje zowel schuld- als weerloos slachtoffer der maatschappelijke wantoestanden, spelen nog steeds een voornamen rol. Het zijn eeuwige tegenspelers, ook in dit land van feminisme, matriarchaat en volstrekte gelijkheid der geslachten’.

Andreas stond er op wat hij noemde ‘een bedevaart’ te doen naar het Gotham Hotel, waar de beroemdste zelfmoordenaar der eeuw na een dag aarzelen zo opvallend van de dertiende verdieping door het zonnescherm gesprongen was. Ik gaf toe, doch gelukkig vonden wij op het gaanpad vóór het hotel een bonte menigte fuivers en uitgelaten dames in avondtoilet,

die hem het overpeinzen bij dit geschiedkundig gedenkteken onmogelijk maakten.

Al pratend waren we ten slotte in een vrij slecht verlicht kwartier aangeland, waar niets dan appartementswoningen te zien waren, enorme woonkazernen voor de betere standen. Plotseling viel van uit de hoogte een voorwerp op het gaanpad voor ons neer. We keken omhoog maar zagen niemand uit een venster leunen. Voor we het ding opraapten hield Andreas, met zijn gewone pedanterie, mij even staande. ‘Van nature zijn we toch allen wijsgerig aangelegd’, zei hij. ‘In plaats van eerst te kijken naar wat voor ons neervalt, zoeken we dadelijk naar den oorsprong van het ding. Onze geest werkt als de wet van de zwaartekracht. We zoeken uitsluitend naar oorzaken, niet naar de gevolgen’. Ik vond het vrij laat om een wijsgerig twistgesprek te beginnen en bukte me daarom maar dadelijk. Het ding bleek een sleutel te zijn. Er was een etiket aangehecht. Onder een lantaarn konden we een korte tekst lezen: ‘Ik ben opgesloten tegen mijn wil. Help mij. Mary Dobson’. We keken weer naar den hogen gevel met tientallen gelijkvormige vensterramen, enkele verlicht, de meeste donker. Ik ben geen boertje van achter de koe en Andreas was ongetwijfeld veel wereldwijzer dan ik. Dat wij den oceaan waren overgestoken ten einde, als de voorzienigheid, Mary Dobson te bevrijden uit, ik weet niet welke, pijnlijke toestand, scheen mij bij eerste beschouwing reeds onmogelijk. Voor het avontuur

ben ik niet gemaakt. Zij die volhouden dat *toujours l'imprévisible arrive* reken ik onder de paradoxale dwazen. Andreas stemde gelukkig met mijn opvatting samen. Hij zei zelfs: ‘Waarschijnlijk is het een vorm van reclame voor een hoerenkast’. - ‘Prostitutie bestaat hier niet’, wierp ik tegen. Hetgeen Andreas een heel ironische opmerking toescheen. ‘Misschien hebben we te doen met een verre nazaat van Maayken met den traan’, besloot hij. ‘In elk geval heet de dame Mary’. Er kwam juist een logge politieagent aangeslenterd, die ons nieuwsgierig bekeek. Wij spraken een vreemde taal, wat zeker niet ongewoon was in New York; doch we zagen er ook buitenlands uit en we hielden ‘een verdacht voorwerp’ in de hand. De agent was waarlijk een indrukwekkende verschijning. Hij sprak ons toe en toen wij onzen hoed afnamen om hem te begroeten, zag hij ons zeer welwillend aan. ‘Zijn de gentlemen in moeilijkheden’, wilde hij weten, met het klassieke accent der Ierse filmkomieken. Wij legden de zaak uit en toonden ons bewijsstuk. Enkele ogenblikken daarna stonden we in den lift van het flatgebouw en stegen tot de tiende verdieping. De agent belde aan waar hij een naamplaatje ‘H. Dobson’ vond. Toen hij geen antwoord kreeg, opende hij de deur. Alles was doodstil en donker in de ruime kamer. Alleen uit de verte klonk een klaaglijke stem. Wij gingen op het geluid af en stonden ditmaal voor een gesloten deur. Daarachter was er licht en het gesteun was nu

duidelijk te horen. Niemand deed open op ons geklop. De Ier deelde ons mee, dat hij de deur ging inbeuken. Op een film schijnt dat kinderspel. Bij de tweede poging, als het ooit zover komt, vliegt de deur uit haar hengsels. Ik kan u verzekeren dat het in werkelijkheid geheel anders toegaat. Hollywood maakt ons, óók op dat punt, maar wat wijs. De agent nam een aanloop, bonsde tegen de deur en stapte achteruit zich den schouder wrijvend. Het gekerm werd luider. Na nog een paar pogingen vroeg hij ons mee te helpen. Andreas waagde het zijn schralen schouder tegen de deur te werpen. Ik deed voorzichtig mijn best. Na al dat ijdel geweld besloot de agent den huisbewaarder te dagen en hem de loper te vragen. Een oud mannetje verscheen kort daarop, blijkbaar kwaadaardig omdat men hem uit zijn slaap had gewekt. De deur ging open.

Ik zou u natuurlijk dadelijk kunnen zeggen wat de agent, de huisbewaarder, Andreas en ik daar zonder voorbereiding te zien kregen maar dat zou geen juist en volledig denkbeeld geven van onze verbazing. Wij waren op zeer erge dingen voorbereid, op bloed en moord, op gruwel en tragedie. Wat ons beschoren was bleek veeleer tragikomisch of een lamentabele klucht. In een diepen zetel zagen wij een vrouw van middelbaren leeftijd zitten. Zij was spiernaakt. ‘Well, I'll be damned’, zei de agent, toen hij bemerkte dat de vrouw geen lichamelijk letsel had ondergaan. Doch voor ver-

doemenis of zelfs eenvoudige bekoring was er hier blijkbaar niet de minste vrees noch aanleiding, want de vrouw bleek gewoon stomdronken te zijn. De huisbewaarder kon geen verklaring geven voor dit vreemdsoortige tafereel. We stonden met zijn vieren in de kleine coquette kamer en de agent trachtte een verstandig woord uit de vrouw te krijgen, toen opeens in de deuropening een boom van een man opdook die met sarcastische beleefdheid vroeg wat dit onverwachte bezoek betekende. De agent nam dadelijk het woord op strengen toon en vroeg waarom de lady opgesloten was en waarom zij haar toevlucht had moeten nemen tot een zo ongewone handelwijze om haar vrijheid, waarvan zij blijkbaar geen gebruik kon maken, te herwinnen. Zo weinig was die vrijheid haar van nut dat toen ze op een zeker ogenblik uit haar zetel poogde op te staan, zij onmiddellijk op een arm van het meubel terecht kwam en, voor dat een van ons een gebaar kon doen, languit, op haar buik, op het tapijt belandde. In de aanwezigheid van den echtgenoot dierf geen van ons haar helpen. Mr. Dobson scheen de zaak luchtig op te vatten. ‘Het tapijt is uitstekend’, zei hij. ‘Mijne Heren, als u mij in de salon wil volgen zal ik u een verklaring geven die ik u stellig schuldig ben’. Wij stapten buiten, maar voor Andreas het vertrek verliet, - hij was de laatste - zei hij zacht tegen mij: ‘Dronken maar niettemin callipygos’. Hij pronkte altijd graag met zijn klassieke wetenschap.

Ik merkte dat de heer Dobson de woorden van Andreas had beluisterd, maar vertrouwde er op dat zij voor dezen Amerikaan onverstaanbaar zouden zijn. De huisbewaarder werd afgescheept met een paar dollars die zijn stilzwijgen over het hele geval moesten verzekeren. Het licht werd gedoofd, de deur toegang gevende tot Mrs. Dobson gesloten. Wij zaten gevieren gezellig in een smaakvol ingericht salon.

Mr. Dobson diepte een sleutel op, opende een kastje en we kregen elk een stevige scotch en soda te drinken. De agent protesteerde wel even, zeggend: ‘I am the Law’, maar Mr. Dobson, die een imposante verschijning was van meer dan één meter negentig, stelde hem gerust. Zijn verklaring was kort: Mrs. Dobson, we hadden haar ontmoet, niet waar, zei hij heel formeel en zonder een spier te vertrekken, was een zeer aangename, verstandige en toegewijde vrouw. Ze had echter hare zwakke zijden. Wie heeft die niet? Als mannen van de wereld knikten wij allen ja, terwijl wij, om de spanning te breken, wat lawaai maakten met de ijsblokken in onzen scotch. Wij hadden allen onze zwakke zijden, alhoewel ik op dat moment vergeefs naar de mijne aan 't zoeken was. Het zwak van Mrs. Dobson was de drank. Ook dàt konden we grootmoedig begrijpen. Het werd echter pijnlijker toen Mr. Dobson ons vertelde dat Mary, dear Mary, wanneer ze wat te veel gedronken had, de onwederstaanbare behoefte gevoelde zich van alle kledij te ontdoen. En

zo kwam het dat Mr. Dobson verplicht was maatregelen te nemen om schandaal te voorkomen. ‘Want’, zei Mr. Dobson en hij keek daarbij Andreas recht in de ogen, ‘Callipygos zijn in een Museum is perfect in orde, maar op straat verwekt dat een ware volksoploop’. Ik zag Andreas schrikken. Wie had ook kunnen verwachten dat deze ‘inboorling’ een dergelijk woord zou hebben begrepen. Andreas hervatte zich echter dadelijk en op zeer gevatten toon. Maar ik voelde dat hij probeerde weerwraak te nemen door onzen gastheer schaakmat te zetten. ‘U begrijpt natuurlijk Frans’, zei hij. Dobson knikte. De agent die niet meer wist of hij met een bende hele of halve gekken te doen had, maar die de Scotch blijkbaar goed vond, dronk zijn glas leeg en reikte naar de fles. Ik hoorde Andreas uit Phèdre citeren: ‘Que ces vains ornements, que ces voiles me pèsent...’ en dadelijk daarop was hij met Dobson in een geleerd gesprek gewikkeld over de gewoonten van de wilde en de beschaafde volkeren inzake kledij. Hij haalde er de mode van het oude Kreta bij te pas, waar de vrouwen alles bedekten behalve de borsten. Opeens stond de agent op, blozend en haastig, terwijl hij zijn broekband vaster snoerde. ‘Mr. Dobson’, zei hij, ‘U hebt de toestand wel in handen, zie ik. De plicht roept mij elders’. Dobson liet niet na hem ook een klein bedrag in de handen te stoppen, opdat de zaak geen ruchtbaarheid zou krijgen en keerde blijkbaar opgelucht bij ons terug.

Wij zijn laat na middernacht uit het appartement verdwenen na een aantal scotch-and-sodas te hebben gedronken. Mr Dobson bleek een zeer sympathieke persoonlijkheid te zijn. Met de openhartigheid die de Amerikanen kenmerkt, gaf hij ons al spoedig een denkbeeld over zijn afkomst, zijn maatschappelijke positie, zijn intellectuele achtergrond en zijn vermogen. Wat bij ons met veel vergissingen, veronderstellingen en navragen, jaren zou gevraagd hebben om te achterhalen, schonk hij ons onmiddellijk en zonder bluf of valse bescheidenheid. Wij vroegen hem natuurlijk of hij Europa kende, een vraag welke inhoudt dat het ontbreken van die kennis een jammerlijk gebrek moet zijn. Niemand vraagt ons ooit in Europa of wij Azië kennen, ten minste niet met dezelfde stembuiging. En toch zijn wij het allen eens om te zeggen dat het Oosten schatten van wijsheid moet bergen. Misschien is het maar een bedrog, voortspruitend uit het feit dat die drie wijze mannen van het Evangelie uit die windstreek kwamen. Wellicht waren ze enkel een paar dagreizen ver gekomen uit de buurt van Transjordanië. Tot onze verbazing, zei Dobson neen. Hij kende zelfs ‘gay Paree’ niet en had twee oorlogen gestreden ergens in een opleidingskamp in Texas. Wij namen bij deze mededeling de uitdrukking van rouwbetoon aan, in dergelijke gevallen gebruikelijk. Het bleek dat hij, behalve Frans, ook goed Italiaans en Spaans kende, al had hij nooit een voet in Italië of in Spanje gezet. Toen

wij aan onze verwondering daarover uiting gaven, ze hij: ‘Is u ooit in het Griekenland van Perikles geweest, in het Rome van Catullus?’ Toen wij afscheid wilden nemen, dacht ik dat het tactvol zou zijn mijn wensen voor spoedig herstel van Mevrouw uit te drukken. Dobson die, naar zijn leeftijd te oordelen, mijn vader kon zijn, bekeek me een ogenblik heel ernstig en zei: ‘Laat ons een kat een kat noemen, en een chronische dronkaard met dien naam. Wij zijn in dit land tot de ontdekking gekomen dat dronkenschap een ziekte is, veroorzaakt door een gemis, een gevoel van minderwaardigheid. Als ik mij niet vergis, misprijzen jullie in Europa een dronkaard, en een dronken vrouw is er een uitgestotene. Wij hebben met een dronkaard medelijden en wij trachten hem te helpen. U zult zeggen dat gewelddadige opsluiting geen geneesmiddel is, maar het feit blijft dat ik heel goed weet wat mijn vrouw ontbreekt doch niet bij machte ben haar te helpen. Zij is kinderloos omdat ik onvruchtbaar ben. De enige oplossing zou zijn de kunstmatige bevruchting maar mijn instinct verzet zich daartegen. Ik kan mij niet verzoenen met de gedachte een kind uit een bokaal te verwekken en het mijn naam te geven. Veel liever zag ik Mrs. Dobson een minnaar nemen. Doch ook dat staat mij evenzeer tegen als haar. Wij zijn beide ouderwets van aard, u moet dat aan mensen uit de nieuwe wereld vergeven. U ziet, de zaak is onoplosbaar. Ik heb getracht haar letterlijk te bederven. Ik

overlaad haar met geschenken, ik willig de kleinste van haar talrijke grillen in. Het baat niet. Ten slotte heb ik getracht haar statistisch te bewijzen dat de aangroei der wereldbevolking tot een ramp moet leiden, groter dan welke atoombomoorlog ook. U moest de uitdrukking van Mrs. Dobson zien als ik op dat gebied met cijfers kom aandraven. Zij zingt een liedje van “nul en één blijft altijd een” en ze grijpt dadelijk naar de fles. U begrijpt dat ik uit dit probleem moet ontsnappen. Mijn vlucht is: de taalstudie. Roosevelt verzamelde postzegels, Churchill leest idiote detectieven verhalen. Wat Stalin doet, behalve zijn pijp stoppen, zullen we waarschijnlijk nooit weten’.

Toen we afscheid namen nodigde Mr. Dobson ons om een van de volgende dagen ‘nader met Mrs. Dobson te komen kennis maken’. In de lift zei Andreas: ‘Nader, verdomme’. Thuis gekomen trachtten wij de balans van onzen eersten dag in Amerika op te maken. Stelselmatig en eigenwijs als altijd, zei Andreas: ‘Indien we oppervlakkige toeschouwers en toeristen waren van het genre: ‘En Angleterre toutes les femmes sont rousses’, dan zouden wij zeggen: ‘Amerika is een land van onanisten en dronken vrouwen’. Ik was letterlijk op van de zenuwen en haastte mij naar mijn kamer om aan dit eeuwige gephilosofeer te ontsnappen, maar ik antwoordde toch. ‘We zouden ook kunnen zeggen: Amerika is een land waar jonge vrouwen gedwongen zijn een ellendig beroep uit te oefenen en

waar de echtgenoten niet alleen hoogst beschaafd, maar bovendien edelmoedig en begrijpend zijn’. Voor ik mijn deur kon sluiten riep Andreas: ‘Onnozele hals’. Maar zo'n scheldwoord, of verwijt, had op mij geen vat.

VII *De cocktail party*

IK kan met alle stelligheid zeggen dat hetgeen men het sexuele vraagstuk noemt voor mij nooit een vraagstuk wàs. Elk fatsoenlijk man weet dat er voor die ongure zaken een zeer eenvoudige oplossing bestaat en dat al het kwaad op dat gebied voortkomt uit afwijkingen die de mensen zich om een of andere bijkomstige reden menen te moeten veroorloven. Daarom had het toneel in de taxi-dancing en het zien van de dronken en naakte Mrs. Dobson mij ook niet boven mate ontsteld. Een dame van middelbaren leeftijd, naakt en lallend neergezonken in een leunstoel is geen schouwspel dat mij in de war kon brengen. Ik walgde er zelfs niet van. Ik was alleen bevreemd, want het ligt in mijn aard naar de oorzaken der dingen te vorsen, niet op de pedante en hinderlijke manier van Andreas, doch na kennisneming van al de feiten ter zake dienende. Ik geloof in onze bestemming. We hebben een roeping op deze aarde. Alles is in orde al schijnt het oppervlakkige geesten soms toe alsof er *niets* in orde zou

zijn. Wij Hebben de volgende dagen New-York ‘gedaan’ met de nauwgezetheid, die den bewusten en georganiseerden toerist kenmerkt. We werden overstelpt met cijfers en data. Al stel ik daar als historicus belang in, toch begon ik mij op den duur af te vragen of het wel de moeite waard was te weten dat het Empire State Building negentig miljoen dollars had gekost doch het Chrysler Building slechts zeventig. Maar toen men zei dat het Empire State Building het hoogste gebouw der wereld was, nam ik daar toch goede nota van. Ik had heel veel last met Andreas in die dagen. Hij scheen zich niet te bekommeren om cijfers en data, ook niet om openbare gebouwen, noch om al de ‘sights’ die men tot elken prijs *moest* zien. Hij toonde uitsluitend belangstelling voor de meest dagelijkse dingen. Ik vond hem op zekeren dag voor het hotel op een hogen stoel gezeten, terwijl een kleine neger zijn schoenen poetste. Hij geleek een oosters potentaat door een slaaf bediend. Hij was in druk gesprek met Johnny, een mormel met grote ogen en te lange armen, en redetwistte met dezen slungel uit de Harlemwijk over het rassenvraagstuk. Johnny, die blijkbaar op een goede fooi hoopte, zei voortdurend Yessirboss, juist zoals in de vorige eeuw de slaven dat gewoon waren. In feite was Andreas aan Johnny aan het verklaren hoe het rassenvraagstuk zich voordeed. Het was een pijnlijke vertoning. Telkens beleefde ik kleine ongevallen van dezen aard met Andreas. Ter-

wijl wij Rockefeller Center bezochten en ik met verbazing en vreugde vernam hoe Rockefeller junior de schatten door zijn vader vergaderd, besteedde aan het verbeteren van het stadsbeeld, verdween Andreas spoorloos. Na veel zoeken vond ik hem in een ‘coffeeshop’ waar hij met een ‘liftboy’ uit het gebouw een gesprek voerde over sociale verhoudingen. De liftboy zag er indrukwekkend uit. Zijn uniform was van volmaakte snit en hij droeg op de benedenarmen ongeveer evenveel dienststrepen als een admiraal. Hij bediende een lift die in dertig seconden 25 meter hoog de lucht in schoot en hij vertelde met veel omhaal over de zware verantwoordelijkheid welke op hem rustte. Hij had op zekeren dag Mevrouw Roosevelt in hoogsteigen persoon de lucht ingevoerd en er was in zijn lift een eerste minister van een klein Europees land aan een hartkwaal gestorven. Eens was zijn lift tussen twee verdiepingen blijven steken en hij had door middel van de huistelefoon zijn positie gesignaleerd. Men had hem al de namen en adressen der reizigers doen vermelden voor het geval dat de koets van de zeventigste verdieping zou neerdonderen. Tijdens het daaropvolgende half uur had hij de mensheid, zo zei hij, in tal van haar vele ongunstige kanten leren kennen. Er was een dame geweest, een deftige matrone, die hem gebiedend toegevoegd had: ‘Ik wil hier uit, onmiddellijk!’ Een paar meisjes waren hysterisch geworden en hadden daarna afscheidsbrieven geschreven en een zakenman die er-

gens op de tachtigste verdieping een maandblad over sexologie, wetenschappelijk verkapte pornographie, uitgaf had zijn lotgenoten tot het gebed opgewekt. Er waren ook een paar cynische kerels onder de aanwezigen, die met de zorgen der anderen spotten en die vrome hymnen hadden aangeheven die zij met weinig stichtende varianten verfraaiden. Daarop was er protest gerezen en er dreigde twist te ontstaan toen de lift zich plotseling weer in beweging zette en veilig zijn lading deponeerde. De verontwaardigde dame had een klacht ingediend tegen den liftman. Andreas luisterde zo geboeid naar dat verhaal alsof hij een voorstelling van Hauptman's De Mijn bijwoonde. De romantiek is niet dood, was zijn slotsom: ze bloeit zelfs in het hart van deze reuzenstad.

In het Museum van Schone Kunsten bleef hij wel een ogenblik stil voor het gezicht op Toledo door El Greco, doch liet zich dadelijk geheel afleiden door een bende schoolkinderen, witte en zwarte, die onder de hoede van een schoolmeesteres de verzameling bezochten en allerlei gekke opmerkingen maakten, die ten slotte niet veel gekker waren dan de voorlichting hen door hun geleidster verschaft. Toen enkele van de jochies verbaasd stonden te kijken naar het beeld van een hermaphrodiet hoorde ik Andreas tot een der kleine meisjes zeggen: ‘Dat is iemand zoals jij en ik’ maar later ontdekte ik dat hij die, tegenover een kind ongepaste, geestigheid had ontleend aan een Frans boek. Ik

kon het niet goedkeuren, dat hij meer belangstelde in wat negerkinderen uit Harlem en blanke jochies van joodse immigranten uit de East Side wisten te vertellen van de Venus en Adonis van Rubens - a very fat lady, she ought to diet, zeiden ze letterlijk - dan in de kleurenharmonie der Vlaamse meesters; doch ik was zeer tevreden dat Andreas sedert onze aankomst in dit land zienderogen was opgefleurd en in allerlei dingen, zij het dan ook onbenullige, begon belang te stellen.

Na enkele dagen ontvingen wij van Mary Dobson een uitnodiging voor een cocktail-party. Ik wist niet goed wat een cocktailparty was en had mij standvastig gehouden aan onzen nationalen drank, de opvolger der Germaanse mede, het goed blonde bier dat onze voorvaderen tot zulke gezellige dikbuiken heeft gemaakt. Toen ik aan Andreas vroeg waarin een cocktailparty eigenlijk bestond, antwoordde hij mij dat T.S. Eliot daar een heel toneelstuk had over geschreven en dat, wilde men den schrijver geloven, men daar hemel en aarde, dood en leven en zede en ontucht onder het microscoop ontleedt. De cocktailparty was de opvolger van het salon, waar eertijds een min of meer verslenste dame de dichters deed praten, zei hij. Ik merkte wel dat zijn toon spottend was en van die mijnheer Eliot had ik nooit gehoord. Van vijf tot zeven zei de uitnodiging. Wanneer moeten we gaan? vroeg ik. Andreas zei beslist: Rond half zeven, na de vierde cocktail dus. Toen we daar, naar mijn gevoelen erger-

lijk laat, aankwamen, deinsde ik even terug. De salons van Mrs. Dobson zagen er uit zoals de ‘Apollo’ bij het einde van den nacht. Een golf tabakrook rolde op ons af. Mary Dobson stond bij de deur. Toen Andreas haar de hand kuste volgde ik zijn voorbeeld en een uitdrukking van gelukzaligheid kwam over haar wezen. Zij leek mij aangekleed veel beter dan naakt. Ze droeg een lang kleed vol flonkerende pailletten en zo laag uitgesneden dat men haar ruime borsten duidelijk zag bewegen, als zij een bruusk gebaar maakte. Maar de instinctieve nieuwsgierigheid, die elk man heeft naar het lichaam van een vrouw, was in haar geval voor mij potsierlijk. Ik wist er alles van, tot zelfs de grote geboortevlek die zij als een barbaarse ridderorde onder de linkerborst droeg. Zij was zeemzoet tegenover Andreas en mijzelf en ik werd tot mijn verbazing gewaar, dat ik Mrs. Dobson in hare sociale bedrijvigheid als gastvrouw bepaald antipathiek en conventioneel vond. Veel tijd om dit gevoel te ontleden kreeg ik niet, want wij werden dadelijk voorgesteld aan een twintigtal mensen, wier namen ik onmiddellijk vergat en die ons allen met een vluchtig of nadrukkelijk how-do-you-do begroetten. Ik was echter gewaarschuwd en wist dat deze vraag geen ander antwoord veronderstelde, dan een identieke uitdrukking van bezorgdheid over het welvaren van den ge-introduceerde. Ik koos op goed geluk een glas van een dienbord en concentreerde mijn aandacht op het drank-

je. Het zag er troebel uit en leek veel op een geneesmiddel, doch het geurde prettig en, naar het mij voorkwam, tamelijk onschadelijk. De gastheer die ons in het gewoel ontdekte was bijzonder hartelijk. Hij nam ons onder den arm en beloofde ons voor te stellen aan het mooiste meisje op de bijeenkomst. Zoals de meeste mensen van zijn leeftijd was hij van mening, dat een jong mens geen andere belangstelling hebben kan, dan de kennismaking met bekoorlijke vrouwen; terwijl ik, wat mij betreft, veel liever een goed historicus zou ontmoet hebben of een degelijk socioloog. We belandden na veel sorry's en pàrdon me's, waarvan men den *a*-klank nadrukkelijk uitrekte, bij een groepje, te midden waarvan een jonge dame hof hield. Zij droeg een reusachtige organdi hoed en een wit kleed dat kaar linkerschouder, die mooi was, geheel bloot liet. In het geroes hoorde ik Andreas zeggen: ‘und solche Nächte solcher Frauen. Rilke’, maar ik was te zeer onder den indruk van deze ongewone verschijning om hem te antwoorden. Miss Logan was inderdaad in staat een man sprakeloos te maken. Ze had een gelaat dat mij, in zijn volmaaktheid, deed denken aan de wassen mannequins in dameskapperszaken. Ze had er ook min of meer de onbeweeglijkheid van. Haar staalblauwe ogen waren leeg en de zeldzame woorden die zij sprak slipten over haar lippen als paarlen. Veel meer dan ‘hoe interessant’ antwoordde ze niet op àlles wat wij konden verzinnen als themas voor gesprek. Maar ze kon haar

intonaties eindeloos schakeren en scheen alle nuances van haar zieleleven te kunnen uitdrukken door den klemtoon te leggen nu op de eerste, dan weer op de derde of de vierde lettergreep. Ondertussen sipte ze aan een onschuldig glaasje tomatensap. Toen het gesprek ongeveer stil gevallen was, want op mijn laatste mededeling over het klimaat van ons land was Miss Logan zelfs niet meer met haar klassieke reactie ingegaan, drong gelukkig een drietal jongelui zich door de menigte om de schoonheid hun opwachting te gaan maken. Na een tijdje hadden ze hun ogen genoeg den kost gegeven en begonnen, Miss Logan ignorerende, onder elkaar over zaken te praten. Plotseling echter kwam er leven in deze fraaie pop, zeer duidelijk verhief zij de stem en zei: ‘I would like a glass of water’. Dadelijk vertrokken twee van de jongelui op zoek naar die zeldzaamheid in het huis en ook ik nam de gelegenheid te baat om weg te slippen. Andreas volgde mij. Het leek wel of vier koeriers naar de vier windstreken vertrokken om een gril der vorstin te voldoen en de schoonheid, die niets ànders was dan schoon, te dienen. Toen ik echter na een half uurtje door het steeds aangroeiend aantal gasten weer in haar buurt werd geduwd, bleek het mij dat geen der dolende ridders zijn zending had vervuld. Miss Logan dronk nu echter martini's en was zeer uitgelaten. Voor zover ik kon oordelen sprak zij met een bijzonder plat Brooklyns accent en ze leek lichtelijk beschonken. Hare func-

tie als schikgodin der schoonheid had zij een tijdlang waardig vervuld; doch nu had zij haar harnas afgelegd en trad zij te voorschijn in haar ware gedaante van verbazingwekkende vulgariteit.

Ik was aan een twintigtal gasten voorgesteld en sommigen, die mij in het geharrewar ontmoetten, gaven mij knipoogjes van vriendelijke verstandhouding terwijl ze probeerden een drankje te bemachtigen of, nadat hun opzet geslaagd was, hun glas in de hoogte houdend, zich omzichtig voortbewogen naar een veiliger hoekje. Ik merkte op dat zij, beter gewend aan dergelijke samenkomsten, mijn naam hadden onthouden. Ik volgde op den duur een man van rond de vijftig met zware brilleglazen, een beetje buikig en die met kalmte aan een pijp zoog. Ik herinnerde mij vaag dat men hem had voorgesteld als ‘a distinguished critic’. Van wat wist ik niet. We werden met luide triomfkreten in een groepje ontvangen. Mijn toevallige makker, Carl Roberts was zijn naam, werd verzocht een belangrijk vraagstuk te beslechten. Waren de Europese vrouwen werkelijk superieur aan de Amerikaanse. Roberts vroeg: ‘Waar? in de keuken, in de kerk of in het bed’. Andreas, die zich bij ons had gevoegd, zei onmiddellijk: Kirche Küche Kinder waarop Roberts hem een blik van verstandhouding toezond. Iedereen sprak daarop tegelijk en minstens drie jonge mannen trachtten een verhaal ter illustratie te beginnen met: ‘Ik heb in Parijs een meisje gekend, een heel net meisje dat’...

Toen de vierde ook ongeveer zo van wal stak, onderbrak Andreas hem en gaf uiting aan zijn verbazing dat Amerikanen in Parijs enkel nette meisjes ontmoetten. Hij dacht er anders over. Hij had blijkbaar wat te veel gedronken zoals iedereen, behalve ik, en zijn taal werd nogal kras. Vóór ik goed wist van waar de slag kwam zag ik Andreas neergeveld door een boom van een kerel die met veel nadruk verklaarde: 'Sir, I married a French girl'. Een paar vrouwen begonnen te gillen. Mrs. Dobson en haar man drongen naar ons toe en hielpen Andreas overeind. Hij duizelde nog een beetje, maar zijn aanvaller was er als de kippen bij om zich te verontschuldigen, Andreas mee af te stoffen en hem een drankje aan te bieden. 'No hard feelings', riep iedereen. 'Drinken jullie mekaar toe'. Ietwat schaapachtig voldeed Andreas aan dit verzoek en na een paar minuten waren zijn aanvaller en hijzelf roerend eensgezind dat er in de wereld niets beter te vinden was dan een goede Franse vrouw. Je moest ze maar weten te vinden. In elk werelddeel bestonden goede en nietsnutten van vrouwen. Intussen was dat voorbeeld van 'french womanhood' opgedaagd en indien ik ooit een halfverlepte blonde Parisienne van de voorgeborgten heb gezien, was zij het. Ze nam het hele geval vrij kalm op en zei met nationalen trots: 'Voor de eer van de Franse vrouwen zou hij elken dag vechten, ce gros ours', maar heel zacht voegde zij er bij toen zij mij ietwat sceptisch zag glimlachen: 'quoi que, entre nous,

il n'y ait pas lieu...' Nu we zo broederlijk samen stonden in het salon, nu men hoorde dat er een vreemde taal gesproken werd, steeg de stemming merkbaar. Ik voelde plotseling de arm van Mrs. Dobson door de mijne glijden. Terwijl ze haar boezem tegen mijn zijde aandrukte, vertrouwde zij mij toe, dat haar party een volledig succes mocht heten. Ze duwde me ergens in een sofa naast zich neer en begon me, ongevraagd, in te wijden in de geheimen van het geven van een cocktailparty. 'Eerst moet je zorgen een drietal mooie vrouwen te hebben, verstandig behoeven ze niet te zijn. Ze zijn het dan ook zelden. Je nodigt ook, als je ze krijgen kunt, een paar gevestigde reputaties uit, litteraire of artistieke. De schilders zijn altijd dankbare gasten. Ze hebben behoefte aan publiciteit. Jonge mannen moeten er ook zijn, bij voorkeur met vooruitstrevende gedachten. Indien ze met een sweater gekleed komen of met een paars hemd, des te beter; maar zulk een tenue of gebrek aan tenue zou ik bij meisjes niet dulden. Enkele flinke zakenlui maken ook altijd een goed effect. Een militair moet er zijn voor de versiering. U weet welk een mooie gestalten onze officieren meestal hebben. Misschien komt er ook een predikant bij te pas, liefst een Episcopalian, die zijn ruim van opvatting en doen mee met de rest. Ik heb een hekel aan die secten die menen, dat alles gezegd is wanneer men zich vijand van den drank of van het roken heeft verklaard. Hoofdzaak is dat gasten uiteenlopende belan-

gen hebben, dan is er geen beroepsnaijver en geen mededinging. De jonge lui die abstracte doeken schilderen vinden het hoogst vermakelijk een bankier te ontmoeten die rotsvast gelooft dat de ontwikkeling der schilderkunst eindigt met het afsterven van Greuze of van Rosa Bonheur. De bankier kijkt zijn ogen uit als hij de zoon van een zijner collega's van Wall Street hoort verkondigen dat Van Gogh verouderd is en Renoir niets van schilderen afwist, al even weinig als Rubens of Hals. Die mensen geloven in vaste waarden, maar óók in geruchten. Een gerucht op de beurs kan het oudste zakenhuis in géén tijd er onder krijgen.' Ik begreep dat Mrs. Dobson het geven van cocktailparties als een maatschappelijke plicht opvatte die vérstrekkende gevolgen kan hebben. Bescheiden deed ik navraag of het ongeval met Andreas niet erg hinderlijk was. Zij stelde mij volledig gerust met de mededeling dat die onnozele oorvijg haar party een plaats in de annalen der stad zou verzekeren. Een party zonder climax, deed ze me begrijpen is geen party, althans geen geslaagde party. De ene party lijkt lijk twee druppels water op de andere; drankjes, een paar mooie hoeden, min of meer geestige mannen, veel rook, kringen van vuile glazen op het dek van de vleugel, een paar gaten méér gebrand in een perzisch tapijt enz. De climax, het incident, dàt alleen blijft in het geheugen geankerd, dàt maakt de party uitzonderlijk. Je mag het natuurlijk niet overdrijven. Ik had een vriendin op Long Island

die reusachtige parties gaf, zonder veel keuze en met te veel volk. Er was een orkest en er werd gedanst. Toen opeens een oudere meneer het in zijn hoofd kreeg een hartaanval te krijgen en onder een gepotte palm pardoes dood te gaan. Drie honderd gasten en een dode, en zo plotseling! Men heeft de dode achter een windscherm netjes in een groot tapijt gerold en onder de piano geschoven. The show must go on. U kunt dat barbaars noemen, maar 300 mensen waren ten slotte niet samengekomen om afscheid te nemen van een man dien zij weinig kenden en wie wil er nu aan den dood herinnerd worden als men gekomen is om zich te vermaken? Ik kon tegen dergelijke logica niets inbrengen en begreep dat de Amerikanen weinig voelden voor dodendansen en dergelijke macabere producten van de Europese verbeelding.

Toen ik er in geslaagd was mij aan het gezelschap van Mrs. Dobson te onttrekken, bemerkte ik dat de party op haar einde liep. Er waren nog een vijftal druk redekavelende groepen in de salon over en de bedienden begonnen tekenen te geven, dat ook zij de zaak als afgelopen beschouwden. Zij brachten geen drankjes meer te voorschijn en nu en dan bonsden zij in hun haast om lege glazen op te ruimen tegen gasten aan. Ik voegde mij bij een der groepjes waartoe Andreas behoorde en werd tot mijn verbazing gewaar dat men daar, al lallend maar zwaarwichtig, over leven en dood sprak naar aanleiding van een of andere pasverschenen

roman. De ongenode gast die Mrs. Dobson mij zo nadrukkelijk als hoogst ongewenst had beschreven, was hier dus toch binnengedrongen. Ik hoorde een der omstaanders zeggen: ‘Hij kent er niets van. Hij heeft er geen benul van.’ - ‘Van wat?’ vroeg een ander. - ‘Van de dood’, was het antwoord. Vlug dooreen ging het gesprek verder terwijl Andreas, naar het mij leek, gespannen toeluisterde. - ‘Weet jij er wat van af?’ - ‘Ik heb er mijn denkbeeld over. - Dat zou ik willen horen. - Zou je het begrijpen? - Goedkoop! zeg het dan. - Dood is dood. - Hoera voor deze diepe wijsheid. - Zeg jij het tegenovergestelde? - Neen maar Maritain heeft gezegd ... - Naar den duivel met Maritain. Hij is een reactionnair. - Is er iemand meer reactionair dan Hein? - Neen, dat geef ik toe, je kunst er staat op maken, zo vast als de rots van Gibraltar, nu dat de Bank van Engeland in handen van de socialisten is. - Dat ging zo voort. Met dit (er is geen ander woord) doodernstig onderwerp kaatste men over en weer alsof het een turnballon was op een zonnig strand. Nu en dan geestig, soms plat, veelal banaal. Er werden tientallen schrijvers aangehaald die zich over het onderwerp hadden uitgelaten - en wie heeft dat niet? Ten slotte slaagde Andreas er in de aandacht te trekken. Al de anderen uit de groep hadden blijkbaar al hun vuurpijlen afgeschoten en ik gevoelde geen lust om aan dezen ongepasten onzin deel te nemen. Ik vreesde dat Andreas zijn fantastische theoriën ging ontwikkelen over den

zelfmoord, maar hij liet zijn geliefkoosde onderwerp ditmaal met rust. Hij ging uit van de gedachte dat, aangezien de dood een aangelegenheid is die wij *allen* vrezen, hij niet goed *kan* zijn. Alhoewel hij in onze natuur en bestemming ligt, vrezen wij hem. Zelfbehoud is ons ingeboren. Hier hield hij stil en stelde de vraag: is het ons ingeschapen of aangeleerd? Wie zal daar klaarheid over brengen? Kunnen wij ons iemand inbeelden, die opgevoed zou worden in den kultus van de dood, wien men van in zijn prille jeugd den dood als een triomfantelijk exit zou voorstellen? Wat een kracht zou een dergelijk man in zich dragen of misschien zou hij volstrekt niets doen, voor niets genoeg belangstelling of energie kunnen opbrengen? Een Oosterling, die ik tot op dit ogenblik niet had opgemerkt, hij was bijzonder klein en tenger en deed blijkbaar zijn best om niet op te vallen in dit blanke gezelschap, zei toen met nadruk: ‘Nirwanah’. Men begreep datwachtwoord. Doch dadelijk was er iemand in het groepje als de kippen bij om te beweren dat het Christendom, en meer bepaaldelijk het catholicisme, deze leer in feite predikte. Men haalde het Dal van Tranen aan, onzen korten proeftijd, kortom al de wijze voorstellingen die ik uit de godsdienstleer kende. Mijn hoofd begon te draaien al had ik slechts twee van Mrs.Dobson's drankjes gedronken. Zij stond, zo zag ik door een lichten nevel, in onzen groep, die nu de enige overblijvende was. Toen er even een korte stilte viel in het gesprek,

deed ze ons begrijpen dat de pret ten einde was. Haar echtgenoot zat in een hoek een avondblad te lezen alsof er geen mens in zijn woning ware geweest. ‘Jullie zwaarwichtige wijsgeren kunt van avond de zaak niet oplossen’, zei ze. ‘Slaap er eens goed over’.

Bij ons vertrek heb ik mijn tweede handkus op Mrs. Dobson's hand geprobeerd. Als door een wolkenschoof, waarin opeens een straal zon schiet, zag ik haar dunne klauw voor mij; aan een van haar vingers droeg zij een ring met een doodshoofd van mexicaans zilver. Ik liet haar hand nog juist bijtijds vallen. In de oogholten stonden twee kleine dieprode robijnen.

VIII '*Go West, young man, go West*'

HET werd voor mij hoog tijd af te reizen naar de Universiteit van mijn keuze in San Francisco, aan de Westkust. Andreas had echter geen haast en slenterde hele dagen door de stad, zorgvuldig de mooie woonwijken en de musea vermijdend, terwijl ik de wetenschappelijke instellingen bezocht en met trots vaststelde dat de openbare bibliotheek van dit wereldmiddelpunt een (zij het onopengesneden) exemplaar van mijn geleerd werk bezat. Hij bracht mij des avonds langdurig verslag uit over de chronische dronkaards in de Bowery die in allerlei pathetische houdingen òp de rand van een keldergat hun roes lagen uit te slapen, als verdoemden op een primitief schilderij. Toen hij daaruit bewijsgronden tégen dit land afleidde, deed ik hem opmerken dat er bij ons in elk braaf dorp op zijn minst één dorpsdronkaard is en dat op haast negen miljoen New-Yorkers het percentage nog zo hoog niet scheen zelfs indien men al de verlopen kerels van de Bowery samentelde. Ofwel was hij een danslokaal gaan bezoe-

ken in Harlem, waar de negers in alle schakeringen van bruin, in sint-vitusdansen hun levenskracht uitten en zich voor enkele uren van elk minderwaardigheidscomplex bevrijdden door woest met benen en armen te zwaaien. Hij had kennis aangeknoopt met een neger dansleraar aldaar, die zich professor-of-joie-de-vivre noemde, en had hem in een der beste restaurants der middenstad uitgenodigd. De kellner had echter beleefd doen opmerken dat er geen steak meer voorradig was, ook geen vis blijkbaar, en dan ween geen kreeft of geen kip, tot eindelijk het hele menu was uitgeput. Toen Andreas er op gewezen had dat andere gasten bediend werden, bleek het dat die wijze maagden hun voorzorgen hadden genomen en de laatste porties hadden besteld. Hij was toen met zijn professor, wiens joie de vivre enigszins gedempt scheen, ten slotte in een automatisch eethuis terecht gekomen. Al deze ondervindingen schenen hem kenmerkend en openbarend, terwijl het mij voorkwam dat hij hardnekkig op zoek was naar ervaringen, welke dit land in zijn vermetel oordeel konden discrediteren. Hoe hij er toe kwam weet ik niet, maar hij slaagde erin zich te mengen met het artistieke milieu van Greenwich Village. Zo geestdriftig was hij over de ontdekking van dit gebied, dat hij mij op zekeren dag zijn wens aankondigde zich in dit Nieuw-Montmartre te vestigen en mij alleen naar de westkust te laten vertrekken. Hij lokte mij mee naar een bijeenkomst in het verblijf van een

zijner kunstenaarsvrienden, een dichter die zijn bijval te danken had aan het schandaal verwekt door de vertaling van enkele erotische gedichten van Catullus. Wat hij zelf als oorspronkelijke poëzie voortbracht, leek sterk op de teksten die men bij een ogendokter te lezen krijgt. Doch zijn vertaalwerk had hem de lauweren van den roem gebracht. De atmosfeer van deze cocktailpartij was blijkbaar geheel verschillend bedoeld als die van Mrs. Dobson. Maar toen ik een paar uur gesleten had in dit vrij homogene gezelschap: meisjes met lange, ongekamde haren en beladen met zilveren juwelen, jonge mannen met een ringbaard en ‘turtleneck sweaters’, kwam ik tot het besluit dat het verschil in wezen niet heel groot was. Wel hoorde ik de namen van Freud, Jung, Gide, Sartre en Eliot als leidmotieven weerkeren in alle gesprekken, maar halfdronken artisten of wouldbe-artisten schenen mij niet verstandiger dan halfdronken zakenlieden. Alleen werd er niet gevochten en de botsingen waren zuiver verbaal. Wel waren de begroetingen bijzonder hartelijk en in feite zoende na een tijdje iedereen iedereen bij de geringste aanleiding. Er waren in dit ‘basement-apartment’ zoals het euphemistisch genoemd werd, het was in feite een kelder, een groot aantal gasten die zich zelf vrij en mild bedienden van inheemse wijnen, die sterk alcoholhoudend zijn. Men at daarbij pumpernickel met kaas, die in alle richtingen poogde te vluchten. Iemand trachtte koffie te maken, ergens in een hoek

op een gasvuur. Gedurig stegen er kreten op, want in het midden van het vertrek hing een enorme *mobile*, die bewoog door de luchtverplaatsing, een ding uit blikken plaatjes en ijzerdraad gefatsoeneerd, dat fantastische schaduwen op de zoldering deed ronddraaien en dat, naar men mij zei, het laatste meesterstuk was van een beroemd beeldhouwer die in zijn kunst een omwenteling had teweeg gebracht, als Einstein in de natuurkunde. Men kwam onvermijdelijk in aanraking met dit meesterstuk, dat rusteloos in de dikke tabaksrook bewoog. Het was de overwinning op de statische, plastische kunst. Kunst was in wezen beweging, legde mij iemand uit. De Grieken hadden ongelijk. Ik kende niemand onder deze, volgens Andreas, veelbelovende en hongerlijdende dichters en schilders, dansers en danseressen en kon mij niet inbeelden, dat een onder hen het ooit tot iets zou brengen. Ze schenen mij allen veel te gewild artistiek in hun kleding en in hun uitspraken. Over één ding schenen zij echter roerend eensgezind; dat Amerika een onmogelijk land was vol cryptofascisten en barbaren; dat de vrije kunstenaar hier geen kans kreeg; dat de best-sellers een schande waren voor de beschaving en dat uitsluitend de linkeroever van de Seine en, misschien, zekere gedeelten van Italië bewoonbare oorden waren. In een groepje naast mij scheen het uitgemaakt, dat ieder mens bi-sexueel was en dat het ganse levensvraagstuk daarin bestond te ontdekken

welk percentage hormonen moest overheersen in elk individu, het vrouwelijke of het mannelijke. Wat de aanwezigen betrof, scheen mij dat inderdaad een moeilijke opgave, want vele meisjes waren in jongenskleren gedost en sommigen droegen opzichtig de typische boeren- en ontspanningskledij, de blue-jeans, een soort ruwlinnen broek en vest, die hun vormen tot in bijzonderheden deden uitkomen en nauw aansloten op hun te schraal of al te gevuld achterste. Op de Gideaanse neigingen van sommige mannen werden geen toespelingen gemaakt, omdat die, zoals mij later bleek, algemeen en openbaar erkend waren. Niemand zou het gewaagd hebben de buitensporige teergevoeligheid van die heren te kwetsen. Zij leefden als sexuele vaderlandslozen op een Gideaans paspoort. Van de lesbische meisjes gewaagde men als van vrouwen van achter het fluwelen gordijn. Alles verliep echter uiterst netjes en er kwam zelfs een ogenblik dat eenieder aandachtig te luisteren zat naar een gramofoon die een oorverdovende compositie van Schostakovitch weergaf. Terwijl dit kabaal aan de gang was vond ik op een buffet een Russische spraakleer liggen, naar de eerste bladzijde mij leerde, anderhalf jaar tevoren aangekocht. Bij de twaalfde bladzijde, even voorbij de eerste verbuiging, had de studerende blijkbaar den moed laten zakken.

Andreas scheen in dit barokke milieu volkomen thuis. Toen hij openbaarde, dat hij ergens in Zuid-Frankrijk een nacht in hetzelfde hotel als Gide had ge-

logeerd, beschouwde men hem met eerbiedige bewondering. Zo moet het gepeupel der 15e eeuw de hertogen van Bourgondië hebben begroet. Achteraf vernam ik dat hij het geval uit zijn duim gezogen had. Maar weken later werd er in de Village geknipoogd, telkens men Baron van Bever in een adem met Gide noemde.

De laatste hinderpaal voor het vertrek was nog wel de lastigste. Het toeval had gewild dat wij waren beland in het enige hotel van New York, waar men, zogezegd, de atmosfeer van Europa trouw trachtte weer te geven. Dat bestond hierin, dat er een half dozijn jonge, tamelijk aantrekkelijke vrouwspersonen in de lounge en in de bar rondhingen, altijd gereed kennis te maken met vermoeide en eenzame reizigers die taalonderwijs nodig hadden en verstrooiing. Zo had Andreas in de bar Miss Queen of Spades leren kennen, die hij juffrouw Schoppenvrouw noemde. Een andere naam kende hij niet. Zij had hem na een viertal drankjes, als introductie en ter nadere kennismaking, een speelkaart met schoppenvrouw gegeven uit een stel dat overal te verkrijgen was in de stad en waarvan de keerzijde een serie naakte meisjes vertoonde in allerlei verlangende of schalkse houdingen en die zonder uitzondering betoverende blikken wierpen. Netjes op haar hakken gezeten, hield zij een kleurige ballon in de hoogte. Een soort motief voor een wereldtentoonstelling. Juffrouw Schoppenvrouw was model. Doch voor kunstenaars. En zij sprak met welgevallen over haar

‘kunst’. Wat hij aan dit wezen belangwekkend kon vinden, behalve dan haar handelsbedoelingen, die er dik bovenoplagen, begreep ik niet. Ik kon mij niet inbeelden dat hij zich op het gebied van haar vak met haar zou inlaten en werd ongeduldig wanneer hij over haar praatte. ‘Wij zijn niet naar New York gekomen om Juffrouw Schoppenvrouw of Mevrouw Klaveraas te bewonderen’, betoogde ik, ‘maar, ik althans, om te studeren en jij toch ook niet voor zulk een onzin.’ ‘Onzin,’ zei hij, ‘Miss Queen of Spades zou, opgezet, het mooiste exemplaar zijn in mijn verzameling van wansmakelijkheden. We zijn allen, zo beweert men, wezens met rede en verstand begaafd. Ik kan je verzekeren dat Queenie heel weinig rede en helemaal geen verstand heeft. Het is het zuiverste staal van menselijke idiotie dat ik ooit ontmoet heb. Zij stelt uitsluitend belang in geld. Zelfs haar oeroud en oneerbaar bedrijf laat haar onverschillig. Zij is een toestel om geld te verzamelen. De Naamloze Vennootschap Schoppenvrouw. Wat zij weet, verneemt zij van de grote brengers van beschaving: radio en televisie. Ook leest zij een tabloïd. Verder is zij, geestelijk gesproken, volkomen maagdelijk. Zij weet zelfs niet wie Alice in Wonderland is. Doch door osmose heeft zij al de vooroordelen van dit land in zich opgenomen. Ik kan haar nooit troeven. Zij weet, met stelligheid, dat Joden geen gentlemen zijn, dat negers niet meetellen en dat alle politici hun zakken vullen. Europa is vuil en arm. En

indien ik haar vertelde dat al onze landgenoten met twee hoofden geboren worden, zij zou het onmiddellijk aanvaarden. Zij weet dat Fransen kikvorsen eten - bah! - en dat Hollanders klompen dragen. Kortom zij is in de hoogste mate vertegenwoordigend voor dit land en uiterst eerbiedwaardig. Gister heeft zij een van haar nagels gebroken en ik kan je verzekeren dat ik zelden zulk oprecht, diep en pathetisch verdriet heb gezien'. Ik wilde toch weten of Queenie gratis haar tijd aan Andreas besteedde. Hij deelde mij mee, dat hij haar bescheiden vergoedde en haar had gezegd, dat zijn zwakke gezondheid hem nadere kennismaking belette. In haar wenste hij de grens van het menselijk ongerijmde te bereiken. En, naar ik kon oordelen, overschreed zij die zelfs, met élan. Ik was tevreden dat Andreas, alhoewel trouw aan zijn negativisme en toegevend aan zijn bestendig intellectueel masochisme, zich met haar niet verder inliet; maar het scheen mij toe dat zijn belangstelling in haar reeds een toegeving was wat betrof zijn absurde plannen.

Ik ben er ten slotte in geslaagd Andreas te overtuigen, dat wij op weg moesten naar de westkust. Toen hij eindelijk toestemde, kwam hij met een voorstel voor den dag dat ik, al had ik er heel veel lust toe, om geldelijke overwegingen moeilijk kon weigeren. Hij was nog herhaaldelijk bij de Dobson's te gast geweest en had het zonder mijn medeweten zo geschikt, dat zij ons beiden uitnodigden om samen met hen in hun

wagen de reis te ondernemen. In den winter verbleven zij altijd in Californië en in de auto was plaats genoeg voor ons vieren. Het zou wat langer duren maar we zouden veel meer van het land te zien krijgen dan per trein. Ik heb altijd verlangd, zoals Odusseus, veler mensen steden te zien en zeden te leren en ik liet me dus maar overhalen, ook al kon ik mij beter intellectueel gezelschap voorstellen dan Mr. and Mrs. Dobson.

Op een zonnigen dag in October, een van de gezegende dagen van den Indian Summer, vertrokken wij in de vroegte. Eerst ging het door een lange tunnel, *that damn hole*, zou ik later bij Henry Miller lezen, dan uren lang door een apocalyptisch landschap vol vuile fabrieken, moerassen en blanke weiden totdat we eindelijk belandden op een der schoonste autostrades welke ik ooit te zien kreeg. Ik zat achter in den wagen met Mr. Dobson terwijl zijn vrouw het stuur hield. Andreas zat, naast haar, in wat men in dit land de *death seat* noemt, omdat bij ongevallen de persoon die naast den bestuurder zit er doorgaans het slechts aan toe is en er meestal niet levend afkomt. Wij reden door een mooi heuvellandschap dat welhaast onbewoond scheen, door talloze korte tunnels en hielden slechts enkele malen stil om langs de weg koffie te drinken, want Mrs. Dobson stond er op een aantal mijlen te rijden in een snel tempo. Des avonds hielden wij ergens stil in een hotel in Ohio. Mary was moe en alhoewel wij niet veel hadden uitgericht, deed de lange tocht zich toch voelen.

Gelegenheid tot gesprekken was er weinig geweest en meestal doezelde Mr. Dobson maar door. Zijn vrouw echter was gedurig aan het woord en liet nooit na Andreas bij zijn adellijken titel te noemen. Voor haar was een hedendaagse baron een directe afstammeling van de roofridders, romantische vijanden van de rijken, weldoeners van de armen en bedrukten, een ver kind van Robin Hood. Hoe meer lawaai er op de weg was, hoe drukker het verkeer, hoe sneller de vaart, hoe meer zij de behoefte gevoelde aan spreken en betogen. Herhaaldelijk zag ik hoe zij het stuur losliet in het midden van een volzin om zich geheel naar Andreas te keren. Tot mijn voldoening bemerkte ik, dat hij op die ogenblikken spontaan de rechterkant van het stuur vastgreep. Goed, dacht ik, het gevoel voor zelfbehoud ontwaakt in dezen fatalistischen fantast.

De tocht had Andreas maar matig geboeid. Ik kende zijn lijflied: ‘Van alle reis terug nog voor de reis begonnen’ ... maar wist dat dit enkel betrekking had op het landschap, niet op de mensen die het bevolkten. Onderweg had hij echter geen kans om kennis aan te knopen met hen die hij, hardnekkig en tegen mijn protest in, bleef betitelen als de ‘inboorlingen’. Toen wij in een kleine eetgelegenheid gebogen zaten over een maal dat door een sadistische kok van elke voedingswaarde was beroofd, trachtte hij een gesprek aan te knopen met een dikke, blonde dienster, die kauwgom aan het bewerken was. Het leidde tot niets, want

zij weerde hem snibbig af en stopte hem dadelijk een vettige rekening in handen. Mr. and Mrs. Dobson waren te vermoeid om aan dit vernederend toneeltje enige aandacht te lenen.

Dit is geen Baedeker en ik bespaar U de beschrijving van de streken die wij, met meer dan honderd kilometer per uur, door trokken. Gelukkig vermeden wij de grote steden en ik drong er zelfs niet op aan Chicago te zien, dat we dan ook noordelijk lieten liggen op een pijlrechte, vlakke en vervelende autobaan. De kleine dorpen en steden, die wij aandeden hadden niets merkwaardigs te bieden dan hun eenvormigheid. We reden gewoonlijk door een drukke hoofdstraat, waar wij de sporen van de Franse beschaving verwelkomden in de modemagazijnen die onveranderlijk The Bon Ton heetten. Ofwel zagen wij met enige verwondering dat Kipling het verkeerd voor had in zijn voorspelling dat oost en west nooit mekaar zouden ontmoeten, want in het middenwesten gingen wij tegen den middag een glas bier drinken in een *Chinese Rathskeller*. Wij merkten dat er tot in de kleinste dorpen een vijf- of achttal houten kerkjes waren van verschillende belijdenis en dat, zodra de winkelstraat achter den rug was, de woonwijken er oneindig beter en vrolijker uitzagen dan ergens in Europa het geval zou geweest zijn. De reis door deze provinciale gewesten was voor mij in het geheel niet vervelend. Want hoemeer westelijk wij vorderden, hoemeer de streek een echt Ameri-

kaans karakter en uitzicht kreeg, vooral in de verhoudingen. We reden dagen door wat onze dichters een zee van graan noemen en kwamen dan eindelijk terecht in een dorre streek waar de naam van Buffalo Bill met even veel verering wordt uitgesproken als die van Mozart in Salzburg. Zoals Washington, schijnt deze held van het verre westen zowat overal geslapen te hebben, een geschiedkundig feit dat elk derderangs hotelletje met trots vermeldde. Later vernamen wij uit zijn levensbeschrijving dat hij dit zelden alléén deed en steeds met afwisselend gezelschap, zodanig dat zijn populariteit over een breed terrein best te begrijpen is. Andreas wees er mij op, dat het de vrouwen zijn die het vuur der herinnering, evenals dat van Vesta, in de wereld onderhouden.

Uit het gezelschap der autostoppers trokken wij ook heel wat voordeel. Mr. and Mrs. Dobson waren niet erg geneigd iemand mee te nemen. Doch Andreas en ik vroegen dat ze het wel zouden doen om ons in de gelegenheid te stellen nader met de bevolking kennis te maken. De *hitch-hikers* stonden langs de weg of bij een benzinepomp te wachten. Velen onder hen hadden een plakkaatje op hun bagage gehecht met de vermelding van hun bestemming en van hun beroep. Wij vervoerden zo een paar keer enkele soldaten. Al zien de Amerikaanse soldaten op vacantie er uit als generaals bij ons, toch blijft de legende voortbestaan dat de soldaat per se beklagenswaardig moet heten. Deze krij-

gers begonnen dadelijk hun portefeuille voor de dag te halen om ons de afbeeldingen van hun veroveringen op het oude vasteland te tonen. Meestal kregen wij een meisje te zien, netjes op haar zondags opgedirkt, met grote, ronde, begeerlijke ogen en een warmen milden mond, helemaal niet in den spaarpottenstijl der Amerikaanse schonen: het universele loon van den krijgsman. Sommige van onze gasten hadden buiten hun eigen dorp nooit iets anders gezien dan het een of andere bananeneiland in de Stille Zuidzee, waar de vrouwen hangborsten hebben en luizen. Zij waren geweldig nationalist en waren er zeker van dat de ‘drugstore’ van hun wild-west dorp dat, op zijn best, 650 inwoners telde, het toppunt der beschaving vertegenwoordigde. Andreas stelde veel belang in deze elementaire wezens, die de Stille Zuidzee niet als een paradijs beschouwden, doch integendeel het bekrompen bestaan in hun stinkdorp als de hoogste zaligheid bekenden. Ik meende dat het boerenkinkels waren zonder enig belang, maar Andreas hield staande dat zij meestal heel goed konden praten over automerken en over baseball en dat hun opvatting over de vrouwen getrouw de puriteinse geestesgesteldheid van het land weergaf. Zij zijn, zei Andreas, zoals de bewoners van Europa uit het Cro-Magnon tijdperk. Over wat konden die mensen praten? Over knotsen, pijl en boog; over beren en mammouths. Lezen deden ze niet. Vrouwen bezaten ze met geweld waarschijnlijk. Tenzij er

toen reeds rond de vrouw een aula van geheimenis en domme verering was ontstaan, wat goed mogelijk is: een equivalent van het puritanisme. Gelukkig hield hij dergelijke betogen niet in het Engels, zodat het gezin Dobson ons niet begreep.

Ik had mij bij ons vertrek voorgesteld dat Mrs. Dobson op zijn minst een schilderachtige reisgezellin zou zijn, maar dat werd niet bewaarheid. Zij gedroeg zich in den wagen zoals elke andere gehuwde vrouw. Zat haar man aan het stuur en zij achteraan, dan gaf zij onophoudelijk bevelen en raad, waarop Dobson niet inging. Hij reed veel beter dan zij. Zat zij zelf aan het stuur, dan leverde zij doorlopend critische toelichtingen op de andere autobestuurders, op den staat der wegen, het gebrek aan intelligentie bij de voetgangers, den duur der verkeersseinen en het uiterlijk der verkeersagenten. Haar gepraat was een alleenspraak die zij slechts onderbrak wanneer zij de radio aanzette, die ons in de landelijke gewesten uitstekend inlichtte over de geestesgesteltenis der inwoners. We reden van het Baptisme in het Lutherianisme om bij de Mormonen te belanden. Onze vordering door het land der ketters kon men op de kaart volgen. Een dag lang kregen we in de locale radiostations vinnige uitvallen te horen tegen den drank en aanmaningen om kauwtabak te gebruiken. Doch toen wij in het land der Duitse en Zweedse boeren waren beland, werden ons allerlei namaakpilsener en -münchener bieren aanbevolen en

kregen we, op de wijze van ‘Deutschland über alles’, vrome choralen te horen. Dobson, die ik als een zeer beschaafd man had leren kennen en waarderen, was zeer zwijgzaam. Het land en het uitzicht der dingen interesseerden hem helemaal niet. Achter de reclameborden ligt Amerika, zei hij en wat is Amerika voor mij? Ik leef in de eeuw van Voltaire. Te laat geboren, of te vroeg. Men zegt dat wij Amerikanen van het barbarendom naar de decadentie zijn gegaan zonder langs het stadium der beschaving te passeren... Misschien ben ik in het laatste stadium terecht gekomen.

Toen wij zo een vijftal dagen hadden gereden, den helen lichten dag, zagen wij ergens bij den voet van de hoogvlakte die het midden van het land beslaat, een jonge magere slungel langs de weg staan met op zijn bagage een merkwaardig opschrift: ‘Neem mij mee. Op weg naar het Westen. Ik ben geen moordenaar.’ Mr. Dobson stopte en de man die geen moordenaar was, de geruststellende reiziger, nam plaats tussen Andreas en mij. Andreas begon hem dadelijk te ondervragen. We reden een berg op, de wagen was open, de wind en het stof bestormden ons. Hier en daar kregen wij reeds cactussen te zien die, als vogelverschrikkers, schenen te gesticuleren. ‘Hoe weet U dat U geen moordenaar is?’ vroeg Andreas. De jongen zei plechtig: Ik ben een seminarist. Dat sluit de mogelijkheid niet uit, antwoordde Andreas weer. ‘Men kan in een Luthers seminarie niet studeren als men in het

bezit van een strafregister is,' zei de pedante domkop. Het liep uit op een hopeloos twistgesprek over het leven en het gevoel bij planten en dieren, een rommelzooi van halfgare hypotheses, door Andreas uit Maeterlinck en elders saamgeraapt en waarmee hij deze lutherse famulus overstelpte. Toen hij hem helemaal had overdonderd begon hij hem brutaal te ondervragen over zijn roeping. Op dat gebied sprak de jonge seminarist met vuur, maar Andreas wilde hem blijkbaar niet in zijn overtuiging kwetsen. Studeert U Grieks, vroeg hij hem ten slotte. Toen de jongen ja zei, begon Andreas de eerste versregels van den Ilias op te dreunen. De famulus keek bevreemd. Ik leer enkel het Grieks van het Nieuwe Testament, zei hij. Waar hij ze vandaan had, weet ik niet, maar Andreas bleek ook de beginregels van den Bijbel in het Hebreeuws te kennen en hij droeg die met veel nadruk voor: 'Breschitch bara Elohim veth assachmaschim veth aarech.' De seminarist begon zich ongemakkelijk te gevoelen en vroeg of Andreas dominee was. Hij kreeg als antwoord enkel een vulgaire vloek te horen. We waren toen op de hoogte gekomen van den berg, bij een café, en de seminarist die blijkbaar meende dat hij in Andreas met de baarlijke duivel te doen had, zei dat hij wilde afstappen al was hij nog ongeveer duizend kilometer van zijn doel.

Toen hij te voet door het stof voort ploeterde, zat Andreas te grinniken. Ik had meelij met den jongen

en zei tot Andreas: A vaincre sans péril on triomphe sans gloire... ‘Als je een man neerslaat ben je een bruut, antwoordde Andreas, als je een heel leger vernielt ben je Napoleon. Ecrasons l'infâme, wáár je hem ook ontmoet.’

IX *Landelijke rust*

DAAR wij met de neigingen van Mary Dobson vertrouwd waren, vreesde ik dat wij onderweg lastige toestanden te verduren zouden krijgen, doch tot mijn bevrediging was zij uiterst redelijk. Er werd daarbij zonder enige terughoudendheid over haar ‘ziekte’ gesproken en het was overeengekomen dat zij per dag recht had op een zeker aantal drankjes. Dit voorschrift was gemakkelijk vol te houden want dikwijls reden wij door droge staten of droge ‘counties’ waar men zelfs bier als des duivels beschouwde. In andere streken schonk men slechts sterken drank op bepaalde uren en meestal was er Zondags zelfs niets te krijgen dan die onbeschrijfelijke coca-cola. Mary, die wij nu alle drie bij haar voornaam noemden, praatte veel en druk over alles wat op aarde beweegt en leeft, doch zij hield zich opvallend op de vlakte wanneer het het hiernamaals betrof. Zij was voorheen getrouwd geweest met een man die in de depressie krankzinnig was geworden en waarvan zij met warme genegenheid ge-

waagde. Hij werd op de meest onverwachte momenten als gezag aangehaald en zij, zowel als Dobson, gewaagde van hem alleen als ‘our first husband’. Het kwam zover dat ook Andreas en ik over onze eerste echtgenoot gingen spreken en niemand zag daar bezwaar in. Dobson, wiens geestelijke gevormdheid ik op den nacht van onze kennismaking had leren bewonderen, was veel minder onderhoudend dan ik had gehoopt. Het landschap dat veel afwisseling vertoonde liet hem vrijwel onverschillig en hij sprak over zijn landgenoten met een critische scherpte die mij onsymphatiek voorkwam. Zijn grootouders hadden aan den groten trek naar de Westkust deelgenomen in den tijd der buffels en der woeste Sioux, een oudoom had er zelfs zijn scalp bij ingeboet en zijn grootvader had in de Rockies, tijdens een vreselijke overwintering, deel genomen aan het onvermijdelijk kannibalenfestijn nadat een zijner gezellen van uitputting was omgekomen. Een half jaar had die trek per ossenwagen geduurd en nu, zei Dobson, vliegen de kleinkinderen van deze menseneters op één nacht van Oost naar West, Van New York naar Los Angeles. Er is geen avontuur meer in dit land. We zijn een verwijfd geslacht.

Wij waren eindelijk aangeland op de wilde hoogvlakte die het midden van Amerika uitmaakt en bij nacht belandden wij in een klein stadje in Wyoming, een staat zo groot als twee derde van Frankrijk, waar

echter niet meer dan 300.000 mensen wonen. Wij hadden in den namiddag de hoofdstad bezocht, Cheyenne, wat kleiner dan een provinciale hoofdplaats in Europa en hadden ons verlustigd in het museum dat, behalve foto's van Indianen en pioniers, slechts één schilderij bevatte. Het was een levensgroot doek, een stier en een koe voorstellend waarin een tiental gaten voorkwamen. Dit meesterstuk der Hollandse schilderschool had in vroegere tijden achter een bar gehangen en de veefokkers van de streek hadden er lustig op los geschoten wanneer zij wat te veel ophadden: een vorm van kunstcritiek die de brave Potter stellig zou hebben bevreemd en geërgerd. Met het lot der levenden scheen het al niet veel beter gesteld, want het museum toonde met trots een brief, slechts een halve eeuw oud, waarin een pionier den rechtsbedienaar berichtte: Geachte heer, U zult zeker verwonderd zijn te vernemen dat ik gisteravond verplicht werd John McGee dood te schieten naar aanleiding van een meningsverschil in de Grey Horn Bar...

In Laramie bleek het dat de wagen van den heer Dobson een reparatie nodig had. Vervangstukken moesten van verre komen. Het kon dagen duren. Dit oponthoud maakte mij zeer ongeduldig, want ik was reeds enkele dagen te laat. Andreas kon het echter niet schelen. Hij had in het stadje rondgewandeld en reeds kennis aangeknoopt met enkele plaatselijke figuren. In een bar, zo kwam hij opgewonden vertellen, had hij

een bier besteld en de barman, die een viertal meter van hem verwijderd stond achter de bar, had met onfeilbare hand een fles naar hem toegeschoven over de tapkast totdat ze vlak voor zijn neus kwam te staan. Een glas had men hem slechts gegeven op zijn nadrukkelijk verzoek en dan nog met een misprijzend gebaar. Hij deed alsof hij in Laramie een nieuwe wereld had ontdekt. Aan de universiteit had ik echter te dikwijls bier gedronken uit den hals van een fles om in dit gebruik een blijk van oorspronkelijkheid te zien.

In feite was ik de gevangene van Andreas die over onze geldmiddelen beschikte. De beide Dobson's begonnen op mijn zenuwen te werken en de toestand werd gespannen, toen Mary aankondigde dat zij en haar man niet konden wachten en op een gestelden datum op de westkust wilden aankomen. Zij zouden per vliegtuig vertrekken, ons de wagen achterlaten en ons weerzien bij onze aankomst in Californië. Toen ik protest tegen dit plan trachtte aan te tekenen en wilde voorstellen met hen mee te reizen, stak Andreas een paar nickels in de jutebox. Iedere gedachtengang werd verder onmogellijk gemaakt door de stentorstem van een jeugdige cowboyzanger die verkondigde: I've got a girl in Laramie, Laramie, Laramie. She's going to marry me some Sunday afternoon...

Het is in Laramie dat de geestelijke evolutie van Andreas, die reeds te New York begonnen was, een sprong vooruit heeft gemaakt. Wij zijn daar een week samen

achter gebleven en voor hem, zowel als voor mij, is dit korte tijdsverloop vol betekenis geworden.

Ik mag gerust zeggen dat het landschap mij nooit bijzonder heeft geboeid: ik probeerde het steeds te begrijpen in betrekking tot den mens en zijn geschiedenis. Wat mij wel van belang scheen is wat de mens van het landschap heeft gemaakt. Veel geweldigs leeft er op aard, maar niets is geweldiger dan de mens ... zegt mijn lijfspreuk, aan Sophocles ontleend. Het heroïsche in de geschiedenis is altijd gegroeid uit de inspanning van de mens om de natuur tot zijn doeleinden te dwingen. Een dorre, rotsachtige streek zei mij niets, een woestijn was voor mij slechts een rhetorisch beeld uit de Schrift. Ik kom uit een land van groene weiden en druk bewerkte velden waar geen meter grond ijdel ligt zolang hij iets kan opbrengen. Andreas van zijn kant hield zich enkel met den mens, zijn bestemming en zijn gewoonten bezig en dan nog liefst met de vulgairste soort van onze medemensen of met abnormalen. Ik weet wel dat de parel in de oester een ziekte is en daarom verkies ik de oester boven de parel. Het bleek dat wij in dit kleine wildweststadje ongezocht de elementen hadden aangetroffen die mij afstootten of onverschillig lieten, maar die Andreas van primordiaal belang schenen.

Men is gauw uitgekeken op cowboys en halfbloed-Indianen. Zij liepen in vrij groten getale in het tiental straten van het stadje rond, keken uren lang naar paar-

dentuig en mooie, dure laarzen of zaten, tot onze verbazing, hoge glazen melk te drinken in de talrijke kleine eetgelegenheden. Zij liepen allen over straat alsof ze aan aambeien leden en spraken slechts zelden een woord. De Indianen met hun gesloten mongolen-gezichten praatten in het geheel niet en keken stompzinnig naar het verkeer in de hoofdstraat.

De eerste avond dat wij alleen waren, slenterden wij door een stille wijk die aan de grens der prairie gelegen was. We zagen slechts één huis verlicht in de buurt. Er klonk gezang op van kinderen en vrouwen. Op een aanplakbord lazen we dat de beroemde predikant en revivalist Wayne Thompson daar aan het woord was en iedereen uitnodigde zich tot den Heer te bekennen onder zijn leiding. Andreas was niet te houden. Hij had de kenspreuk van Wayne Thompson gelezen: Van de revolver naar den bijbel (From Gun to Gospel) en dat scheen hem onweerstaanbaar. In een ruime, slecht verlichte zaal vonden wij een dertigtal vrouwen en kinderen zitten op lange, smalle banken. Thompson stond op het podium. Zijn vrouw, een kwijnend wezen van onbepaalden leeftijd, zat voor een harmonium en naast haar stonden twee als cowboy geklede assistenten, elk van een guitaar voorzien, verveeld naar de zoldering te kijken. Thompson poosde totdat wij gezeten waren en begon toen dadelijk zijn geestelijke ervaringen te vertellen. Vele jaren was hij een door en door gemeen maar (daar drukte hij op) succesvol gangster geweest, totdat

hij de roep van den Heer had geboord en zijn dwalingen had afgezworen. In een groot gevecht met de politie had men zijn elleboog stuk geschoten: hij stroopte zijn mouw op en toonde ons het metalen stel dat zijn arm recht hield. Veel last had hij er niet van, behalve dat het regelmatig moest gesmeerd worden. De moderne wetenschap, met Gods hulp, deed werkelijk wonderen in onze dagen. Praise the Lord. Plots trok hij zijn hemd uit zijn broek en toonde ons een vurig lidteken dat verticaal van zijn broekband omhoog liep tot aan zijn linkertepel. Dat was hem toegediend toen een Italiaanse gentleman hem van onder naar boven met een stiletto bewerkt had, want Wayne was op twee halfronden werkzaam geweest vóór het den Heer behaagd had hem te roepen. Ik begon echter aan zijn bekering te twijfelen, toen hij als besluit van zijn verhaal van het ongeval te Napels er tussen de tanden bij voegde, dat hij zijn belager later met een vrachtwagen overhoop had gereden, zo plat als een pannekoek. Zó zondig waren mijne wegen, riep Thompson. Men had hem ook eens netjes over den schedel geschoten zodat hij midden op het hoofd een blijvende scheiding had waar geen haar meer groeide. Andreas die detectievenverhalen las, mompelde naast mij: ‘la trajectoire du crime’. Terwijl Thompson zijn kleding weer in orde bracht, heerste er een eerbiedige stilte onder de kleine schare. Zijn schrale gade improviseerde ondertussen zachtjes op het harmonium.

Daarna verklaarde hij ons eindelijk hoe hij van den slechten weg was afgeweken. Zijn Damascus was Chicago geweest. Op een somberen winteravond, pas uit de gevangenis ontslagen, had hij aangeklopt bij het Leger des Heils. Men had hem het klassieke bord soep gegeven, maar hem meteen een baantje aan de hand gedaan. Hij was namelijk boekhouder van de zending geworden. In zijn nieuw ambt was hij tot de bevinding gekomen, dat het redden van een ziel aan het Heilsleger gemiddeld niet meer dan $6.50 kostte. Geen volk der aarde heeft meer eerbied voor cijfers dan de Amerikanen. Thompson kwam tot de verbluffende slotsom dat de staat Illinois en de staat Michigan op twintig jaar tijd meer dan 80.000 dollars hadden uitgegeven om hem te vervolgen, te berechten en gevangen te houden ten einde hem te verplichten zijn leven te beteren, terwijl de staf van generaal Booth slechts de potsierlijke som van $6.50 nodig had om hetzelfde resultaat op één avond te bereiken. Daarop werden wij verzocht een psalm te zingen ter ere van God. Wat wij met veel vuur hebben gedaan. Een collecte volgde.

Toen wij buitentraden was Andreas in een uitstekende luim. ‘Wat denk je van broeder Wayne?’ vroeg hij. ‘Een weerzinwekkend hypocriet,’ zei ik. ‘Een man die van godsdienst geen snars afweet en er ook niet om geeft. Een kleine gangster die failliet ging omdat zijn elleboog aan stukken was en iedereen hem dadelijk

kan herkennen, als hij zijn hoed afneemt, aan zijn scheiding à la machinegun.' Tegen deze uitval ging Andreas vinnig te keer. Hij zag in Thompson een soort primitieve heilige, een prediker die handig gebruik maakte van de elementen der folklore die het meest de aandacht trokken bij zijn gehoor en hij haalde er St. Paulus en zijn rede over den onbekenden god bij te pas. Vooral de geldelijke bewijsvoering van den gangster scheen hem belangrijk. Eindelijk weten we wat een ziel waard is, riep hij uit: zes dollar vijftig. De hele maatschappij doet haar best, zet de ingewikkelde organisatie van gerecht en gevang in werking, dreigt met electrische stoelen, eenzame opsluiting, enz., en bereikt niets. Het Leger des Heils met warme erwtensoep, uit een blikje nog bovendien, sleept den zondaar dadelijk in de wacht. Verbeeld je dat een Europees geestelijke, om zijn gehoor tot grotere vroomheid aan te zetten, van op den kansel zou verkondigen dat hij op een of andere manier gefaald heeft. Dat zou geen twee keer gebeuren. Zijn bazen zouden wel zorgen dat hij ergens in een patattendorp biechtvader van een zestal gasthuisnonnetjes werd, met verzoek niet in de naburige stad te verschijnen. Het verschil tussen het Europese christendom en het Amerikaanse is hierin gelegen dat in dit land het christendom dramatisch moet zijn om ingang te vinden. Amerikanen, zei Andreas waanwijs, zijn heidenen. Ze triomferen in de wereld en geen triomfator duldt een hogere macht dan de

zijne. Ik heb dat zelfs opgemerkt bij vrome zielen in Europa. Wanneer zij hun volledige bestemming hadden gevonden, waren zij heidens geworden. Geloof me, zei hij, er is geen beter heiden dan een bruid van enkele weken. Ieder normaal wezen dat onbevreesd zijn eigen kracht en mogelijkheden voelt, dat voor één helder, zonnig ogenblik on top of the world staat, daagt de goden uit. Godsdienst is een ziekte. - Goed, zei ik, maar goddank is het ook een troost. Hoe lang staat men on top of the world? Hoe lang blijft de bruid dronken van den geur der appelen? Wat gebeurt er als zij de krampen der bevalling tegemoet ziet? Als haar kind sterft? Als stoffelijke zorgen opdagen? - Hamlet beweerde, zei Andreas, dat denken lafaards van ons maakt en onze geniale dichter heeft gezegd: Zingt, het is beter dan te denken ... maar voor zover ik kan oordelen is godsdienst het product van angst. Wij worden in lafheid en angst grootgebracht. Misschien jij niet, want je bent een proleet. Maar ik die, niettegenstaande mijn adelstitel, niets anders ben dan een gegoede burger met een wapenschild en een potsierlijke wapenspreuk. ‘Semper Fidelis’. (fidelis aan wat?) ik weet hoe men mij heeft opgevoed. We moesten bang zijn voor God, voor onze ouders, onze onderwijzers, onze overheden, voor de trams, de syphilis, en de gewone verkoudheid, voor den drank en de muziek, voor de meeste boeken, voor de slechte dagbladen, voor het gele gevaar, voor de negers die het zwarte gevaar zullen

worden, voor de Joden die overal hun neus insteken, voor de Duitsers die niets kunnen dan oorlog voeren, voor de Fransen die zedenbedervers zijn, voor de communisten die duivelskinderen genoemd worden - wat een lelijk nageslacht - voor de vrijmetselaars en de socialisten, voor de Amerikanen die barbaren zijn, voor de zonsverduistering en de kannibalen, voor de besmetting in een teen of in een vinger en voor onze eigen ledematen wanneer ze gezond zijn. Voor het water moesten we bang zijn, voor de zon, maar voor den regen ook. Voor den noordenwind en voor den hagelslag, voor natte voeten en voor het gevaar van vochtig ondergoed. In de vorige eeuw smeekten onze grootmoeders den Heer nog dat hij ze zou vrijwaren van het gevaar der Noormannen, wier afstammelingen toch al lang met elk beschaafd land de meest betamelijke diplomatieke betrekkingen onderhouden en wier toeristenbureaux ons vreedzaam uitnodigen het noorderlicht te komen bewonderen. Ik heb me van alle vrees bevrijd. Ik ben bereid het Nirwanah tegemoet te gaan zonder protest...

Wij stapten door het thans volkomen dode dorp. De predikant, zijn vrouw en de twee cowboys met guitaar sukkelden triestig naar hun logies bij het stationnetje. De wind van de bergen huilde door de vlakte. Boven ons straalden de sterren met een kracht die mij vreemd was. Ook de sterrenbeelden waren anders dan bij ons. Ik keek naar Venus, felle ster, die flonkerde

met verblindenden luister en naar de avondster die hier niet door een nevel moest dringen maar die driftig en krachtig zich aftekende onder de volle, blonde maan. Ik had geen lust Andreas tegen te spreken. Ik wist maar al te wel dat zijn overmoed een lemen grondslag had, dat het minste persoonlijk onheil hem zou ondermijnen en week maken, net zoals ellende en een natte winternacht in Chicago de gangster Thompson hadden vermurwd. Thompson was in mijn ogen een zwakkeling, veeleer een kleine berekenaar, een man zonder formaat. Een werkelijke gangster met stijl in zijn leven, zou geëindigd zijn in een kort en brutaal gevecht met enkele kogels in het weke van den buik, zoals een gangster behoort te sterven. Onze angst, onze voorzichtigheid, onze kwetsbaarheid zijn niets anders dan de tol van onze grootheid als mens. Met werkelijke godsdienstzin had Thompson weinig te maken. Zijn dogmatiek was uiterst primitief, ongeveer zoals die van Goethe's held: Der gute Mensch in seinem dunklen Drange ist sich des rechten Weges wohl bewust ... Misschien was ik voorbarig geweest in mijn oordeel over de revivalist die deze optimistische opvatting over het menselijk hart op zeer eenvoudige wijze aan den man bracht? Misschien was hij in het geheel niet schijnheilig en alleen ijdel op zijn oude wapenfeiten. Misschien maakte hij het verhaal maar wat mooier, zoals wij allemaal doen als wij over ons verleden verhalen. Misschien was hij in het hele dorp, Andreas en mijzelf incluis, de

enige Christen: hij die poogde een avond lang een groepje half ingeslapen vrouwen en wijdogige kinderen te bewijzen dat *niets* belang heeft in de wereld dan de goedheid des harten, afgescheiden van de dogmatiek die dat zou gebieden. Misschien...

X *Onweer op de prairie*

TOEN wij de magere vermakelijkheden van het Laramiesch gemenebest hadden uitgeput en Andreas tot zijn ergernis had moeten bekennen dat hij met de onbenullige diensters van het hotel, noch met de flegmatieke cowboys in staat was geweest een interessant gesprek te voeren, besloot hij dat we den dag met wandelen zouden doorbrengen. Hij vroeg raad aan de portier en toen die hem verbaasd verklaarde, dat er niet te wandelen viel in de omstreken, omdat er uren ver niets anders te zien was dan prairie, keek hij zo onthutst dat de bediende er dadelijk, om hem te troosten, bijvoegde: de staat Wyoming gaat er prat op dat men er het verst kan zien in Amerika zonder iets te zien te krijgen. De enige manier om zich door een prairie te bewegen was te paard, verzekerde hij. Doch paardrijden was voor Andreas uit den boze en ik had het als hyppodaimoos of rossenbedwinger niet verder gebracht dan het beteugelen der gekleurde paarden op onze draaimolen thuis. En dan was ik er nog maag-

ziek van af gekomen. Waar was de prairie? vroegen wij. Langs de vier windstreken, antwoordde men ons.

Na een kwartier lopen, daalden we een kleine helling af en het stadje bleek achter ons verdwenen. Voor ons was niets dan een lichtgolvende vlakte en een hoge hemel. Albert Samain, die onsterfelijk is geworden, omdat hij ergens op een parijse zolderkamer *soif* had naar *grandes lignes et de vastes horizons* had hier zijn hart overdadig kunnen ophalen, merkte Andreas op. Er is werkelijk niets anders dan lucht en dorre grond. Ik keek echter aandachtig toe en zag hoe de zogenaamde dorre prairie dicht begroeid was met allerlei stekelig, bestoven gewas, enkele centimeters hoog, dat prikte en kwetste zodra men het aanraakte. Er waren ook enkele heel kleine bloempjes hier en daar en vele gaten waarin wilde dwergkonijntjes verdwenen. Terwijl Andreas protesteerde tegen deze koninklijke eenzaamheid en stilte, deed ik hem opmerken dat integendeel alles rondom ons van een krachtige weerbaarheid getuigde, dat alles erop gesteld scheen om zich schrap te zetten tegen vernietiging. Alles wat groter was dan een insect of een wild konijn werd hier genadeloos geveld door de natuur. Links en rechts lag het karkas van een koe of van een paard. Het had niets van de *charogne infâme* van Baudelaire. De beenderen waren door de vogels en de insecten netjes gereinigd en de wind en de regen hadden ze gebleekt tot de kleur, die de oude meesters aan hun skeletten geven. Van ver ge-

zien leek soms het karkas van een koe, die al stervend op den rug was gevallen, op den kiel van een kleine boot. Blijkbaar dienden deze overschotten als aanknopingspunten voor de zeldzame bezoekers van de prairie, want naast elk dergelijk wrak vonden wij blikjes waarop deze natuurkinderen hun schietkunst met den revolver of met de karabijn hadden geoefend. Wij daalden heuvel na heuvel af, altijd in rechte lijn doorgaand, wij liepen door een soort kleine vallei, lichtelijk beschermd tegen den wind, waar het kruid minder taai en stekelig was en gingen dan weer een nieuwe reeks golvende heuveltjes tegemoet. Er was nu buiten den hemel en de rotsige, harde weide niets meer te zien. We zaten vermoeid neer op een paar rotsblokken. Andreas was zwijgzaam: al wat niets menselijks had was hem vreemd. Ik dacht dat het fantastische toneel der prairie hem sprakeloos van verveling maakte. We zaten naar een ietwat hogere heuvelrug te kijken terwijl de zon ongenadig ons naakte bovenlijf bestraalde, want we hadden ergens onze jas en ons hemd achtergelaten. Met duizenden liepen drukke mieren aan onze voeten, een soort dwergbijen zoemden rond ons. Er waren honderden geluiden, die slechts zwak tot ons doordrongen. Ik beeldde mij in dat, indien we gezegend waren met een scherper gehoor dan ons zo ontoereikend zintuig, wat er rond ons omging moest klinken als een orkaan uit de oertijden. Waren dit nu de eeuwige jachtvelden, waaruit de blanken de India-

nen hadden verdreven, naar enkele krottige reservaten waar zij vegeteren of ten onder gaan? Zelfs geen knokig heiboertje zou hier aan zijn kost kunnen komen.

Plots verschenen, tred voor tred, een viertal blonde antilopen op den heuvelkam. Een moeder met een drietal dartele jongen blijkbaar. Ze stonden scherp afgetekend tegen den horizon en bewogen langzaam den kop heen en weer. Toen ze ons ontwaarden stonden ze plotseling stokstijf. De zon viel zijdelings op hun lichtbruine vachten. Ik wilde iets zeggen, maar Andreas gaf me een ongeduldig teken dat ik zwijgen moest en tot mijn verbazing zag ik dat hij starogend de dieren zat aan te kijken en dat twee dikke tranen hem over het gezicht rolden. Een licht gerucht ergens op de enorme vlakte deed de edele dieren opschrikken. Enkele sekonden later zagen we niets meer dan de ronde rug van den heuvel.

Ik wist niet wat aan te vangen, wat te zeggen terwijl Andreas naast mij zat en weende. Tegen zijn cynisme, zijn brutaliteiten, zijn paradoxen was ik opgewassen. Niet tegen zijn onverklaarbare ontroering. Ik voelde me alsof we beiden schipbreukelingen waren in een grote zee, van God en mens verlaten, zonder uitkomst. Men vertelt ons dat in die omstandigheden de vreemdste reacties mogelijk zijn; dat de godslasteraars eensklaps vroom worden en vromen den Heer uitdagen; dat het allerbeste en ook het allerslechtste van den mens bovenkomt op zulke ogenblikken waar-

in hij geheel aan zich zelf is overgelaten. Ik wist wel dat, indien wij in deze woestijn den stand der zon nagingen, wij na een paar uur terug in het veilige en banale Laramie moesten belanden. Doch het vreemde gedrag van Andreas verleende een akelige werkelijkheid aan mijn fantasieën en ik werd zelf ook ontsteld en bevreemd. Ik verkoos niets te zeggen. De prairie-wind huilde over de heuvelen en de zon begon te dalen. De enkele vogels die vroeger hoog boven ons toerden, scheerden thans over het korte dor gewas en de lucht koelde merkbaar af. Kilometers ver rommelde een luie donder. Zonder enige overgang vielen opeens langs den onmetelijken horizon purperen en roze bliksems rond ons neer. Het was een schouwspel niet van deze aarde. Aan gevaar dacht ik niet, al zag ik in de verte de brede slierten vuur neerkomen, drukker en drukker. Langzaam, heel langzaam zette toen de regen in en het onweer, dat de eindeloze hemel pikzwart en vuilblauw gemaakt had, scheen af te drijven naar het westen. Beschutting zoeken in deze streek was onbegonnen werk. Ik lei mijn hand op den schouder van Andreas. Hij liep gehoorzaam met mij mee. Het regende nu gestadig, rhytmisch, sereen. Wat wij aan het lijf hadden was onder het eerste neergutsen van de stortvlaag geheel doorweekt en verder stoorde het ons niet meer. Wij strompelden thans over het ruime land, stuikten soms neer in mierennesten en konijnenholen en zochten zorgvuldig naar de dierengeraamten

welke ons tot bakens moesten zijn. Behalve het geluid van den regen was nu alles stil. De vogels waren verdwenen, zelfs de mieren waren onzichtbaar geworden en de wind had zich geheel verplaatst. In de verte bromde het onweer nog af en toe met een goedmoedig geluid en de lucht klaarde om den minuut op als door een reusachtige schijnwerper, wanneer het ontzaggelijke, verticale ijllicht den hemel verklaarde.

Ik ben op het land opgegroeid, een land van regen en mist, van lange broeiende zomerdagen, die onafwendbaar eindigen in een korte, abrupte reeks donderslagen, een land waar men alles van te voren weet en waar men zich zelden vergist wanneer men tijdelijke en plaatselijke neerslagen voorziet. Mijn eerste kennismaking met het klimatologisch extremisme, want zo probeerde ik het voor mij zelf te beschrijven om mij te beletten er een diepere betekenis aan te geven, was verwarrend en ik begreep dat Andreas evenzeer en al vroeger dan ik, onder den indruk was gekomen van deze eenzame, grootse en harde natuur. Waarom het hem echter tot een zo uitzonderlijke bui van weemoed had verleid, kon ik niet begrijpen. Terwijl ik vooraan liep en de warme regen tegen mijn borst zwiepte, was het mij of ik terugkeerde naar de oernatuur. Het gaf mij een mannelijke exaltatie, als ik voorheen nooit gekend had. Ik keek achter mij en zag Andreas moeizaam voortstrompelen, zijn schrale borstkast blinkend van het nat, zijn blond haar sluik op zijn voorhoofd. Ik

had op dit ogenblik oprecht meelijden met hem. Want wat vermochten zijn overbeschaving, zijn cynisme, zijn aanhalingen tegen dit onaards-aardse geweld, tegen de barbaarse majesteit van dit ongerepte stuk nieuwe wereld. Ik bekeek hem toen weer of wij twee schipbreukelingen waren, die om het bezit van een vrouw zouden vechten op een verlaten eiland: een vrouw die den sterkste zou toebehoren. Kratisto, zoals het laatste woord van Alexander. Ik vond hem waarlijk deernis-wekkend. Mijn schouders waren breed, mijn boeren-afkomst was merkbaar. Mijn borstkast was ontwikkeld en mijn maag onmerkbaar. Ik zou aan die dingen geen aandacht hebben geschonken, indien ik niet de klassieke schrijvers met aandacht gelezen had en indien ik niet het Griekse ideaal van den gezonden geest in het gezonde lichaam als voorbeeld gesteld had, in zover het te verzoenen was met de christelijke deemoedigheid en het besef van ons aller nietigheid. Alles was nu van mij afgevallen: geleerdheid, vaderland, zelfs metaphysische overtuiging, nu het onweerstaanbaar in mij opkwam dat ik hier met wijde stappen schrijdend over de prairie maar een paar handelingen had te verrichten om een einde te maken aan het gezanik, het narcisisme, het coquetteren met den dood van dezen laatste telg van het geslacht der Van Bever's. Wij waren niets anders dan twee kleine stippen op de grote vlakte, waar geen karrespoor, geen hoefdruk van een paard te bespeuren viel. Wij waren

alleen op de aarde en de aarde was wild en schoon. Wij waren buiten den tijd, wij waren eenzaam in de ruimte. Weende Andreas nog? Ik kon het niet zien, want de regen stroomde hem over het gelaat en hij liep een heel eind achter mij. Toen wij bij de geraamten gekomen waren, die ons het stadje in het verschiet moesten brengen en waar wij onze kleren terugvonden, begon ik in den regen te zingen. De wind was nu weer opgestoken en duwde ons zonder geweld tegen de borst, een luwen adem. Ik zong een lied van de Wikings, waarin sprake was van ‘geen vrouwen aan boord, nooit geslapen in huis want het huis is den vijand bekend en het kuiltje in de kin is bedrog en verraad en een net is het golvende haar’... Toen wij de platte daken en de vele kerktorens van Laramie zagen opduiken, hoorde ik dat Andreas ver achter mij hakkelend meezong.

We zaten des avonds over een bergforel gebogen in het kleine restaurant waar luidruchtige toeristen uit het Oosten hun stedelijke meerderwaardigheid trachtten te bewijzen door zo westers mogelijk te doen, toen ik het aandurfde een toespeling te maken, bescheiden en aarzelend, op de gebeurtenissen van den namiddag. Andreas ging er niet op in. Ik had mijn meelijden met hem reeds vergeten en, thans, zeker van mijn zaak en tuk op wraak over al de kleine vernederingen welke hij mij had aangedaan, nam ik zijn eigen toon en trant aan om hem te dwingen mij te verklaren waarom de

prairie hem zo zonderling had ontroerd. Al spottend stelde ik hem de vraag.

Tot op dat ogenblik had ik Andreas nooit welsprekend gehoord. Hij was gewoonlijk bits, epigramatisch of brutaal en veelal bediende hij zich van min of meer passende aanhalingen, welke letterkundig gemeengoed zijn. Ditmaal echter praatte hij met grote welsprekendheid, met vaart en vuur. Hij keek door mij heen, alsof hij voor een volle zaal mensen sprak en voor het eerst hoorde ik hem lyrisch. Ik wil zijn lange rede niet herhalen, want terwijl hij zijn vork met de verrukkelijke hapjes forel betogend naar mij uitstak, terwijl hij het afschuwelijke gebak van zich afstootte of verstrooid zes klontjes suiker in zijn koffie liet vallen, deed ik mijn best om zijn poëem op de prairie en de natuur te herleiden tot nuchtere beschouwingen. Men kan Carmen samenvatten door te zeggen dat het de geschiedenis is van een plichtvergeten onderofficier die verliefd wordt op een behaagzieke sigarenmaakster, die hij ten slotte doodt. Of men kan zeggen dat Madame Butterfly het droeve lot verhaalt van een Japans meisje dat de geliefde wordt van een Amerikaans zeeofficier en die de gewone tol van haar onvoorzichtigheid betaalt. Men zal zodoende de onsterfelijke samenspraak tussen Don José en Carmen geen recht laten weervaren, noch de klacht van Madame Butterfly over de kalme Oceaan. Dergelijke droogstoppelachtige platheden keur ik af. Doch als historicus

ben ik al te zeer geneigd wat wij niet weten aan te vullen door mijn verbeelding en daartegen moet ik mij steeds wapenen. Andreas zei onder meer: Ik heb eindelijk een landschap ontdekt waar ik thuis hoor, het landschap van het volstrekte niets. Je kent mijn opvattingen over het leven, mijn ideaal dat je Nirwanah kunt noemen als je verkiest. Van namiddag heb ik ontdekt dat hetgeen ik werkelijk haat, de mensheid is, niet het mens-zijn. Indien ik op onze reis meer aandacht heb besteed aan mensen dan aan monumenten, zeer tot je ergernis, dan was het omdat ik, in de zogenaamde eenvoudigen van geest en van hart, voortdurend op zoek ben naar hun zwakke plekken. Wie het breed heeft, laat het breed hangen, zegt men bij ons. Een man die alles bezit wat hij begeert kan zich de weelde veroorloven verdraagzaam te zijn, of onverschillig te staan tegenover de tekortkomingen van zijn medemensen. Maar de kleine man is fanatiek. Hij loert op zijn buur en zijn gezel als een spin op een vlieg, om te ontdekken waar bij kwetsbaar is. Het is een schouwspel dat mij al jaren met walging vervult. Toen we over de prairie stapten wist ik zeer goed dat onder ons, rond ons, op eonengrote schaal de strijd om het bestaan voortging. Wij kijken over een mooie horizon en zeggen als idioten: hoe mooi. Want wij praten de romantische argelozen en bedriegers na. Wij kunnen het slechts harden in de natuur, als wij onze ogen sluiten voor negen en negentig procent van wat er omgaat. Die Genocide, die

eeuwenoude, ononderbroken, afschuwelijke genocide. Toen wij eindelijk daarboven zaten met niets dan de zon, het licht, de wind rond ons, besefte ik dat het onze plicht is de ogen te sluiten voor negen en negentig procent van de wereld, ons door de petieterige moordpartij rond ons niet te laten afleiden, maar te mikken naar dat éne percent dat alles goed maakt: de antilope op den heuvelkam. Zo volkomen zuiver was dit stille beeld, zo providentieel leek mij deze verschijning, dat ik geneigd was aan een vingerwijzing van hier boven te geloven. Denk je waarlijk dat Sint Hubertus een hert ontmoet heeft, dat tussen zijn gewei een kruis droeg? Neen, hij heeft een hert ontmoet dat hem in de ogen keek. Heel het wonder schuilt daarin.' Nu en dan kon ik de vurige bewijsvoering van Andreas even onderbreken, want de dienster kwam geregeld terug naar onze tafel om ons te doen begrijpen dat we te lang de plaats in beslag namen. 'Wat is er op dit Damascus van Laramie met je gebeurd?' vroeg ik. Je hebt een hekel aan de mensheid omdat ze baatzuchtig is, meestal uit zelfverweer, meestal uit noodzaak. Je hebt een antilope met haar jongen zien staan op een heuvelkam te midden van een bar en indrukwekkend landschap. Behalve ik, die weinig meetel en niet hinderlijk ben, waren er geen mensen in de omgeving. Ze kunnen daar ook niet leven. - Ik heb ook de antilope gezien en de prairie en vond het schouwspel ontroerend, doch niet zó dat het mij tot tranen toe

ontroerde. Een arbeidswijk in een industriestad bij ons kan mij ook niet doen wenen, wel vloeken van onmacht. Doch ik zie niet in wat zulk een diepe emotie in jou heeft gewekt.' - 'Sluittijd', zei de dienster en schoof ons de rekening voor den neus.

We schommelden in wijde stoelen. Een radiotoestel blèrde plaatselijke berichten, gemengd met aanbevelingen van schoensmeer, tandpasta en hygiënische voorzorgsmiddelen. Andreas zat peinzend naast mij. 'Ik wil je niet beledigen, zei hij ten slotte, maar de openbaring richt zich altijd tot één persoon. Hij die ze nodig heeft. Denk je dat de gezellen van Sint Paulus iets hebben gemerkt, iets hebben gehoord? Waarschijnlijk zeiden ze tot mekaar: die ketterjager heeft weer de vallende ziekte, gebrek aan verhoudingszin, oorzaak of gevolg van onredelijkheid in de gedachte of in het gedrag. Ik heb vele streken bezocht in Europa, maar nooit was ik in een landstreek waar alles nog bestaat zoals bij het begin der wereld. Ik heb vandaag voor het eerst de aarde aangeraakt. Ik ben zoals Atlas, waarde historicus. Ik voel mij thuis in de woestijn der aardrijkskunde, zoals in de woestijn van het gemoed. Ik heb de harmonie ontdekt, de opperste schoonheid. Indien ik geweend heb dan was het om der wille van de diepe waarheid die Valéry heeft verkondigd: *le beau est ce qui désespère* ... Mijn oude wanhoop heb ik afgelegd. Ik ben een ander mens geworden, op zoek naar de schoonheid die het hart met haar volmaaktheid kwetst.

In West Europa bestaat een fanatieke neiging om zich over het lelijke, het afstotelijke te vertederen: we hebben veel te veel *malin plaisir*, we hebben niet genoeg *plaisir*. We lachen om bochels en dwergen, om maatschappelijk onaangepasten. We lachen om de lelijkheid, om de gedrochten van Bosch en Breugel. We lachen niet met den gezonden warmen lach van dit land, de lach der zuivere hoogte, de lach der cowboys, die denken aan den maaltijd van morgen, aan de wilde paarden en de rodeo. Krachtige, onopgevoede mensen, zei Walt Whitman. Ik zou zeggen veeleer: homerische kinderen ...' 'Laat ons aannemen', zei ik, 'dat jij het wonder gezien hebt en ik niet. Jij had het nodig, ik niet. In den dierentuin heb je antilopen van heel dichtbij kunnen bewonderen. Een antilope in vrijheid heeft je bekeerd. Tot wat? tot geloof in het leven? tot het afzweren van je dwaze voornemen?' - Andreas nam mij gemoedelijk onder den arm, de eerste maal dat hij zulk een familiair gebaar gebruikte, leidde me naar de bar en bestelde een drankje voor elk van ons. Hij was weer geheel zich zelf, want toen we het vocht proefden parodieerde hij guitig: Der *erste* Trunk dem Morgen zugebracht.

XI *Catch-as-catch-can*

IK moet hier een periode van ongeveer een half jaar overspringen, want na ons gesprek te Laramie was Andreas een ander man geworden. Zelden had ik meer die vervelende kleine botsingen met hem, welke het begin van onze reis zo moeilijk voor mij maakten. Wel had hij zijn kritische houding tegen de nieuwe wereld nog niet geheel opgegeven. Doch hij legde er zich op toe op begrijpen, wanneer opvattingen en gedragingen hier van de onze verschilden en vond verontschuldigingen en verklaringen die zelfs mij vergezocht schenen. Mijn studie aan de universiteit nam mij bijna geheel in beslag en ik had weinig gelegenheid mij met Andreas bezig te houden. Wat hij de gehele tijd uitvoerde was mij niet duidelijk doch ik kon begrijpen dat de intieme kennismaking met een stad als San Francisco, een grote vreugde voor hem moest zijn. Wat New York is voor Europa, is San Francisco voor Azië; een opsomming van al wat in Azië het beste en het gemeenste mag heten, een mengeling van Hindoes,

Chinezen, Philippijners, Japannezen en Russen met daarbij een flink aantal Fransen en afstammelingen der goudzoekers uit 1849, de avontuurlijkste geesten uit vele Europese landen. Maar daarenboven is San Francisco mooi, mooier dan welke stad ook in dit land. Werd Andreas ontroerd door de strenge schoonheid van de verlaten prairie, ìk kon mij niet verhinderen met blijdschap en trots neer te zien op de wonderlijke baai, op de lenige bruggen, op de zoete hoogte van Mount Tamalpaïs, op het brede, zachte strand waar witte matrozen - zo uit een gedicht van Marsman - vurige paardjes langs het schuimfranje van den oceaan deden galopperen. Het rhythme van het leven in deze stad was geheel anders dan in New York. Daar had men den indruk dat alle mensen opgejaagd werden door een duistere macht, die hen dwong zelfs hun vermaak tot een uitputtende inspanning te maken. In San Francisco was dit niet het geval. Men gevoelde er reeds de kalmte en het trage tempo van Azië waar een oorlog twintig jaar duren kan zonder dat er zich iemand druk om maakt. Een omwenteling duurt daar een mensenleeftijd. Men leefde hier kalm en waardig. In de Bohemian Club, waartoe de rijkste mannen der stad behoorden, liet men behoeftige schilders en schrijvers als lid toe tegen een zinnebeeldig lidmaatschapsgeld en niemand deed deze kunstenaars ook maar één ogenblik gevoelen dat zij minder waren dan de magnaten die de club in stand hielden. De Universiteit had

voor mij de bekoring der Elysese Velden: het was een prachtig bosterrein, bezaaid met statige gebouwen, wit en rose, met lange colonnades waar men tegen de felle zon beschut was en kon praten of studeren. En elken ochtend, als ik naar mijn cursussen liep, was ik opgetogen, wanneer ik zag hoe honderden jonge mannen en vrouwen in losse, kleurige kleren over de graspleinen slenterden, alsof ze op weg waren naar een vrolijke pic-nic in het woud. Ik dacht aan mijn alma mater, waar de studenten na lange biergelagen bij nacht, gemelijk in den vuilen wintermorgen samendromden, gekleed alsof zij op visite gingen. Bleek electrisch licht bracht wat klaarte in de melaatse lokalen van vier eeuwen her en die daarom eerbiedwaardig genoemd werden. In plaats van een autoritaire alleenspraak van een hoogleraar die jaar na jaar zijn zelfde college opdreunde, kregen wij een levendige, zij het ietwat vulgariserende uiteenzetting, nauw verbonden met de dingen van den dag en van onze omgeving, zonder ooit een woord rhetoriek en zonder geestelijke tautologieën. Tot mijne ontsteltenis eerst, tot mijn vreugde later, hoorde ik af en toe een student de spreker onderbreken en zeggen: Ik begrijp U niet. Welk een heiligschennis zou dit niet geschenen hebben in mijn land, waar een professor verondersteld is niet alleen alles te weten, maar ook alles wat hij weet volmaakt te verkondigen. De professor wierp den onverlaat niet buiten, maar beijverde zich om hem zijn denk-

beeld duidelijker uiteen te zetten. Veel meer echter dan door deze dingen, die ten slotte enkel schilderachtig konden heten, werd ik getroffen door het voortdurend, vertrouwelijk en Socratisch verband tussen den leraar en de leerlingen. Ik merkte dat de Amerikaanse universiteit er vooral op uit was de studenten op te voeden, er redenerende mensen van te maken, voor wien het verleden slechts in zoverre betekenis heeft, dat het ter illustratie van dingen van den dag kan dienen; dat heel de geestkracht van de intelligentsia gericht was op de toekomst; dat men hier open stond voor iedere denkbeeld, elke opvatting, welke ook maar een schijn van rechtvaardiging bezat. Ik kwam uit een midden, waar de Cartesiaanse twijfelzucht als stelsel, de allergrootste ketterij werd geheten, waar elke leraar volkomen zeker was van zijn stuk en waar elk vak, elk feit belicht werd van uit den hoek ener onwrikbare waarheid. Thans bevond ik mij in een gemeenschap waar men voor geen enkele proefneming, technisch of zedelijk, achteruitschrikte, waar onze verstgevorderde meningen tam en conservatief schenen. Van honderd kanten werden de grondvesten van mijn geestelijk bestaan aangevallen, of beter gezegd: aangeknaagd. Ik stond vast in het geloof en de bonte optocht der tweehonderd protestantse belijdenissen en secten maakte op mij even weinig indruk als de wanstaltige gedrochten door de verbeelding van Bosch en Breugel geschapen, op den Heiligen Jeroni-

mus in zijn kluis of op Sint Antonius in zijn woestijn. Wat ging het mij aan, dat de ene secte het roken als zonde beschouwde, de andere drinken als de ergste boosheid; dat de ene doopte door onderdompeling, de andere door een bad in een rivier, de derde door besprenkeling alleen. Ik zag Holy Rollers aan het werk, die met een vervaarlijke geestdrift over den zandvloer van een ruime tent rolden. Ik bezocht ziltige kelderlokalen waar overspannen Scandinaafse keukenmeiden luidkeels hun potsierlijke zonden beleden. Ik hoorde daar ook hoe de duivel zich nog steeds bij ouderwordende mannen, bedient van een naakte vrouw die in een droom, onbereikbaar maar toch nabij, verschijnt. Ik hoorde nog groter charlatans dan Wayne Thompson honderden mensen tot tranen toe bewegen door hun theatraal en hysterisch gedonder tegen de zonde, die nooit duidelijk maar louter generisch omschreven werd. Het eiste mij een lange tijd om aan dit bonte Babel van godsdiensten gewoon te worden, om niet meer op te schrikken wanneer een Amerikaanse kennis, die mij in een bergstreek rondreed, plotseling het stuur losliet en, naar mij toeneigend, vroeg: ‘Denk je dat God bestaat?’. Ik vatte het stuur vast en zei: ‘Als we zo door rijden zullen we vlugger dan mij lief is daarover zekerheid hebben’. Over mijn familie of mijn zaken stelde nooit iemand mij een vraag, want dat zou onbescheiden geweest zijn, doch toen men vernam dat ik gelovig was wilde men weten of mijn

geloof zich uitstrekte tot Jonas in den walvis en de drie onbrandbare jongelingen in het Babylonisch fornuis. Mijn eigen geloofsgenoten vond ik steeds in een verdedigende houding tegen de mededinging van de veelvuldige secten en meer bekommerd om uiterlijke macht en invloed, dan om metaphysische zekerheid. Heel het godsdienstig leven van dit land zag ik tenslotte herleid tot een inspanning om een pragmatisch conformisme in te schakelen in het kader van een theologische belijdenis en wat mij, van uit de verte, het land der vrijheid op geestelijk gebied had geschenen, bleek het land van het meest dwingelandse conformisme te zijn. Ik wist wat de ketters zeggen. Ik wist ook dat zij dolen. En gedoold werd er om mij heen in een eindeloze reeks schakeringen, de ene al dwazer dan de andere. Wel leerde ik door dat alles verdraagzaamheid en geduld. Maar het geduld en de verdraagzaamheid van den bewaker van een inrichting voor niet baldadige geesteskranken. Het was mij mogelijk omgang te hebben met mensen uit de meest verschillende gewesten, die op het gebied van de godsdienst er de eigenaardigste begrippen op na hielden, zonder door hun ketterij besmet te worden. Want dit grote goed had deze mengeling van meningen te weeg gebracht, dat geestdrijverij als ongerijmd uitgeschakeld was, en men zielenjacht, als onbeleefd, ontmoedigde. Had iedereen met zijn overtuiging te koop gelopen, dan ware het een hel geweest. Nu leefde men in een soort metaphy-

sisch niemandsland waar geen mens kleur bekende en alleen dàn aan het woord kwam wanneer een duidelijk wachtwoord werd gevergd. Deze ervaringen deed ik meestal alleen op. Ik vreesde namelijk dat Andreas mij door zijn onberekenbare reacties in verlegenheid zou brengen, indien ik hem meenam op mijn ontdekkingstochten in deze vreemde gezelschappen. Ik was veel te gelukkig, dat hij zijn hoofdthema nog slechts zeer zelden aanraakte en mij den indruk gaf te ver genezen te zijn om zo iets te wagen. Nu en dan roerde hij onze wandeling in de prairie nog weleens aan en verzekerde mij met nadruk dat zijn stille tranen gelijk stonden met een Prière sur l'Acropole.

Ik wist dat hij veel rondzwierfin de stad, vooral bij de prachtige viswerf. Ik wist ook dat hij kennis had aangeknoopt met enkele oude heren, die Jack London hadden gekend en dat hij een trouw bezoeker was van de Chinese wijk, waar hij het Oosterse voedsel op prijs stelde. Bij mijn thuiskomst vond ik hem dikwijls in gesprek met een jonge Chinees die hem inwijdde in zijn wijsbegeerte en die ondertussen een fijn maar wansmakelijk breiwerkje uitvoerde om terwijl zijn geest bedrijvig was, ook zijn vingers bezig te houden, zo ongeveer lijk de Grieken hun *komboloi* hanteerden. Andreas zei me op zekeren dag, dat hij allerlei voorwerpen had gezien, die in zijn verzameling een goed figuur zouden maken. Doch dat hij besloten had deze niet meer uit te breiden. Met boosaardig genoegen

zag ik hem aan al de preutse leden van zijn familie een kaart zenden waarop de beroemde Coïttower stond afgebeeld. Toen ik hem deed opmerken, dat dit toch wel wat kras was, gaf hij dat toe maar zond zijn kaarten toch. Dat was, achteraf gezien, het laatste blijk van zijn zieken geest en ik ben blij dat ik hem op dit punt niet tegenwerkte.

Andreas was wat zijn lichaam betreft altijd een schraalhans, terwijl ik goed uit de kluiten gewassen ben. Lichaamsoefening had ik nooit gedaan, behalve dan fietsen en doelloos wandelen, wat mij altijd als tijdverspilling was voorgekomen. Toen ik mijn beleefdheidsbezoek bij den president der universiteit aflegde, had hij mij tot mijn verbazing gevraagd welke tak van sport ik verkoos. Ik had hem moeten bekennen dat ik op niet één ervan prijsstelde en er bijgevoegd dat mijn studie mij geheel in beslag nam. Een dergelijk antwoord had in mijn land altijd tot gevolg dat mijn faam van ernstig jongmens een paar graden steeg. Hier bleek dit niet het geval. De president was haast sprakeloos van verbazing en gaf mij een lange en strenge les over mens sana in corpore sano, een stelling mij wel uit de oudheid bekend, doch bij ons al lang in onbruik geraakt. Ik luisterde naar hem met eerbied, want ik had grote waardering voor zijn wetenschappelijk werk en wist dat hij een der beste geesten van het land was. Hij deed me beloven dat ik mij spoedig zou gaan oefenen in het gymnastieklokaal op de campus. Ik wilde

mijn belofte naleven en nam Andreas mee naar het gebouw. Wij stonden beiden ietwat onthutst te kijken toen wij tientallen naakte mannen, blijkbaar studenten en professoren, door mekaar, zagen rondlopen of zich uit- of aankleden in de lange smalle zaal waar honderden kleine metalen kleerkastjes in rijen waren opgesteld. Er bleef niets anders over dan de gebruiken van het lokaal te volgen. Toen we schoorvoetend naar het zwembassin liepen, want ook Andreas was enigszins in de war gebracht door het schouwspel van die tientallen naakte figuren, mompelde hij iets over een doek van Puvis de Chavannes en over een keurcommissie voor Landsturmsoldaten. Ik voelde opeens een zware hand met een fellen plets op mijn schouderbladen neerkomen en ik hoorde een hartelijk ‘hello’ volgen, met mijn naam achteraan. Ik keerde mij om en zag een tamelijk zwaargebouwd man voor mij, spiernaakt gelijk alle anderen. Ik herkende hem niet, sloeg dadelijk bedeesd de ogen neer, ontdekte dat ik dàt nu juist niet had moeten doen en herinnerde me daarop met verbazing dat ik voor de president der universiteit stond. Hij monsterde mij, keek meewarig naar Andreas, kwam even onder den indruk toen ik deze met zijn titel voorstelde en zei ons op beslisten toon dat we allebei oefening nodig hadden. Deze eigenaardige ontmoeting maakte een diepe indruk op Andreas. Hij stelde me natuurlijk de vraag of ik mij in ons land een dergelijk tafereel kon

indenken. Ik zag in mijn verbeelding de indrukwekkende, doch weinig athletische verschijning van den president mijner alma mater en zei haastig neen. Naarmate Andreas zich meer instemmend betoonde tegenover onze nieuwe omgeving, kreeg ik juist lust het oude vasteland te verdedigen. Ik deed hem opmerken, dat wat ons overkwam niet noodwendig goed was. Naar mijn oordeel bewees het niets. De volgende dag kon ik heel de faculteit naakt ontmoeten zonder dat mij dit zou hebben geboeid. Ik ben geen verzamelaar van moedervlekken, zei ik. 's Lands wijs, 's lands eer. Ik gaf wel toe dat bij ons het evenwicht tussen lichaam en geest verbroken was, dat wij niets anders kennen dan opgezweepte intellectuelen en half-idiote sportmaniakken, terwijl hier een normaal mens aan zijn lichaam evenveel zorg besteedt als aan zijn geest. Ja, zei Andreas, de heren vatten hier het leven Grieks op. Ze hebben gelijk. Uit wat je vertelt, maak ik op dat hun onderwijs socratisch is, ze overtuigen meer dan ze leren. Doceren in den werkelijken zin van het woord doen ze niet. Ik zal mijn best doen ze na te volgen. Hij heeft dit plan, enigszins te mijnen koste, uitgewerkt. Oefening om de oefening, kon mij niet bekoren, doelloos in een kring rondlopen, aan een rek hangen of handstanden uitvoeren leek mij een geestonterend tijdverdrijf. Met zwemmen kwam ik ook niet vooruit, want ik bewoog in het water op zijn Europees en kon de crawl maar niet leren. De

Amerikanen stonden mij, wanneer ik mijn krampachtige borstslag uitvoerde, van den rand der zwemkom aan te kijken alsof ik een Marsbewoner was. Andreas had een instructeur van het gymnastiekinstituut geraadpleegd en met wijding geluisterd naar deze Ursus, die van voor en van achter een dik tapijt vieze haren droeg. Deze mentor had Andreas aangeraden te worstelen. Daarmede zou hij zijn borstkast ontwikkelen en zijn spieren sterken. Andreas deed mij verstaan dat ik zijn tegenpartij moest zijn. Het vooruitzicht beviel mij in het geheel niet. Tijdens onze reis was ik herhaaldelijk in opstand gekomen tegen zijn cynische en wrede uitspraken en onbewust had ik toen telkens in mij een lust voelen opkomen lijfsgeweld tegen hem te gebruiken, maar we zijn tenslotte geen oermensen meer en ik had mij bedwongen met de gedachte, dat men scherpzinnige boosaardigheden beter beantwoordt met misprijzen, dan met een daad van brutaal geweld. Ik gevoelde echter voor Andreas, en ik verweet me dat dagelijks, de onbedwingbare minachting van den sterke voor den zwakke en moest mijzelf voortdurend in toom houden. Soms vroeg ik mij af: is de kracht aan de deugdzamen en goeden gegeven, opdat zij deze zouden gebruiken? Doch zij is ook aan de dommen en bozen geschonken. Dat Andreas in zijn menigvuldige boosaardigheden en zijn bestendige dwaasheid, een zinnebeeld van den boze zou geweest zijn, viel mij niet in. Hoogstens was hij er een carica-

tuur van. Hoe dit ook zij, zonder grote geestdrift, ja, met zekere terughouding aanvaardde ik de uitdaging om met Andreas te worstelen. Hij had er allerlei boeken op na gelezen en als tegemoetkoming aan mijn historische vorming had hij zelfs Griekse vazen bestudeerd waarop worstelaars voorkomen. Daar ik op het laatste ogenblik weigerde van mijzelf een voorstelling te maken, moest de eerste ronde bij ons aan huis uitgevochten worden. Wij hadden de tafels en stoelen weggeschoven en beschikten over een vrij ruim terrein. Ik stond klaar en wachtte Andreas af. Hij was onhandig en zenuwachtig, terwijl ik trachtte mij al de stelregels te herinneren, welke hij mij had ingeprent. Toen hij merkte dat ik hem eenvoudig afweerde zonder zelf toe te grijpen, werd hij ongeduldig: ‘Je moet daar niet staan als de colossus van Rhodes, kijkend naar wat de Odussee noemt je “edele dij”’, schold hij. ‘Ga er op los. Zo zullen we nooit voldoende oefening krijgen’. Ik ben er dan op los gegaan, greep Andreas stevig vast, maar toen ik hem in een fellen haal naar mij toe trok en na enkele ogenblikken gewaar werd hoe hij zweette, zijn adem hijgend werd, zijn knieën plotseling tegen de mijne aanleunden, werd ik door een wee gevoel overvallen. Mijn leermeesters hadden mij altijd gezegd: jeux de mains, jeux de villains en ik begreep nu wat zij bedoelden. Spelen tijdens de rusttijden waren altijd op afstand, zoals het hoort. Ik hield Andreas vast en wist dat ik hem in mijn macht had,

dat het van mij afhing of dit spel een spel zou blijven. Eén ondeelbaar ogenblik dacht ik: nu kan ik aan het edele geslacht der Van Bever's een einde stellen. Ik heb om zo te zeggen de geschiedenis bij haar staart. Wat goeds kan er nog uit dit wezen komen? Ik begreep toen de barbaren, die iemand doodden omdat zijn das scheef zat, omdat het slachtoffer er zo ellendig uitzag alsof hij op zijn gelaat zijn bestemming droeg. Er moeten heel wat martelaren geweest zijn die hun lot hebben uitgelokt, zonder dat er een godsdienstvervolging noodzakelijk was om hen den dood in te drijven. Ook mijn lichamelijke aanraking met Andreas ontstemde mij. Ik ben preuts en zegen de beschaving die er ons toe bracht het menselijk lichaam te bedekken. Ik loste mijn greep en stond even stil. Mijn kin rustte op den linkerschouder van Andreas en ik zag op zijn rug grote lichtbruine vlekken, korte rosse haren, een wrat in die de middeleeuwen zou gegolden hebben als het ‘handteken des duivels’. Ik dacht aan de Helleense beelden die elke man als een halfgod voorstellen. Ik voelde de wang van Andreas aan de mijne, de harde stoppels van zijn baard en een paar droppels zweet die van zijn slapen op de mijne liepen. Ik had opeens een diep medelijden met hem, met dezen zieken geest, met dit ellendige, grove lichaam. Ik was moe en ongelukkig. Door het raam keek ik naar het wonderlijke landschap, de rustige lijn der bergen, de wijde brug die als een speelgoed over

het water hing, de roze wolken aandrijvend van uit de Stille Oceaan. Heel de verachting van mijn proletarische inborst tegen deze laatste spruit van een eeuwenoude adel verkeerde in meelij. Juist op dàt ogenblik verrastte Andreas mij met een onverwachte greep. Voor ik iets bedenken kon of mijn kracht tegen zijn list gebruiken, lag ik op den grond, terwijl hij als een schrale overwinnaar, triomfantelijk op mijn borst zat. Ik stond bedremmeld op. Andreas reikte mij met een ironische grootmoedigheid de hand om daarbij te helpen. Hij ging naar de badkamer, stond zich nadrukkelijk af te wrijven, alsof hij een Olympische kampioen was en begon dan opeens te schaterlachen. Maanden lang heb ik elken dag met hem geworsteld. Naarmate ik zijn trucs en kunstgrepen leerde kennen, groeide echter ook zijn kracht aan en na een half jaar was de tengere Andreas niet meer te herkennen terwijl ik al meer en meer moeite kreeg om zijn schouders op het tapijt te drukken. Mijn zelfrespect eiste dat ik van tijd tot tijd de gewone stijl zou vermijden en ik ging tenslotte zelfs niet achteruit om lage middelen te gebruiken. Het is voorgekomen dat ik in de hitte van het gevecht aan den rand van ons bruikbaar terrein Andreas plotseling neerdrukte, zodat hij bezwaarlijk den hoek van een meubel kon vermijden en zich daaraan moest bezeren. Doch berouwvol liet ik hem de volgende maal hetzelfde doen, zodat wij bij tijd en wijle onze oefeningen een viertal dagen moesten schorsen om van onze kneuzingen te herstellen.

XII *Mens sana in corpore sano*

EEN van de geliefkoosde thema's van Andreas was, dat men een land uitsluitend kon leren kennen door de abnormale uitingen van zijn maatschappelijk en geestelijk leven. Zoals men den mens alleen dàn goed kan bestuderen, wanneer hij door een hartstocht of een overtuiging tot uitersten wordt gedreven. Ik stemde daar niet mede in. Extremen waren voor mij niets dan ziekteverschijnselen, zwammen op den stoeren eik van de gulden middelmaat, waarschuwende seinen op den weg des levens. Uit mijn klassieke lectuur wist ik dat *violentia non durant*, en dat buitensporige daden van geweld of van hartstocht niet anders konden zijn dan illustraties van de onheilen welke het gevolg zijn van het afwijken van den gulden regel. Andreas verhield zich tegenover Amerika als een kunstenaar. Ik, zo meen ik althans, als een wijsgeer. Wanneer Andreas terugkeerde na een lange zwerftocht in de bijzondere middens die de zijne waren geworden, jutters van het brede strand, Aziaten allerhande, jonge

kunstenaars vol beloften maar zonder geld en die hem steeds het gelag lieten betalen, trachtte hij, na onzen avondlijken worstelwedstrijd, met mij te zoeken naar de ziel van het Amerikaanse gemenebest. Het toverwoord democratie, dat te pas en te onpas wordt aangewend, maakte weinig indruk op hem. Naar zijn opvatting had de aristocratie van de macht, die van de geboorte en zelfs die van het geld vervangen. Alles in dit land werd ingegeven door een zucht naar een machtspositie: men kan die verwerven op duizend verschillende manieren. Door politiek, door handelsgeest, door letterkunde die ook een vorm van handel was, door een boezem die een centimeter meer omvang heeft dan de meeste andere zonder daardoor wanstaltig te worden, door het zorgvuldig onderhouden van een of andere hebbelijkheid, door kwaadaardige idiotie ... Doch óók door genie. Het enige wat nodig was, bleek de aanleg en de wilskracht om de gegeven machtspositie te bestendigen en in geldelijk succes om te zetten. Naar al wie uitblonk, hetzij als buikspreker, voetbalcoach, staatsman of kerkprelaat, werd opgekeken zonder onderscheid van persoon. De openbare mening huldigde evenzeer de held die zijn leven offerde in het zoeken naar de genezing van een kwaal, als de walgelijke hellevegen die in Hollywood en elders fortuinen verdienden met in de krant te vertellen wat er geschiedt in de alkoven van allen die op een of andere wijze tijdelijk vermaard werden. Een beroemd dagbladschrijver

kondigde de zwangerschap van een toneelspeelster aan, vóór haar echtgenoot van dit feit op de hoogte was. Een ander werd een macht in het land, van het ogenblik dat hij in bijtendgiftige viswijventaal, dag in dag uit, de eerbaarste en verdienstelijkste openbare figuren te lijf ging. Men kon overnacht beroemd worden door een *bon mot* op het gepaste ogenblik. Men kon nationale roem oogsten door, zonder een schijn van talent, voor de televisie wat Homeros noemt ‘de diepe voor tussen de beide borsten’ te vertonen en toch aan de censuur te ontsnappen. In dit land van het matriarchaat heeft de boezem een bijzondere betekenis: het erkent en verheerlijkt niet de Rubeniaanse boezem, doch heeft de beschaving van den uier opgebouwd. Andreas, die ik altijd als een moederskind had beschouwd, al lieten zijn steeds ironische uitlatingen over de barones vermoeden dat hij tegen haar in bedekte opstand leefde, werd getroffen door de kleverige manier waarop de Amerikanen over de Moeder gewaagden. Het leek wel of geen volwassen Amerikaan zich in het leven veilig voelde, of een duistere drang hen allen terugdreef naar de veiligheid van de moederschoot, zoals de zalm terug wil naar zijn geboorteplek, die ook zijn doodsbed zal zijn. Mij draaide het hart in de borst rond, als ik in de liedjes, in de dagbladen, in heel het openbaar leven deze ‘mom’ hoorde verheerlijken, alsof het feit alleen van het leven aan een kind geschonken te hebben, een vrouw tot een heilige maakte. Wan-

neer ik de Russische emigrant Al Johnson, dik met blink ingesmeerd, de mond met rouge aangedikt tot een reusachtige vulva, luidkeels hoorde blaten dat ‘he would walk miles for one of your smiles, mammy’, dan wenste ik dat ik geboren ware, gelijk zekere weekdieren uit een parthenogenesis. Het leek wel of iedere geboorte het gevolg van een verkrachting was, want over de vader werd zorgvuldig gezwegen. En met geen microscoop kon men ontdekken of er onder de millioenen moeders misschien één was, die de zaak niet onaardig had gevonden. In onze maatschappij is de vader de steunpilaar, het sluitstuk van het gezin. Hier bleek het dat hij de ‘provider’ was, de vóórziener, de werker, de werkbij die, wat zwak van verstand en door buitensporige lage driften bezeten, in het onderhoud van de bijenkoningin moest voorzien.

Ik had dit alles met zorg nagegaan en herhaaldelijk twistte ik met Andreas over dit thema, want hij was geheel bereid deze stand van zaken te aanvaarden en goed te keuren. Voor hem was het patriarchaat niets anders dan een ongewettigde dwingelandij, een brutaal machtsmisbruik, een overblijfsel uit de oertijden. De toekomst behoort aan de maatschappij waarin de maters de bovenhand hebben. Het Oedipuscomplex was niet voor de kippen uitgevonden, beweerde hij. Amerika had dit complex tot een leerstelling verheven en daarbij bewezen dat het een heilzaam verschijnsel was. Ik kon dat echter niet inzien en kwam in op-

stand telkens ik in een Amerikaanse familie een slof van een echtgenoot ontmoette met naast hem een, dikwijls ook lichamelijk sterker, fel katijf, dat den man behandelde alsof hij nog steeds een onmondige zuigeling was. Ik was lid geworden van een club in de stad waar ik regelmatig heenging om lichaamsoefeningen te doen, want ik zag er tegen op de heren die mij in den morgen hadden ingewijd in de geheimen der geschied-philosophie of der sociologie, des namiddags te ontmoeten terwijl ze met halters stonden te werken dat hun buikspieren er pijn van deden of in het gymnastieklokaal hardliepen, waarbij hun mannelijkheid gelijk de slinger van een hangklok bewoog. Ik kon dit schouwspel niet verdragen. Mijn dagelijks lichamelijk contact met Andreas was mij meer dan voldoende. In de club leerde ik de onderdanen van de *moms*, de *mammies*, de *sweet old ladies*, van nabij kennen. Zij verschenen daar even na 5 uur, kleedden zich uit en praatten met mekaar over allerlei onschuldige onderwerpen, zichtbaar opgelucht niet onder het waakzaam oog van hun wederhelft in volle lichamelijke ongedwongenheid te kunnen verkeren. Zij stonden of lagen in allerlei graden van ontkleding en schenen een voorliefde te hebben voor wat thuis grotesk zou geschenen hebben. De een liep rond met enkel een hemd aan terwijl hij met zijn das worstelde, hetgeen hem van achter het uitzicht gaf van een overgroeid Portugees jochie, zoals die in de arme buurten van

Porto rondlopen. Andere waren te zien in het dik en kleurrijk ondergoed dat op het toneel altijd lachsucces verzekert. De leden van de club waren meestal gezeten burgers en gewichtige persoonlijkheden uit de handels- en ambtelijke wereld. Had men hen slechts vijf seconden vertoond aan hun chefs of ondergeschikten, zoals zij in de club rondliepen, dan hadden zij al hun gezag verloren. In dat midden waren zij echter volkomen veilig. Tegen de buitenwereld waren zij beschut en beschermd. De masseur en de bedienden waren er op ingesteld om, wanneer een echtgenote telefoneerde, onveranderlijk te antwoorden dat het lid in het zwemkom was of in het stoombad en dus niet kon bereikt worden, ook al had hij in uren geen voet in het lokaal gezet.

Men kon deze heren in drie categorieën onderbrengen. Allereerst de geweldigen die van een hartaanval zouden sterven tussen de vijftig en de zestig. Zij speelden handbal of fietsten ter plaatse of roeiden op een mechanisch stel. Dan de bezadigden die het zwemmen verkozen en met luie slagen een aantal keren het bassin afwerkten en die ook zouden sterven tussen de vijftig en zestig. Tenslotte was er nog een aantal dat de zwaarlijvigheid bevocht door middel van het stoombad. Elken dag stonden ze te zweten terwijl zij de met vocht doortrokken dagbladen onder het zwakke licht en door een damp van hete lucht heen, in het Turks bad trachtten te ontcijferen. Ook zij waren waarschijnlijk voor

een vroeg verscheiden bestemd. Mannen, zo rijk dat ze maagzweren kregen van hun geldzorgen, behoorden niet tot onze club. Dikwijls zag ik hoe een of ander lid weemoedig voor een der grote spiegels naar zich zelf stond te kijken, met zachten druk het reusachtige, bleke ei van zijn buik omhoog duwde, om dan, ineens ontmoedigd, de handen op te heffen, zodat zijn lichaam zijn gewone, vervallen profiel hernam. Een ander maakte zich bezorgd over den omvang van zijn borsten, welke hij hardnekkig masseerde. Een derde kneedde, het hoofd achterover, een kwalligen nek. Wanneer er gepraat werd was het opgewekt en plagend, doch zodra de heren geheel alleen waren en zich onbespied achtten, zag ik hoe meer dan een, met droefheid en soms met een verbeten woede, het verval van zijn lijfelijke verschijning vaststelde. Ik dacht aan de verheerlijkte voorstelling van het Turkse harembad zoals Ingres dat heeft geschilderd en wist dat alleen Daumier dit mannelijk schouwspel recht had kunnen laten weervaren. Soms poogde ik mij dit bedrijf voor te stellen als een concentratiekamp bij de aankomst van een nieuwe lading veroordeelden en ik verbeeldde mij hoe deze mensen er zouden uitzien na enkele maanden Dachau of Buchenwald, met geraamtebenen, holle ogen en een ingevallen buik. Of ik dacht aan het laatste oordeel met de *tuba mirum spargens sonum per sepulchra regionum*. Doch dan begon een der heren een verhaal over de wijze waarop hij, tijdelijk, aan de dwingelandij

van zijn vrouw en kinderen was ontsnapt en het hele gezelschap daverde van het lachen: de buiken schudden obsceen op hun soliede hengsels en de samenzwering van de mannen tegen het geslacht der vrouwen werd eens te meer bevestigd. Al waren al de leden op vertrouwelijken voet met mekaar, toch noemden zij mekaar steeds ‘rechter’, ‘meester’, ‘professor’, ‘doctor’. Er heerste, behalve gemoedelijke kameraadschap, toch een besef van waardigheid en onderscheiding. Zoals in een negerdorp, werd een verschrompeld ventje toch geëerbiedigd omdat hij recht sprak; een wanstaltige dikbuik, waggelend achter zijn vet en met de hand op zijn breuk, bleef onder alle omstandigheden de bekende advocaat of de gaarne gehoorde radio-kunstenaar. Geen onvertogen woord heb ik ooit uit hun mond vernomen, hoe aandachtig ik ook toeluisterde. Ik wist maar al te goed hoe in een dergelijk kader in Europa de schunnige humor zich lucht zou geven; hoe wij elke lichamelijke misvorming als een minderwaardigheid zouden onderlijnd hebben met het sadistisch genoegen dat in onze beeldende kunsten en in onze litterauur zo duidelijk doorstraalt. Ik was de jongste gast in de club en men eerbiedigde mijn stilzwijgen en teruggetrokkenheid. Alhoewel de clubleden meestal over hun beroepszaken, hun gezondheid, of over sport-aangelegenheden spraken kwam er toch vroeg of laat een ogenblik dat zij hun dieper wezen onthulden. Nooit in mijn leven heb ik mensen eenvoudiger en

eerlijker horen praten over de betekenis van hun bestaan of over hun naderend einde, dan daar. Over hun godsdienstige opvattingen spraken zij nooit, want onder mekaar en vrij van elken maatschappelijke dwang, gevoelden zij niet de noodzaak deel te nemen aan de metaphysische huichelarij van de gemeenschap. Zelden ben ik meer ontroerd en onder den indruk van een menselijk getuigenis geweest dan den dag toen een hunner, een oud man wiens ribben ik haast tellen kon, wiens rug gebogen was en die gewoonlijk niet veel méér deed dan naakt op en neer wandelen in de lange zaal, mij zijn levensbeschouwing uiteenzette. Van het leven had hij alles genoten, zei hij. Hij had een gezin gesticht, zijn kinderen waren volgroeid en stoffelijk welvarend. Hij had een goed deel van de wereld bereisd. Hij had hard, doortastend geleefd en fel gespeeld. In volledige gevoelsrust keek hij den dood tegemoet. Ik vroeg hem of het afscheid van zijn kinderen en kleinkinderen hem geen pijn zou zijn. Ik heb mijn tijd uitgediend, antwoordde hij en sloeg een groot badlaken rondom zijn scherpe gestalte. Ik zag hem traag wegsloffen door de zaal en wist dat ik een wijze uit de oudheid gezien had, want spijt of wroeging schenen niet voor hem te bestaan en over het opperste gericht maakte hij zich geen zorg. Ik heb nog dikwijls met hem gepraat en getracht hem enige verklaring te ontlokken nopens zijn godsdienstige opvattingen. Altijd heeft hij zich verschanst achter een so-

ciale formule: hij zei me dat hij veertig jaar lid was geweest van een kerkgemeenschap, dogmatisch zo onbepaald en soepel, dat de enige keer dat de naam van Christus in het lokaal werd uitgesproken, was toen de koster van het oksaal in het schip der kerk viel en de ontsteltenis aan iedereen den uitroep ‘Jesus’ ontlokte.

Ik heb niet gepoogd Andreas in dit midden in te voeren, al vertelde ik hem vaak wat er omging. Ik beschreef hem de ruwe kameraadschap, de oprechte gemoedsuitingen der leden, die zelden weemoedig waren, altijd het leven aanvaardden op zijn nominale waarde zonder te trachten het uiteindelijk geheim der schepping te achterhalen. Andreas die, in zijn nieuwbakken geestdrift om al wat Amerikaans was te begrijpen en te doorgronden, de wijsbegeerte van dat land was gaan bestuderen, vond in mijn verhalen een illustratie voor een der wezenlijke kenmerken van den Amerikaansen geest: het pragmatisme. Mij scheen die typische uiting van den geest van dit land een kinderachtig, alhoewel ontroerend phenomeen. Heel mijn vorming is gegrondvest op de stelling dat de wereld een geheim is en dat wij daar géén ander oplossing voor kunnen vinden dan door een rechtstreekse openbaring van boven die wij blindelings aanvaarden. In deze opvatting is geen plaats voor het pragmatisme. De pragmatische leer, een leer als elke andere, gebiedt de feiten op te sommen en daaruit een slotsom af te trekken. Zij scheen mij in den grond de sleutel van het

ijselijke conformisme, dat ik rond mij zag heersen. Andreas was er echter geheel van doordrongen: het leek hem volkomen logisch dat men wetten en algemene begrippen, hoe schraal ook van inhoud, zou afleiden uit de veelvuldigheid der verschijnselen en uit de som van de gedragingen der mensen. Er was in die dagen een uitgebreid twistgeschrijf ontstaan over de familieverhoudingen. Een geheim onderzoek had uitgewezen, dat ongeveer acht en tachtig procent der Amerikaanse echtgenoten hun vrouw ontrouw waren. Andreas kwam triomfantelijk met dit cijfer aandraven en met de slotsom welke de bladen er uit hadden afgeleid, in weerwil van tegenkanting der kerkelijke overheden van verschillende pluimagie. Hij vroeg me op den man af wat ik, als verantwoordelijk gezag-hebber, zou doen om dezen ongetwijfeld betreurenswaardige toestand te verbeteren. Gekscherend zei ik: ‘De geestesgesteldheid van de vrouwen veranderen. Zij zijn, zo niet de oorzaak, dan toch de aanleiding tot dezen toestand, gezien hun abnormale en ongezonde tyrannie over de mannen’. Met een dergelijk antwoord had hij echter geen vrede, want zozeer werd zijn geest reeds door dit land overheerst en beinvloed, dat hij de vrouwen altijd, onweerstaanbaar, gelijk gaf. ‘Ik zou’, zei ik, ‘een beweging beginnen met het doel de mensen op hun gebrek aan deugd en verantwoordelijkheid te wijzen. Alle kerken, alle openbare instellingen zouden daaraan moeten deelnemen. Ik zou van

boven beginnen, sociale uitsluiting toepassen tegen hen die faalden'. Andreas was het daar niet mede eens. Hij haalde aan wat de bladen en de verantwoordelijke leiders der gemeenschap te zeggen hadden op dat punt. Zij meenden, dat indien de echtelijke trouw bij de overgrote meerderheid der mannen een te zwaren last bleek, men die verplichting moest verzwakken en de echtscheiding moest vergemakkelijken. 'Wat de mens doet, heeft dus belang', zei ik, 'niet wat hij weet over goed en kwaad'. - 'Juist', zei Andreas. Ik heb daarmede ons gesprek maar beëindigd, want er stond een muur tussen ons die ik niet wilde overklimmen. Het was de muur van een kortzichtige materialistische opvatting van het leven, die nooit de mijne kan zijn. Andreas, vertrokken uit de gewesten van de wanhoop en de geestelijke ontkenning van al wat boven het tastbare uitging, was tot mijn verbazing aangeland in de barre gewesten van de enge, harde, lichtloze stofaan-bidding, welke aan alles wat ons omringt de poëzie en de symboliek ontrooft. Al kon ik mij, wat mijn persoonlijk gemak betrof, over deze ontwikkeling verheugen, al was ik niet zonder bewondering voor mijn oude gezellen uit de club met hun socratische berusting in het lot; toch wist ik dat Andreas thans verder van mij verwijderd was, dan toen hij rondliep het hoofd vol zelfmoordplannen. Zonder dat ik het wilde of kon beletten, ergerde mij deze erkenning.

XIII *Intrede van Vivian*

ZOALS ieder doet die een reis naar dit land voorbereidt, had ik kennis genomen van enkele romans waarin, naar men mij zeide, het Amerikaanse leven naar der waarheid beschreven werd. Ik wist wat een Babbitt was, wist van Mainstreet af voor ik mijn eerste mainstreet bezocht; maar voor een kenner der Amerikaanse litteratuur kon ik mij bezwaarlijk uitgeven en dat gebied interesseerde mij daarbij ook weinig. Met Andreas was het anders gesteld. Niet alleen had hij heel veel gelezen, maar gedurende zijn verblijf was hij het letterkundig leven van dit land stelselmatig gaan bestuderen en hij had stap voor stap de ontwikkeling van het geestelijk leven nagegaan. Uit historische belangstelling las ik ook de tamelijk stuntelige voortbrengselen van de vroegste schrijvers van dit nieuwe werelddeel, sombere geestdrijvers, heksenjagers en doemdichters, die de vaderen van deze reusachtige gemeenschap werden. Waar ik niets anders bespeurde dan de benauwende atmosfeer van een tyrannieken heilstaat vol

zenuwzieken, die in de leer der voorbestemming geloofden, poogde Andreas steeds, wat hij noemde, het menselijk drama in deze onsmakelijke figuren te ontdekken. Dagen lang liep hij opgetogen rond toen hij, in de gedenkschriften van een puriteins kroniekschrijver een paragraaf had gevonden, dat hem meer waard scheen dan de gehele letterkunde van thans. De memorialist vertelt in hakkelende volzinnen hoe in de kleine nederzetting van Plymouth, toen amper een paar honderd zielen groot, een jonge man die voor ietwat onnozel doorging, op een sabbath nogwel, betrapt werd op een daad van bestialiteit. Men sloot hem op, veroordeelde hem ter dood en trachtte hem den gruwel van zijn zonde te doen inzien. De jongen bleek vatbaar voor de vrome aanmaningen, bekeerde zich en gaf een zeer stichtelijk voorbeeld van berouw en vroomheid. Op den dag der terechtstelling haalde men hem uit zijn hok en leidde hem processiegewijs naar den galg. De jongen bad luidop, weende, maande eenieder tot een vroom en deugdzaam leven aan. De hele gemeente was in tranen en loofde hem als een toonbeeld. Toen men bij de gerechtsplaats aankwam, bracht men aan den voet van den galg de koe die hij had liefgehad. Een gerechtsdienaar gaf haar den genadeslag. Toen de jongen dit zag, brak hij in tranen uit en begon over de dood van het dier te weeklagen. Groot schandaal ontstond. En, in plaats van hem na lange gebeden en een stichtende preek op te knopen, maakte men

korte metten met hem. De koe was nog niet helemaal koud of hij hing al te slingeren. Mij scheen het verhaal van dezen abnormalen dorpsidioot wansmakelijk. Andreas echter zag er allerlei zinnebeelden in, haalde er de grote Pan in eigen persoon bij te pas, alsmede de gehele klassieke letterkunde. De lotsbestemming van de Amerikaanse litteratuur scheen hem in deze paragraaf van de kroniekschrijver verborgen. Naar zijn oordeel waren er in het Amerikaanse leven slechts twee strekkingen: het puritanisme der vromen, dat nog steeds sterk de atmosfeer doordrenkt; en het baldadige heidendom der Elisabethiaanse cavaliers die het Zuiden hebben bevolkt en daar een ‘ruimdenkende’ aristocratie tot stand brachten. De invloed van deze laatste vecht al eeuwen zonder veel succes tegen de overheersing van de eerste. Aan de ene kant, zei Andreas, zie je de heren en dames, die vermijden van de poten of ‘legs’ van een stoel of tafel te spreken, omdat men om deftig te zijn het woord ledematen (‘limbs’) moet gebruiken; aan den anderen kant de realisten die voor geen krachtterm, hoe grof ook, terugdeinzen. En die verplicht zijn, gezien de wetten, in hun boeken het werkelijke woord door de abstractie ‘obscenity’ te vervangen. Tussen die twee uitersten ligt drie kwart van de Amerikaanse vertelkunst, die uitsluitend voor massaverbruik en verstrooiing bedoeld is. Toen ik het moe was de theorieën van Andreas op dit punt aan te horen, introduceerde ik hem in een letterkundige de-

bating club, waar studenten van alle landen en rassen over de klassieken van de hele wereld redekavelden. Er waren daar jongens en meisjes uit het Verre Oosten, Fransen, Grieken, Scandinaven en Amerikanen door mekaar, ook enkele pas uit D.P.-kampen verloste Joden uit de Slavische landen. Ja, zelfs een paar zwijgzame Arabieren, die er, zolang zij hun nationaal costuum droegen, altijd in slaagden intelligent en geheimzinnig te lijken. In gewone kledij zagen zij er uit lijk de eerste de beste bediende uit een drugstore. Het debat werd ingeleid door een professor, die enkele wijze boeken over gestalten uit de Amerikaanse letterkunde had geschreven, en die met beleid de zich tegenovergestelde zienswijzen samenvatte. Wij zaten in zijn gezellige huiskamer, de meisjes op de beschikbare stoelen en sofa's, de jongens op den grond. De gastvrouw bediende onschuldige drankjes en verdween daarop. Men noemde een dergelijke vergadering een ‘symposium’, want elke opvatting werd met evenveel eerbied als de volgende ontvangen en de professor deed zelden zijn gezag gelden. Hij verbeterde alleen onjuiste gegevens en soms, met tactvolle ironie, onzuivere redeneringen. Er viel geen spoor te bemerken van de hinderlijke stilten en haperingen, waarmee op het oude vasteland een dergelijke uiteenzetting zou beginnen. Luchtig zei de professor: Wie gaan we van avond vermoorden of zalig verklaren? Een blond meisje met een intelligent gezicht en een te scherpe mond, zei met vaste stem: La Prin-

cesse de Clèves. Het zag er niet naar uit of zij op schandaal, succes of sensatie uit was. Men kon aan haar toon merken, dat zij die Prinses niet in het hart droeg. De stem klonk overtuigd. Het gemompel van uit de Europese hoek stoorde haar niet. Ik merkte op hoe Andreas een uitdrukking van verveling en ergernis op het gelaat droeg. Het meisje zei bondig waarom zij het boek, dat men haar had aangeprezen, als de eerste grote Europese roman, niet goed vond. Zij viel de held van het boek aan, die besluiteloos is, die eerst wel met de prinses te bed wil gaan, daarna weer niet, ten slotte weer wel. En terwijl zij al haar schoolfrans, plus een paar huiselijke uitdrukkingen te voorschijn bracht, besloot zij in deze voege: ‘Men kan het boek aldus samenvatten: ‘couchera, couchera pas’. Men wees haar op de scherpte der zielkundige ontleding, op 's schrijvers rijpe kennis van het menselijk hart, op de voortreffelijke klassieke stijl, op al wat het boek groot maakt. Zij antwoordde dat het geval haar geen belang in boezemde, omdat de held een lammeling was. Andreas, die opeens vuur vatte, verweet haar een bekrompen opvatting van de letterkunde, een gebrek aan smaak, aan ontwikkeling en beschaving; een primitieve Amazonen-houding. Vivian liet deze verwijten over haar heengaan en toen Andreas, ten einde raad, met ‘Adolphe’ van Benjamin Constant kwam aandraven, bleek haar oordeel over dit meesterwerk ongeveer gelijkluidend met dat over de ‘Princesse de Clèves’. Men

daagde haar uit in de Amerikaanse litteratuur, onder de grootsten, voorbeelden aan te halen van bezielende schrijvers die het primordiale optimisme en de levenskracht van Amerika zouden verheerlijkt hebben. Dadelijk ratelde zij de namen van Whitman, Hawthorne, Poe, Twain en Melville af. Andreas vroeg haar of dat werkelijk de grootste namen, de meest typische uitingen van het Amerikaanse genie waren en of zij die hoger schatte dan de Europese klassieken, omdat hun werk bezielend en niet neerdrukkend en behaagziek was? Met trots zei ze: 'Ja'. Het dispuut heeft lang geduurd. Van het standpunt en oordeel van drie werelddelen werd over de Amerikaanse letterkunde recht gesproken. Men gewaagde van de homosexuele ondertoon van Whitman's poëzie. En Vivian scheen te gruwen toen Andreas met nadruk aanhaalde: '*There's such a lot of me and all so luscious*'. Men wees er op dat Poe een epileptische dronkaard was, meestal de waanzin nabij. Men toonde aan dat Hawthorne een uitgesproken zenuwlijder en Melville een geboren pessimist en hypochonder was. De vrolijke Mark Twain was slechts uiterlijk een conformist. Zijn diepe mensenhaat en zijn strijdvaardig ongeloof durfde hij slechts op verborgen wijze, in zijn dagboek te uiten. En wat had Emily Dickinson van haar leven gemaakt? Had zij niet ontroostbaar de wereld vaarwel gezegd, om der wille van een ongelukkige, lesbische genegenheid? Bij elke van deze vermeldingen wist Vivian, of een der andere Ame-

rikanen, een Europese beroemdheid te grabbel te gooien. Wat was er zo bijzonder verheffend in het schouwspel dat de oude Goethe bood, de Olympiër die zo vlug mogelijk van zijn Olympus afdaalde, wanneer er ergens een groen blaadje te knabbelen was? Het was voldoende om Baudelaire, Gide en anderen te noemen. Men vocht ten slotte met namen en titels van boeken. De professor trachtte toen het debat tot zijn oorsprong terug te brengen. Hij zei, dat we allen veel te veel belang stellen in het persoonlijk leven van de schrijvers. ‘In feite heeft dat weinig belang en het is regel, dat de boeken beter zijn dan zij die deze schiepen. Wat in Vivian's opvatting verkeerd is? Zij heeft een verkeerde opvatting van de functie der schone letteren. Wat zoekt zij in een boek? Verstrooiing, tijdverdrijf, inlichtingen over een tijdvak of een streek.’ Vivian, die nu ook op den grond lag en nijdig in het open vuur pookte, riep over haar schouder heen: ‘Wijsheid, zoek ik en ik lees geen best-sellers’. Op het gebied van de wijsheid konden de heren van het gele ras zich niet onbetuigd laten. Volgens de overlevering hebben zij die in pacht. Een paar begonnen heel subtiel de Oosterse meesterwerken toe te lichten, die blijkbaar niets anders dan gedegen wijsheid bevatten en heel weinig avontuur. Men wierp Li-tai-po in het debat, doch hij werd onmiddellijk gedisqualificeerd als een Chinese Verlaine zonder strafregister. In de Europese letteren scheen hun alleen het exotische aan te trekken,

het leerzame in zake verhoudingen tussen mensen en groepen. ‘Jullie’, zei een Chinees, met beleefden spot, ‘vindt het prachtig te lezen over een keizer en zijn bijzit, thee drinkend in een paviljoen van porcelein. Dat is voor ons kitsch. Wij zijn moralisten, onze letterkunde is wijsgerig. Wij wensen levenslessen. Uwe hardnekkige pogingen om den mens af te schilderen in zijn uiterste vernedering, zedelijke zowel als lichamelijke, is ons geheel vreemd. Wij weten dat dergelijke dingen bestaan en, omdat wij er niet luidkeels en langdradig over klagen, noemt men ons fatalisten. Uw toneelspel “Everyman” verwekt bij ons een misprijzend lachsucces. Wat een hysterische meneer, die nog niet eens weet te sterven met een waardigheid die bij ons iedere koelie bezit’. Een Hindoe sprak ongeveer in denzelfden zin. Ik nam aan de gedachtenwisseling geen deel, maar stelde ten slotte de vraag: wat, naar het oordeel der Amerikanen, de functie der litteratuur dan wel was? Men antwoordde mij van alle kanten: een wapen van sociale hervorming! En dat zij, de letterkunde, mensen en toestanden niet mocht beschrijven zonder partij te kiezen, dat zij tot taalt had de mens en de maatschappij te verbeteren. Het boek van Upton Sinclair over de slachthuizen van Chicago was ten slotte een groter boek dan de verhalen van Poe, omdat men het aan de publicatie van The Jungle te danken had dat men niet meer het gevaar liep de vinger van een Poolse arbeider in zijn worst aan te treffen.

Babbitt was een groot boek, omdat het de zakenman erop gewezen had, dat zaken niet àlles in het leven zijn. Kortom de letterkunde moest in wezen nuttig en dus dienstbaar zijn. Het begrip ‘fraaie letteren’ was een Europese import, dat evenzeer de Oosterlingen als de Amerikanen tegenstond. De professor kwam vergoelijkend tussen beiden, toen hij besloot, dat men de litteratuur niet moest onderschatten als middel tot zelfuitdrukking, een der taboes van dit land. Men had onlangs een jongetje in een kindergarten uitgenodigd te doen wat hij nu werkelijk het liefst zou doen, ook al was het ondeugend. Hij had zijn meesteres zulk een flinke mep in het gezicht gegeven, dat haar neus er van ging bloeden. Men had het kind niet gestraft. Hoe zou men dan de volwassenen beletten uitdrukking te geven aan hun behoefte tot schrijven en aan een kans om zich van hun complexen te bevrijden. Neen, litteratuur mocht niet alleen maatschappelijk zijn, want dan gingen we een stelsel te gemoet zoals dat van de Sowjets.

Alhoewel de gastvrouw, die telepathisch had gevoeld dat de avond ten einde liep, met een schenkbord met bier verscheen, stond Andreas op en begon tot mijn verbazing uit Poe te citeren. In zijn *Marginalia* heeft Poe gewezen op een gemakkelijke manier om beroemd te worden, en wel door een klein boek te schrijven, waarin de schrijver zich met roekeloze oprechtheid zou uitdrukken en beschrijven. Niemand heeft dat ooit gedurfd, niemand kàn dat. Wanneer Jean-

Jacques Rousseau in zijn tijd aankondigt, zei Andreas, dat hij het ergste gaat doen wat iemand als schrijver ooit heeft ondernomen, blijkt het nù, dat men al veel verder kan gaan. Casanova vermeld ik niet. Hij was eenzijdig en ten slotte enkel boeiend als clinisch geval. Ik geloof dus niet in de stoffelijke en zedelijke mogelijkheid van de zelfuitdrukking door middel der letterkunde, zelfs niet in haar belang. Ik geloof veeleer in de maatschappelijke rol der letterkunde als aanklager, hervormer, belijder en bemoediger. Ik geloof in een *nuttige* literatuur. Hij had met een zekere nadruk gesproken, met wat de dichters noemen: een donker vuur. Ik merkte dat de blonde Vivian, als alle Amerikaanse vrouwen gefascineerd door kracht in een mannelijk wezen aanwezig, hem aanzag met de ogen, die de grote, luie slangen in een dierentuin opzetten, wanneer ze het armzalig konijntje bespeuren, dat de bewaker eens per dag in hun kooi schuift.

Ik had dagen daarna lange gesprekken met Andreas over wat hijzelf zijn bekering noemde. Voor mij moest een boek *mooi* zijn. Ik herinnerde mij uit mijn studietijd, dat men ons als hoogste stijging van aesthetische schriftuur had aangeprezen volzinnen zoals: ‘De oude Jodin zit bij haar spullen, bij haar spullen zit ze, op de markt zit de oude Jodin bij haar spullen’. Ofwel gedichten waarin de natuur welluidend werd beschreven, ofwel verzen waarin een verward jong man zijn walging van de wereldse genoegens uitdrukt en in

verband daarmede zijn hunkeren naar God kenbaar maakt. Ik betoogde tegen Andreas, dat zulke geschriften stellig ook nuttig waren en daarenboven ook schoon. Hij was echter al zozeer door het geestelijke klimaat van dit land aangetast, dat hij verzen en romans, zonder sociale bijbedoelingen, en bloc als overbodige speelsigheden verwierp. Het enige boek dat ik in langen tijd, buiten mijn vaklitteratuur, gelezen had, was Knut Hamsun's ‘Hoe het groeide’. Ik wierp hem dat tussen de benen en hij moest toegeven dat het een werk vol gezonden zin, optimisme en bezieling was. Ik trok achteruit en zei dat het veeleer een propagandaschrift was voor de physiocratische idee; maar dat vond hij juist goed. Hij had de schoonheid eindelijk ontmaskerd en de oude Europese gewaden van het ‘l'art pour l'art’ afgelegd. Zo besloot hij hoogdravend. ‘En’, voegde hij er bij, ‘naar den duivel met ‘Adolphe’ en de ‘Princesse de Clèves...’ Dat ergerde mij zó dat ik niet kon nalaten er spottend op te antwoorden: ‘En leve Vivian Caldwell met de blonde, lange haren en de korte begrippen...’

Ik had doel getroffen. We waren naar gewoonte aan het worstelen terwijl we redetwisten. Onze kansen stonden nu ongeveer gelijk. Gewoonlijk wonnen mijn kracht en gewicht het van zijn soepelheid en geleerde grepen. Doch doorgaans worstelden wij als oefening en niet om een zegepraal die toch niets zou hebben betekend. Nauwelijks echter had ik Vivian's naam uit-

gesproken of Andreas gebruikte bliksemsnel een onverwachte greep en, zoals bij onze eerste ontmoeting, lag ik dadelijk op het tapijt en kwam met het achterhoofd vrij ruw in aanraking met den hoek van een kast. Andreas mompelde een verontschuldiging maar deed me daarbij verstaan dat zijn persoonlijk leven mij niet aanging. Ik was boos en zei: ‘Je privaat leven niet maar je eventuele exhibitionistische dood wel’. Hij verbleekte terwijl hij mij recht hielp en zei dat hij in de laatste maanden een ander mens was geworden. Gevoelde ik enige vriendschap voor hem, dan moest ik hem liefst niet aan zijn verleden herinneren; doch hem zijn gang laten gaan. Hij had nu een nieuw leven, een geestelijk vaderland gevonden, waar de lucht adembaar was. En wellicht had hij ook een vrouw gevonden die hem boeien kon. Natuurlijk Vivian.

Ik ging er op uit om in de Universiteit wat meer over Vivian te vernemen. Heel gemakkelijk was dat niet, want indien een student niet uitblinkt in de sport, niet opvalt door zijn bijdragen in het campusblad, of niet de aandacht op zich vestigt door een mooie wagen, is hij één verloren onder duizenden. Het enige dat ik langs een omweg vernam, was dat Vivian ergens uit het Noord-Westen kwam, uit een dorp of stadje geheten Ochapogee, en dat zij van Zweedse ouders stamde. Ik voelde mij verplicht de barones op hoogte te brengen van Andreas' verliefdheid, doch ik kon dat bezwaarlijk doen zonder haar enige bijzonderheden

over het voorwerp van dit gevoel te verstrekken. Ten einde raad besloot ik de stier bij de horens te pakken en Vivian zelf te ondervragen. Ik kon echter niet de klassieke werkwijze, aan de universiteit gebruikelijk, volgen: haar uitnodigen voor een diner en een film, haar thuisbrengen en haar bij het afscheid den zoen geven, die elke Amerikaanse jongen als hem toekomend loon voor zijn moeite en uitgaven beschouwt. Ik had herhaaldelijk meisjesstudenten, tuk op cijfers en statistieken als iedereen hier, horen verklaren: John heeft gister vijftien dollar voor mij uitgegeven, waarop een ander haar dadelijk met een ‘spender’ van twintig of vijfentwintig dollars overtroefde. Indien de barones mij een toelage had gegeven voor een bijzonder toezicht op Andreas' doen en laten, had ik graag vijftig dollar aan een avond met Vivian gewaagd. Ik durfde het echter ook niet, omdat Andreas het zeker zou te weten komen en mij wellicht van oneerlijke mededinging zou verdenken. Het toeval diende mij echter. Ik ontmoette Vivian op de trappen van de statige bibliotheek. Zij zat, het hoofd tussen de handen, een middeleeuwse Franse tekst uit te spellen, waarover zij een opstel moest schrijven. Toen ik naast haar ging zitten, was zij zachtjes aan het vloeken. Zij gebruikte daarbij een taal die ik niet kende maar die er blijkbaar uiterst geschikt voor was. ‘Ladies vloeken niet’, zei ik. ‘Ik ben geen lady’, zei Vivian, ‘ik ben een squaw. Wat belang kan het nu in 's hemelsnaam hebben, of ik al of niet tien

bladzijden schrijf over een laffe romance uit de 15e eeuw, een zogenaamd “reine” liefde tussen de nobele ridder De Sarmantière en de bleke gravin Des Huguerants?’ Met een krachtig gebaar sloeg zij haar boek dicht. ‘Hoe gaat het met den baron?’ vroeg ze. ‘Goed’, zei ik. ‘Hij is weer op stap en bekijkt de stad van af den Tamalpaïsberg. Hij vraagt zich af of hij het beloofde land dat aan zijn voeten ligt, zal ingaan.’ Een paar ogenblikken later bemerkte ik dat Vivian mij aan het uitvragen was over Andreas, terwijl ik naast haar was neergestreken met de bedoeling háár uit te horen. Ik gaf haar de nodige inlichtingen over den maatschappelijke stand en het vermogen van Andreas, sprak van zijn moeder en zijn uiteenlopende liefhebberijen en verzweeg zorgvuldig zijn vele buitenissigheden. Zij was erg stelselmatig in haar ondervraging, zo zakelijk dat ik tenslotte kregelig werd en haar vroeg waar zij al die bijzonderheden voor nodig had. ‘Wel’, zei ze, met groten eenvoud, ‘omdat ik met den baron ga trouwen’. - ‘Heeft hij je gevraagd?’ zei ik. ‘Neen’, antwoordde zij, ‘maar hij zal dat doen en mocht hij het niet doen dan zal *ik* hem ten huwelijk vragen. Ik ben vast besloten met hem te trouwen’. Zoveel brutaliteit was mij te erg. Ik wist wel dat een vrouw een man ertoe kan brengen de beslissende vraag te stellen, zonder dat hij er zelf veel van merkt, dat is een oude door de eeuwen geijkte techniek. Zij spaart het mannelijk gevoel voor fatsoen en regelmaat en men moet

als man zich aan dergelijke manoeuvres verwachten. Zulk een zelfzekerheid en koele beslistheid waren voor mij echter nieuw. Vivian op dat moment leek mij amper een vrouw. Ik begon Andreas af te schilderen, gelijk hij werkelijk was: de vermoeide zoon van een vermoeid geslacht. Ik deed een beroep op Vivian's haat tegen al wat feodaal was. Wat kon er in haar Amerikaanse ogen méér feodaal zijn dan een baron? Ik zei haar, dat zij geen Hamletachtige zwakkeling zoals Andreas nodig had, maar een van die ‘paardenbedwingers’, in Californië nog zo talrijk en zo gemakkelijk te vangen. Flinke kerels, hoog opgeschoten met smalle heupen zoals een oud Grieks beeld, los van gang en die op een paard zitten alsof ze er op geboren zijn. ‘Andreas’, zei ik, ‘is een wrak, geestelijk gesproken, lichamelijk is hij ietwat beter dan een half jaar geleden, maar hij is nog bij verre na geen Adonis. Dat hij jou zou vragen kan ik begrijpen. Je bent een Diana uit de nieuwe wereld, die zijn vermoeid bloed kunt doen jagen. Dat jij hem zou willen is mij een raadsel, tenzij je oudheden verzamelt’. Ik was niet op Vivian verliefd. Het ergerde mij echter dat zo een flinke vrouw Andreas boven mij zou verkiezen. ‘Ik zal’, zei Vivian, ‘van dien Hamlet een Fortinbras maken. Ik zal hem Europa doen vergeten. Ik zal hem hervormen en er een nieuw mens van maken’. - ‘Herelief’, zuchtte ik, ‘zijn jullie in dit land dan allemáál zendelingen en hervormers?’ Al was ik bij het eind van dit gesprek niet

wijzer betreffende de familie, het vermogen en het verleden van Vivian, toch wist ik meer dan mij lief was over haar geestesgesteldheid. Ik zei haar, dat ik van plan was baronesse van Bever over den staat van zaken te schrijven en vroeg of zij wenste, dat ik aan mijn lastgeefster iets van harentwege zou berichten. ‘Je mag haar schrijven’, zei ze, ‘dat ik technisch een maagd ben. Ik heb het bewijs van een doctor op zak’. - ‘Waarom loop je daar mee rond?’ vroeg ik. ‘Zoiets kan vlugger verouderen dan de editie van een dagblad.’ Het bleek dat Vivian een week tevoren in Hollywood gesolliciteerd had voor den rol van een der negen Vestalen, die men in een antieke film nodig had. Niettegenstaande haar diploma, dat haar dus als Vestale *moest* doen verkiezen, had men gescheiden vrouwen en moeders met drie kinderen gekozen die er maagdelijk uitzagen, maagdelijk zoals men dat in Hollywood begrijpt. Enigszins opgevrolijkt door het burleske van Vivian's verhaal ben ik van de trappen der bibliotheek opgestaan om aan de barones een uitvoerige brief te schrijven over de gebeurtenissen die zich in de vorige dagen hadden voorgedaan en haar raad te vragen voor de dingen die komen moesten.

XIV *Demeter in het bos*

IN mijn brief aan Barones van Bever deed ik met veel nadruk uitkomen hoe sedert ons vertrek uit Europa de geestesgesteldheid van Andreas een grondige wijziging ten goede had ondergaan. Zonder hem te beschuldigen van wispelturigheid, vermeldde ik, dat hij thans scheen te aanbidden wat hij vroeger verwierp. En terloops, aan het einde van mijn epistel, gaf ik te verstaan, dat Andreas blijkbaar grote belangstelling koesterde voor een jong meisje dat mij normaal, goed gebouwd en gezond scheen. Per kerende luchtpost kreeg ik een scherp antwoord. Ik sprak over deze Vivian, alsof ik veearts was, aldus de barones. Alle Amerikaanse meisjes zien er flink uit, sportief en gezond. Maar wat voor soort vrouw was Vivian? Degelijk? Een gold-digger? Een flirt? Was het de titel die haar aanlokte, want Andreas zelf was toch maar een dwerg vergeleken bij de athletische jongelui die aan de universiteit in groten getale moesten rondlopen? Zij eiste duidelijk en vlug bescheid op dit alles. Ik gaf

het haar brutaal en schreef dat ik geen huwelijksmakelaar was en geen verantwoordelijkheid in de zaak wenste te hebben. De volgende brief van de barones bracht het bericht, dat zij dadelijk naar Californië zou afreizen om zich zelf rekenschap van den toestand te geven. Mij werd opgedragen Andreas te verwittigen.

Intussen had Vivian haar campagne flink doorgezet. Ze kwam nu regelmatig op ons appartement. Wanneer Andreas alleen was liet ze de deur wagewijd open staan. Ze had zonder veel woorden ons leven in handen genomen, het mijne zowel als dat van Andreas. Tot dan toe hadden wij voldoende hulp gehad van een negerwerkvrouw, die de bedden opmaakte, de borden waste, hier en daar wat stof verplaatste, doch meestal lange gesprekken met ons voerde over astrologie, waar ze heel wat van af wist. Ze was daarbij een vurige volgelinge van Father Divine en meldde zich steeds aan onder den naam waarmee hij haar had Herdoopt, ‘Zoete Engel’. Vivian maakte korte metten met onze Zoete Engel en haar sterrenbeelden. Tussen haar cursussen in verscheen zij bij ons en indien zij een pluisje stof op een kast vond of een tapijtje dat wat scheef lag, gaf zij haar mening over onze dienstbare duidelijk te kennen. Zoete Engel verwelkte zienderogen onder haar bewind. Vroeger had zij het prettig gevonden wat lichte en slordige bezigheden te verrichten bij twee vreemde, vriendelijke jonge heren, die met bewondering naar haar astrologische uiteenzettingen luisterden.

Nu was alle gezelligheid geweken en vlogen de bevelen druk en scherp door de lucht. Vivian deed ons inzien dat de kost in de eethuizen, die wij bezochten, heel slecht voor onze maag was en dat wij meer afwisseling in ons voedsel behoefden. Zij kwam herhaaldelijk zelf koken. Ik hield mij op die dagen uit de buurt tot het uur van den maaltijd. Maar toch gebeurde het wel eens dat ik Andreas aantrof terwijl hij in ons miniatuurkeukentje aardappelen zat te schillen of erwtjes te doppen, terwijl Vivian druk bezig was bij het fornuis. Na den maaltijd werd hem een schortje aangebonden en de laatste telg van het Huis van Bever droogde gewillig, alhoewel wat onhandig, het vaatwerk. Ik weigerde aan dergelijke onterende werkzaamheden deel te nemen en begon Vivian te beschouwen als een gewone intrigante die haar huishoudelijke kwaliteiten wilde doen blijken. Ik vroeg haar op zekeren dag of ze graag kookte. ‘Ben je gek?’ zei ze. ‘Alleen mannen koken graag en goed. Ik haat het hele gedoe, maar het moet gebeuren. Waarom het dan niet zo vlug en zo goed mogelijk doen?’ In afwachting van de aankomst der barones, poogde ik Vivian een denkbeeld te geven van wat haar te wachten stond. Ik was er niet op gesteld een gedenkwaardige ontmoeting bij te wonen tussen de Virago van Europa en de Diana van Ochapogee. Vivian interesseerde mij als maatschappelijk en menselijk verschijnsel. Het kwam niet bij mij op, dat ik ooit verliefd op haar zou kunnen

worden. Zij was stellig niet onaantrekkelijk. Doch in haar wezen, haar houding, haar verschijning was niets, dat in mij het beste wakker riep. Ik had slechts te letten op het geluid van haar korte energieke stappen op de parketvloer; te kijken naar haar beslisten mond, die geen weekheid of tederheid kon uitdrukken; naar haar door tabak en drank vervormde hese stem te luisteren; om te weten dat Vivian ongeveer alle elementen in zich had om mij ijskoud te laten. Zij stootte mij ook geestelijk af, want zij was van alles zeker. Ik had omgegaan met geleerden die een internationale faam genoten en uiterst zelden dorsten te beweren: dat of dat is zó en niet anders. Als een Amerikaanse komiek een professor wil uitbeelden volstaat hij met op aarzelenden toon te zeggen: ‘However ..., alhoewel...’ Vivian kende dat woord niet. Met de kracht van een strijdwagen, stuurde zij los op al het gewetene en onbekende. Het woord ‘misschien’ gebruikte zij nooit. Met hare meningen was zij zeer vrijgevig. In het begin luisterde ik geboeid naar haar. Ik meende toen nog dat al haar opinies deel uitmaakten van een levensopvatting, die noodwendig een ankerplaats moest hebben in een metaphysische overtuiging. Later bleek het dat zij hare begrippen losweg had bijeen gescharreld. Het was het meest eigenaardige samenraapsel van conservatieve en vooruitstrevende denkbeelden dat ik ooit onder ogen kreeg. Men kon nooit raden hoe zij op een gegeven feit of toestand zou reageren. Nu eens

deed zij beroep op de meest reactionnaire beginselen, om een ogenblik later een ander geval te beoordelen met een verbazende breedheid van geest. In het tweede geval merkte ik steeds op dat zij haar overtuiging grondde op een persoonlijke ervaring. In haar vochten de puriteinse overlevering en de practische levensstijl niet meer: zij had beide strekkingen op gelijke voet aanvaard en kan geen tegenspraak tussen beiden ontdekken. Kortom, zij toonde zich het volmaakte type van de jonge Amerikaanse vrouw. Zij was druk bezig Andreas te hervormen en liet daarbij geen gelegenheid voorbijgaan. Zij ontzag zich niet kritiek te oefenen op Andreas' tafelmanieren, wanneer haar die te westers en te ouderwets voorkwamen, noch om den snit van zijn kleren, zijn haardracht, zijn dassen en zijn schoenen onheus te beoordelen. Ik moest het bijwonen, dat zij het ondergoed uit de linnenkast van Andreas ter hand nam en een deel ervan als onwaardig brandmerkte. Zij besloot dat het onmiddellijk door stukken van inheems materiaal en fatsoen moest worden vervangen. Ik had gehoopt dat Andreas haar zijn degelijke onderbroeken naar het hoofd zou hebben geslingerd en haar daarna het appartement uitgejaagd. Doch zij ging zo vanzelfsprekend te werk, en met zulk een natuurlijk gezag, dat hij alleen maar onnozel kon instemmen. Ik deed mijn legkast op slot. Er was echter aan Vivian niet te ontsnappen en ik vroeg mij af wat de ontmoeting zou worden tussen de barones die zeer goed wist

wat zij wilde en Vivian die altijd haar wil doordreef. Zij had een einde gesteld aan onze worsteloefeningen die zij vulgair en onbeschaafd vond en leerde Andreas golf spelen, een vermaak voor oude heren, waaraan ik niet wilde deel nemen. Zij leerde hem ook paardrijden en legde het er op toe, zodra hij ongeveer recht op een paard kon zitten, dat hun ritten des nachts plaats vonden bij maanlicht en rond een mooi en stil meer. Zij was een behendige vrouw. Ik was vol bewondering voor haar. Soms had ik lust haar voor te stellen op zulk een nachtelijke tocht een paar herten of antilopen te doen verschijnen, ten einde Andreas tot een huwelijks-aanzoek te dwingen, want het grote woord was nog altijd niet gesproken, ook al behandelde Vivian Andreas alsof hij reeds haar volledig bezit was. Ik deed zo nu en dan navraag over dit punt; maar dat verwekte geen verbazing of ergernis bij Vivian. Zij was bereid, zei ze, de hand van Andreas aan de barones zelf te vragen. Tegen een dergelijke oerkracht vermocht ik weinig en ik wenste ook niets te ondernemen in afwachting van de komst van Mevrouw van Bever. Wel merkte ik dat, hoe meer Andreas onder de invloed van Vivian geraakte, hoe meer hij mij in zijn vertrouwen opnam. Hij vertelde mij met trots dat Vivian, alhoewel typisch Scandinaafs van uitzicht, ook zuiver Indiaans bloed in de aderen had: een overgrootvader was getrouwd met een Shoshone squaw uit het Noord-Westen. Dat feit moest allerlei hoedanigheden van

Vivian verklaren: Haar levenslust, haar werkzaamheid, haar gezondheid... Alsof de Vikings, haar andere voorvaderen, niet bedrijvig en voortvarend waren geweest ten koste van heel West-Europa! Voor Andreas echter waren de Indianen de aristocraten van dit land, de enige die recht van spreken hadden. Ik wees hem erop dat de Indianen zelden wat anders schijnen te zeggen dan ‘Hugh’; ofwel den prijs van de tapijtjes en potten die ze op de stations der transcontinentale treinen trachtten te verkopen.

Vivian reed paard als een Amazone en zij bestuurde ook haar auto aldus. Ik had een paar keer met haar een rit door de stad en de belendende heuvelstreken gemaakt en wist waaraan mij te houden. Ik verkoos te voet te gaan. Zoals elk man, ben ik overtuigd dat een vrouw niet sturen kan. Ik moest echter toegeven dat zij het superieur deed. Met dien verstande dat zij bij elke bocht haar en ons leven waagde en dat elke uitstap met haar bestond uit een reeks rakelingse ontmoetingen met den dood *sans phrases*. Op zekeren dag, toen ik een uitnodiging tot een tochtje bij avond had afgeslagen, zag ik zeer laat in den nacht Andreas in een eigenaardigen toestand thuiskomen. Hij was niet dronken, maar hij scheen ook niet nuchter. Hij liep door onze gemeenschappelijk salon als een slaapwandelaar en scheen innerlijk zeer opgewonden en ontsteld. Ten slotte gaf ik hem een drankje en deed hem neerzitten. Ik ging verder aan mijn werk en keerde hem den rug

toe om het hem gemakkelijk te maken. Over mijn schouder heen vroeg ik hem: Ruzie met de Indiaanse schone, Pocahontas-Vivian? - ‘Ja’, zei Andreas, ‘ergerlijke ruzie’. Toen hij gedronken had deed hij zijn verhaal. Vivian had hem tegen het vallen van den avond in razende vaart naar de bergen gevoerd om naar zij zeide, een vriend te bezoeken. Toen ze in een dichte bosstreek waren aangeland had zij de motor stilgelegd en was in de achterzetels van den wagen komen zitten bij Andreas. Er was rond hen niets dan het geruis der eeuwenoude sequoia's, wat geritsel van dieren en insecten totdat Vivian de radio had aangezet, die zoetelijke liedjes speelde. Daarop was zij sentimenteel en aanhankelijk geworden. ‘Je kunt je je dat voorstellen?’, zuchtte Andreas. ‘Neen’, antwoordde ik, ‘dat kan ik bepaald niet’. Ze had daarop de ritssluiting van haar blouse opengetrokken zodat de maan, die altijd een belangrijke rol in Vivian's plannen speelde, haar kleine, vaste borsten had belicht. Andreas had haar aangestaard en was onbeweeglijk gebleven. Toen had Vivian hem gezegd: ‘Zoen me’. Andreas was een gentleman en alhoewel hij bezwaren had aan een vrouw iets te weigeren dat zo duidelijk werd verlangd, had hij gemeend dat hij dat niet kon doen, omdat de omstandigheden blijkbaar deze tijdelijke zwakheid bij Vivian hadden veroorzaakt. Ik voelde dat Vivian in haar feministische ondernemingsgeest te ver was gegaan. ‘En verder?’ vroeg ik met belangstelling. ‘Ach’, zei

Andreas, ‘het werd een ellendige geschiedenis. Ze vroeg me waarom ik haar niet wilde aanraken en ik gaf een verwarde verklaring. Ik sprak van eerbied, zelfbedwang en dergelijke dingen, die op een vrouw indruk behoren te maken. Voor zover ik weet, heeft een vrouw slechts eerbied voor een Don Juan of voor een kuise heilige. Al wat daartussen ligt is gewoon brandhout, gebruiksvoorwerp. Ik zei ook dat men voor het huwelijk zich in toom moest houden.’ Op dit punt onderbrak ik Andreas en vroeg of hij haar ten huwelijk had gevraagd. Het bleek een duistere toestand, maar Andreas was er blijkbaar ingelopen. Ja, men had over het huwelijk gesproken alsof het een afgedane zaak was. En hoe ging dat dan verder?, wilde ik weten. ‘Ze werd erg boos’, zei Andreas. ‘Opeens zei ze schril: *my bosom is clean*, en toen ik verzekerde dat het niet mijn bedoeling was haar een gebrek aan hygiëne te verwijten, riep ze nog schriller: *It is holy*. Toen ben ik uit den wagen gestapt om lucht te scheppen, want ik ben er niet aan gewend dat men heiligheid zo localiseert. Nog steeds begrijp ik niet wat ze eigenlijk bedoelde en hoe ze er toe kwam dit woord te gebruiken. Er is voor mij niet veel heiligs in de wereld; maar ik zoek het zeker niet achter een ritssluiting, midden in een bos bij maanlicht. Ze heeft me verder nog allerlei verwijten gedaan, me uitgescholden voor eunuch en lafaard, voor een overschot van Europa en wat niet meer. Ik had meelij met haar en stond naast den

wagen terwijl zij weer aan het stuur was gaan zitten. De lichten deden plotseling de reusachtige bomen opduiken uit de duisternis en een kronkeling in den weg naar omlaag. Ze stampte op den starter, keek voor zich uit en dreef haar wagen in roekeloze vaart naar beneden, zodat ik op zij moest springen om niet door het achterspatboord te worden geraakt. Na een halve minuut hoorde ik het geluid van haar motor zelfs niet meer en toen was het of alles maar een dwaze droom was geweest. Het heeft me een drietal uren gekost om naar de stad terug te lopen. Wat moet ik nu doen?' zei Andreas. 'Ik heb me potsierlijk aangesteld, heb haar gekwetst en vernederd. Maar ik was zo verrast door haar onverwachte vraag, welke verraadt dat zij bij al haar kracht toch kwetsbaar is, dat ik ongelovig was eerst en daarna ook wantrouwig. Ik heb ongelijk gehad'. Ik wist met deze stapelgekke historie geen weg en merkte op dat Vivian haar Achilles-hiel vrij hoog droeg. Doch Andreas die ieder ogenblik sentimenteler werd, reageerde niet op mijn grove grapje. Hij zei alleen voor zich heen: 'Arm kind, arm kind'. Aan verliefden kun je geen raad geven.

Ik heb me uit de buurt gehouden toen de verzoeningscampagne aan gang was. Zij duurde gelukkig niet lang. Andreas belde Vivian op, zij haakte af. Toen zond hij haar driemaal per dag fantastische bloemenruikers en toen hij nog geen antwoord kreeg, nam hij de zegelring van zijn hand en zond haar die. Enkele

uren later gaf Vivian zich gewonnen: het wapenschild van de van Bever's ‘Semper fidelis’had den doorslag gegeven. Zij verscheen de dag daarop weer in het appartement, herstelde dadelijk wat wij in de korte wapenstilstand van twee dagen hadden misplaatst en scheen vrolijk als een kermisvogel. Er was in haar houding iets veranderd: nu en dan leek het bijna of zij iets niets wist of dat zij geen oordeel over een vraagstuk kon uitbrengen. Zij vroeg nu de mening van Andreas over zekere zaken en eenmaal op zulk goede weg, deed ze zelfs eens een beroep op mijn inzicht. Ze had de platte hielen laten varen en liep nu op hoge hakken, die haar smalle heupen gunstig deden uitkomen. Ze had zelfs een nieuw, blijkbaar goed bestudeerd gebaar aangenomen. Wanneer men haar aansprak, als ze door de kamer van ons àf liep, bleef ze stokstijf staan, zette de handen in de heupen en keerde alleen het bovenlijf naar ons toe. Het was een houding die men veel op reclameborden ziet uitgebeeld en die het profiel ten goede komt, wanneer het gevuld is. Andreas merkte niet dat het een stelsel was, een klein technisch middel in de verleidingscampagne waarvan de inzet zo slecht was verlopen. Van heiligheid was er verder geen spraak meer en ik beleefde er genoegen aan te zien hoe Vivian in weinig dagen van het Amazone-type kon overschakelen naar dat van de guitige, behaagzieke, lichtelijk sensuele stijl der Europese vrouwen. Zij had begrepen dat Andreas niet was opgevoed zoals haar landgenoten,

in den afgodendienst van het vrouwelijke, dat er andere middelen nodig waren dan een ritssluiting die onverwachts openging, om hem de beslissende woorden te doen zeggen.

Er bleven slechts enkele dagen over vóór de fatale datum dat de barones moest aanlanden en wij zaten ons af te vragen hoe wij de oude dame zouden bezighouden. Amerikaans kende zij niet, zij was gewoon eerbiedig bediend te worden en had haar leventje uiterst zorgvuldig geregeld. Hier zou zij, indien wij haar niet op den voet volgden, zich hopeloos alleen en verward voelen. Indien zij Vivian als onwaardig verwierp, dreigde er een drama met Andreas. Dat was meer dan waarschijnlijk, want voor de elegante heupwendingen van Vivian zou de barones stellig ongevoelig blijven en ik kon me niet voorstellen dat de andere zijde van Vivian, de spontane zelfverzekerde, haar ook maar in geringe mate zou kunnen bevallen. Gelukkig nam mijn werk mij haast geheel in beslag en kon ik tot mezelf zeggen, dat mijn zorgen van mij afgenomen zouden worden, zodra de barones eenmaal op het toneel verschenen was.

Toch meende ik goed te doen, in het belang van den algemenen vrede, Vivian nader in te lichten over de barones. Ik zei haar eerst en vooral, dat de barones natuurlijk, als alle baronessen, van adel was. Gelijk op alle andere Amerikanen maakte dit ook op haar groten indruk. Zij zelf behoorde tot den adel van dit land, zei

ze, met een verwijzing naar haar percentage Shoshonebloed. Ze zouden mekaar best begrijpen. Ik betwijfelde dat en betoogde dat adel in Europa iets heel bijzonders was; dat men niet van adel kon zijn en te zelvertijd liberaal gezind; dat de barones behoorde tot een kaste; dat zij slechts omging met leden van andere adellijke geslachten.' 'En wat doe je met de Lowells van Boston die alleen tot de Cabots spreken en de Cabots die alleen met de Heer converseren?' vroeg ze. Ik stapte daar maar overheen. Ik beschreef haar wat een conservatieve barones (een onzinnige tautologie) van een bruid verwachtte. Ik was niet geheel zeker van mijn stuk maar iedereen heeft op dat gebied zekere vooropgezette ideeën en ik zette die duidelijk uiteen. Eerst en vooral moest de bruid maagd zijn. Vivian in haar beste Frans onderbrak mij en riep: 'Garantie sur facture'. 'Goed', zei ik venijnig, 'maar laat de barones nooit iets vernemen over de scène in den wagen en het bos'. Vivian doorstond mijn aanval moedig en ik voelde bewondering voor haar toen ze zei: 'Er zijn mannen die je nu eenmaal moet verkrachten, opdat ze zich als man zouden ontpoppen. Andreas behoort daartoe'. Ik veranderde van taktiek en rukte aan met grof geschut. 'Hou je van Andreas?' vroeg ik. Ze stond recht en begon op en neer te wandelen door de kamer. 'Ik kan je vraag als een belediging opvatten', zei ze, 'maar je bent te dom. Je bent een onvolgroeide puritein van boeren-afkomst. Natuurlijk hou ik van Andreas.

Hij is van mij. Ik zal een man van hem maken. Ik zal hem genezen van Europa, van zijn lectuur en zijn wijsbegeerte. Hij is een groot kind'. - 'Misschien een bedorven kind?', vroeg ik 'Er zijn geen bedorven kinderen', zei Vivian. 'Alleen kinderen, domme en verstandige. Andreas behoort tot de begaafden. Men kan alles van hem maken wat men wil. Heel dit land is gebouwd uit afval en overschot, uit het schuim van Europa en uit enkele fanatieke kwasten. Is Australië een hel omdat het bevolkt werd door boosdoeners en hoeren? Er staat in den Bijbel iets geschreven over een steen die weggeworpen werd en die de hoeksteen van het gebouw is geworden. Dat zijn *wij* voor de wereld'. Ik zweeg toen zij deze laatste volzin uitsprak. Waarschijnlijk, zei ik tot mezelf, heeft zij gelijk. Onze eeuwenoude overlevering, die nooit de vrouw als gelijkwaardig heeft beschouwd, altijd heeft gewild dat zij een redelijke verhouding tussen de geslachten slechts mocht bereiken door list en door het gebruik van haar lichamelijke bekoring, deze traditie is ten slotte schandelijk. Een erfenis van de Romeinse opvattingen en van de leer van Paulus, die sombere geestdrijver, het type van den zielenvanger, plus catholique que le pape. Dan dacht ik weer aan het vulgaire gebaar van Vivian, dat omlaagtrekken van een ritssluiting op de achterzit van een versleten wagen, Het kostte mij moeite dit potsierlijke tafereel te verzoenen met mijn algemene beschouwingen. Ach, zei ik tot mezelf: iedere vrouw

hier en elders kleedt zich om haar vormen te doen uitkomen. Iedere man verwacht dat zij eens voor hem zal staan zoals de milde schenkster van zoete genaden. Wij reizen ten slotte van de moederborst naar de borst der geliefde. Ik dacht er aan hoezeer een gehuwde vriend mij eens ontsteld had, toen hij mij verhaalde hoe zijn vrouw zóveel melk had na de geboorte van hun eerste kind, dat hij haar had moeten helpen en zelf de zure melk van haar borst had gedronken. In Vivian was een overdaad van kracht en leven, die mij vreemd was en die ik met stelselmatige pedanterie wilde begrijpen. Het scheelde niet veel of Vivian groeide in mijn geest tot een soort Demeter en ik had al mijn geestelijke vermogens nodig om deze verheerlijking te bevechten door het beeld op te roepen uit een studenten-café, waar de diensters gewoon waren hun blouses te openen om de studentenjeugd te laten uitmaken wie de meest Rubeniaanse vormen bezat. Zo nauw was ik reeds bij de dwaze avonturen van Andreas betrokken, dat mijn geest er door in de war raakte.

XV *Wedding-bells*

DE barones stapte uit het vliegtuig en plantte haar dunne stokje met zilveren handvat op het cement van het vliegplein met evenveel beslistheid als Columbus den standaard van Spanje op de kust van San Domingo, zoals men dat op geschiedkundige schilderijen te zien krijgt. Ik kon wel raden dat haar vlucht van de oostkust naar San Francisco haar geen hogen dunk van de inboorlingen had gegeven. Andreas scheen werkelijk verheugd haar terug te zien, maar toch ietwat ongemakkelijk door haar aanwezigheid. Voor mij was ze vriendelijker dan ik haar ooit had gekend. Wij vormden in de luchthaven een eigenaardig drietal. Zij was uiterst oud-modisch gekleed, haar stokje, dat ze best kon missen zoals later bleek, gaf aan haar gang een aristocratische allure en haar hoed, een trouwe copij van die welke de koningin-moeder van Engeland nu al meer dan een halve eeuw draagt, verwekte opzien. Een ondernemend verslaggever die voor zijn dagblad in de hall der luchthaven rondlummelde,

fotografeerde ons onbeschaamd en kwam daarna bij mij vragen wie het vorstelijk personage was, dat wij begeleiden. Ik gaf hem den naam van een vaag vorstenhuis uit het oude Duitsland en zo verscheen de afbeelding denzelfden avond in de bladen, meldende de aankomst, incognito, van de gravin van Schwerin-Salzbach-Hammerhausen, door de twee jonge graven, haar zonen, afgehaald. Door het gebruik van onze schuilnaam, werden wij later niet meer door de pers lastig gevallen.

Ik wens niet te boekstaven hoe de barones op de uiterlijke kenmerken van de nieuwe wereld reageerde. De keuken, de kledij, het uitzicht der dingen, alles verwekte haar verbaasde verontwaardiging. Zij achtte zich persoonlijk beledigd door gebraden oesters, door taart met kaas bedekt, door ham met suiker bestrooid en daarenboven belegd met een stuk ananas. Haar eerste ontmoeting met boter uit apennootjes vervaardigd gaf haar een bloedopdrang en toen ze vruchtensla met mayonnaise zag aanrukken, besloot zij die dag verder te vasten. Gelukkig konden wij de eerste dagen de zaak redden door haar naar de vissershaven te brengen, waar zij werkelijk bijkwam. Toen wij er in slaagden haar Fransen wijn te bezorgen in plaats van de zwaar alcoholische inlandsche brouwsels, werd de stemming al dadelijk beter. Dat waren echter maar schermutselingen, die de aandacht afleidden van de reden harer komst. Vivian was nog niet verschenen en geen van

ons had tot op dat ogenblik haar naam genoemd. Zonder mijn medeweten had Andreas echter zijn scenario zorgvuldig uitgewerkt.

Wij ontmoetten haar, als bij toeval, toen wij de terreinen der universiteit aan de barones toonden. Vivian trad ons tegemoet, juist toen we door een der lange zuilengangen langs de bibliotheek wandelden. Ik vermoed dat zij tot de minuut haar verschijning berekend had, want wij kregen haar uit de verte te zien en zij moest ongeveer een vijftigtal meter naar ons toelopen. Haar overvloedig blond haar schiep een lichten krans rond haar hoofd. Zij droeg een helder wit kleed dat kort was en gelegenheid schonk haar voorbeeldige benen te waarderen. Zoals de meeste Amerikaanse meisjes liep ze als een godin, zonder de malse heupbewegingen der Europese vrouwen, die zij ten behoeve van Andreas en volgens voorbeelden uit den film, bij ons aan huis had ingestudeerd. Toen ze ongeveer een twintigtal meter van ons verwijderd was, zei Andreas: ‘Daar komt Vivian, mama’. De barones bleef stokstijf staan alsof zij in de middeleeuwen een lijfeigene opwachtte. Het was uitgesloten dat zij Vivian tegemoet zou treden. Men kwam naar háár toe. De ontmoeting verliep doodgewoon in banale beleefdheden maar Vivian vermeed het een te grote intimiteit met Andreas te tonen. Mij integendeel behandelde zij met gezellige kameraadschappelijkheid. Er werd dadelijk afgesproken dat Vivian de barones zou helpen.

in haar eerste aanrakingen met de Amerikaanse gemeenschap. Dit was een voortreffelijke oplossing, want de oude dame was volkomen hulpeloos.

De barones was veel te diplomatiek om Vivian rechtstreeks aan te vallen en zag in deze regeling een goede kans op Vivian op neutraal terrein zorgvuldig waar te nemen. Blijkbaar was zij van plan het meisje onder elke belichting goed te bestuderen om de zwakke plekken in haar harnas op te zoeken. Ik was vol belangstelling voor wat zou volgen. De barones boezemde mij ontzag in, een beetje weerzin, soms ook wel medelijden. Andreas was ik, in den loop van onze avonturen, gaan waarderen. Doch genegenheid voelde ik niet voor hem, wel belangstelling en de terughoudende vriendschap uit gemeenschappelijke ervaringen ontstaan. Vivian was voor mij een natuurphenomeen. Men kan van een stroom of van een mooie brug houden. Maar wie houdt er van een geyser of van een bergkloof? Tegenover Vivian verhield ik mij zoals de natuurvorser tegenover een nieuw specimen. Men bekijkt een okapi en zegt: het dier lijkt op een zebra, het lijkt ook op een antilope, maar het is geen zebra en het is geen antilope. Zo zei ik tot mezelf: Vivian lijkt op een vrouw, zelfs op een vrouw met heel wat temperament, maar ze lijkt ook op een amazone die in staat is elke man te slachten en haar rechterborst af te branden ten einde beter in staat te zijn de wereld met pijl en boog veroveren. Ik stelde mij herhaaldelijk de vraag

of ik door het exotisme van Vivian's wezen bekoord werd? Ze behandelde mij als een soort onschadelijke oudere broer, al was ik jonger dan Andreas. Als man bestond ik voor haar niet. Dat ergerde mij natuurlijk wel enigszins, alhoewel ik sedert enkele maanden regelmatig brieven ontving van een meisje dat ik aan de universiteit gekend had en dat zorgvuldig doorwerkte aan een Glossarium der Financiële Terminologie van de veertiendeeuwse Lombarden. Zij was al een heel eind op streek en vroeg mij om raad. Ze bracht mij haar kleine vraagstukken, zoals een moederkat haar jongen van enkele dagen neerlegt voor de voeten van haar meesters. Anna, doctorandus of doctoranda (ze wist nooit of ze het verleden deelwoord zou vervoegen), maakte mij op die wijze, van verre en bescheiden, het hof. Ik had uit ijdelheid Vivian over Anna verteld en zij was met stomme verbazing geslagen, toen ik haar het voorwerp van onze correspondentie meedeelde. ‘En zegt ze nooit dat ze van je houdt?’ vroeg ze. ‘Dat is niet nodig’, zei ik, ‘ik lees dat tussen de regels’. ‘Goede genade’, zei Vivian, ‘wat een koele vrijagie’. Ik deelde haar mede, niet zonder bijbedoelingen, dat bij ons de meisjes werkelijk meisjes zijn, die wachten tot de man zijn genegenheid bekent; dat er in Europa voor alles een ogenblik en een kader bestaat en dat men zo maar niet enkele trappen kan overslaan in het bestijgen van den Venusberg. De sprinttechniek der Amerikanen verklaarde ik uit den boze. ‘En wat doe

je dan met de coup de foudre?' zei Vivian uitdagend. 'Dat zijn uitvindsels van romantici,' weerde ik af. 'Een werkelijke coup de foudre veronderstelt een soort biologisch-chemisch proces waarin geen mens werkelijk gelooft. Je moet mekaar leren kennen'. Hier had ik mij bloot gegeven, want Vivian antwoordde: 'Jij zou alle romantiek doden. Als je een mens helemaal kent, heb je genoeg van hem en zoekt een ander'. Toen ik nijdig antwoordde: 'Arme Andreas' zette zij mij weer schaakmat door te verklaren dat ze Andreas nooit helemaal zou kennen, want dat ze geen lust gevoelde de geschiedenis van zijn edel geslacht in bijzonderheden te bestuderen. Ze zou op de bouwvallen uit de zestiende eeuw een nieuw gebouw optrekken: Andreas, de Amerikaan.

Nu ze de barones aan zich overgeleverd zag, begon zij zelf haar gebouw van de grondvesten op te werken. Het eerste blijk van haar werkzaamheid was uiterlijk te merken. De enige kleuren die de barones in haar uitrusting bekende waren zwart en wit, wit dan nog slechts als een bescheiden versiering. Ik hoorde Vivian aan haar vragen of ze in de rouw was? De barones zei neen. Maar een paar dagen later verscheen zij onverhoeds in een zalmroze jurk zoals de oudere dames die hier dragen. Het verschil was opvallend. Kort daarop bracht Vivian haar naar den kapper en dat had ten gevolge dat haar grijze en witte haren nu een staalblauwe glans hadden gekregen. Het stokje was al lang verge-

ten. De hoed volgde. Andreas en ik stelden deze gedaanteverandering met verbazing vast. Al het indrukwekkende dat de barones had gekenmerkt was verdwenen. Men kon haar niet meer onderscheiden van de duizende, levenskrachtige, oude vrouwen die wij hier overal ontmoetten. Ik vroeg Vivian hoe zij dat had klaar gekregen. Zij was trots op haar werk, maar gaf geen afdoende verklaring. De barones zelf begon echter over Vivian met veel lof te spreken. Het was een flinke vrouw, geen gansje zoals de meisjes van bij ons, voor niets vervaard, handig, goed van de tongriem gesneden, een kordate verschijning zonder de onzin van overgevoeligheid. Oudere mensen hadden contact nodig met zulke krachtwezens, anders versuften zij. ‘Goed’, zei ik, ‘maar wat weet U van haar opvattingen over het leven en het huwelijk? Wat over haar afkomst, haar godsdienst...?’ Ik werd onmiddellijk achteruit gedreven. Het bleek namelijk dat Vivian alle deugden bezat en zich zelfs bereid verklaard had van godsdienst te veranderen, indien Andreas of zijn moeder dat wensten. Wel had ze er bijgevoegd dat ze natuurlijk overtuigd moest worden door een vakkundige in het geloof van Andreas, maar ze was open voor elk redelijk betoog.

Er bleef maar één ding over vóór de barones haar zegen gaf aan het huwelijk: de kennismaking met Vivian's familie. Dat zou kort daarop gebeuren want, daar het academisch jaar ten einde liep, konden wij

samen, indien ik daar iets voor voelde, naar Ochapogee en omstreken vertrekken, om aldaar met Vivian's voorvaderen kennis te maken. Ik besloot deze reis mee te maken op den dag, dat de barones, in den vollen luister van haar nieuwe gedaante, de elegante benen kortgerokt en over elkaar geslagen, mij verzocht voortaan haar titel niet meer te gebruiken en haar, naar de zeden van het land, gewoon Henriëtte te noemen. Plechtigheid en titulatuur maakten een mens nodeloos ouder. Het heeft mij heel wat moeite gekost voor de eerste maal die voornaam uit te spreken. Doch ten slotte was er zo weinig overgebleven van de statige en gebiedende verschijning uit het oude herenhuis der van Bever's dat ik over mijn bezwaren heenstapte, alhoewel het mij in beginsel ongepast bleef voorkomen dat een jongeman als ik, een oude dame met den voornaam zou aanspreken.

Ik nam node afscheid van de universiteit. In mijn vak was ik niet veel wijzer geworden. Toch gevoelde ik een diepen eerbied voor mijn leermeesters en grote genegenheid voor hun werkwijzen. Hetgeen mij het meest had getroffen was het formaat van hun opvattingen en de uitgestrektheid die hun beschouwingen bestreken. Het pijnlijke en vervelende archiefwerk was hun volkomen vreemd; zij hadden er ter plaatse de kans noch de behoefte toe. Wilden zij lijn in hun uiteenzettingen en studies verkrijgen, dan waren zij wel gedwongen breed te zien en de schakering waar wij zulk

een overdreven belang aan hechten, te verwaarlozen, ten voordele van een misschien gewaagde, maar in elk geval samenhangende synthese. Volgens hun opvatting en gevoelen was de geschiedenis nooit dood. Zij kreeg een nieuwe betekenis wanneer men haar in hedendaagse termen kon overbrengen. Caesar was een fascist en Napoleon een Hitler. Onwillekeurig voerden zij alles terug tot hun eigen maat. Ik had goed protesteren en nuances, nu en dan zelfs een grondig onderscheid onderlijnen; zij gaven mij ten antwoord dat de Europese geschiedschrijving meestal in dienst stond van een monarchistische of ten minste vaderlandse gedachte en vroegen mij of deze dienstbaarheid niet erger was, want baatzuchtig, dan die van de al te actuele gedachtengang die ik hen verweet. Voor de Europese vorsten hadden zij een spontaan misprijzen en voelden er slechts dan belangstelling voor wanneer deze door schilderachtige ondeugden of door de grootsheid van hun militaire verrichtingen opvielen. De geschiedenis werd door het volk gemaakt - beweerden ze - door de boer, de arbeider, de handelaar en de zeevaarder. Ik gaf dit slechts ten dele toe en wees er op hoe het ten slotte de geest is, die de wereld leidt en drijft en dat zij druk bezig waren hun eigen historische figuren tot halfgoden te verheffen. Zij gaven dat toe maar vroegen me dan weer, wie over een eeuw van grote betekenis zou zijn: Clémenceau of Ford. Een groot staatsman en bezield schrijver of een barbaar die, begaafd op een

beperkt gebied, het aanzien van de beschaafde wereld grondig had gewijzigd. ‘Goed’, zei ik, ‘nu rijden we honderd maal sneller dan een eeuw geleden, maar we rijden nog steeds ergens naar toe. Naar een opgang of een ondergang’. Op dit terrein wilden zij mij nooit volgen. Zij weigerden de evolutie der wereld van een zedelijk of wijsgerig standpunt uit te beoordelen. De enige moraliteit welke zij aanvaardden, was die van den vooruitgang. En hun vooruitgang bestond uit snellere voertuigen, betere badkamers en een meer afdoende gezondheidsleer; maar ook uit de gelijkschakeling van alle persoonlijkheid, wat zij voor de verspreiding der democratische gedachte aanzagen. Al was ik zelf tegen elke vorm van aristocratie (behalve die van den geest) gekant, toch wilde ik dit niet toegeven. Te duidelijk had ik bemerkt dat er een nieuwe aristocratie gevormd was uit lieden die niets anders bezaten dan energie of macht in welken vorm ook. En al had ik niets van een royalist, toch stuitte het mij tegen de borst wanneer ik in een publieke gelegenheid de toiletten aangeduid zag met de woorden: *King* en *Queen*.

Ongetwijfeld had echter mijn kennismaking met deze geheel nieuwe omgeving, waar de stoutste hypothesen en de breedste syntheses dagelijkse kost waren mij goed gedaan. Ik wist, vóór ik hier aankwam, dat de ketters (op elk gebied) dolen. Maar ik wist nu ook dat zij doolden rond een gezonde kern en dat zij wijde

kringen beschreven rond een besloten ruimte van waarheid. Tot voor kort, had ik mij binnen die vesting veilig gevoeld. Toen ik van de westkust vertrok met Henriëtte, Vivian en Andreas, was ik niet volkomen zeker meer of alles in de vesting wel in orde was. Doch de verleiding om mij in onbeschreven streken te wagen, weerstond ik. Want ik ben al evenmin voor het geestelijke, als voor het sentimentele avontuur aangelegd.

XVI *Bij de echte Roodhuiden*

‘**A**CHTER New York ligt Amerika’ had men mij altijd gezegd en ik had het voorrecht gehad dit land te leren kennen niet in die vaalt van Europa aan de oostkust waar al het uitschot van de oude wereld en van Voor-Azië is samengestroomd, maar in het westen, in een beschaafd midden en in een landschap, dat de mooiste streken van Europa naar de kroon steekt. Wat ik niet kende was het onmetelijke provinciale Amerika, de kleine stad, de op zichzelf aangewezen gemeenschap. En mij geheel en al onbekend was de wijze waarop de enkele autochtonen, na de massamoord in de negentiende eeuw, voortleefden op de stukjes grondgebied die men had gelaten. De reis naar het Noord-Westen met de vernieuwde barones, met Vivian die nu volkomen zeker van haar zaak was en met Andreas, die met den dag meer ging lijken op een echo van Vivian, zou dit tekort aan gegevens aanvullen.

Na een drietal dagen rijden door landschappen, die

mij deden denken aan de foto's die ik van de maankraters kende, werd de aarde weer groen, werden de dorpen weer aantrekkelijk. Op een laten namiddag, want Vivian had alles berekend als een volkomen regisseur, landden wij in Ochapogee aan. Het stadje had zijn Indiaansen naam behouden alhoewel er nu en dan een voorstel werd gedaan om het tot Johnsonville of Sanderstown, naar de eerste blanke settlers, te herdopen. Maar dan kwam steeds de locale dichteres aan het woord, die Ochapogee mooi vond omdat het in het Sioux de plaats-waar-de-blonde-wateren-samenvloei-en of iets dergelijks betekende. Ochapogee was, zoals tientallen andere stadjes die ik vluchtig gezien had, met de lineaal aangelegd en van de blonde wateren was niets meer te ontdekken. Die waren overwelfd. Het stadhuis was een krot, maar de schoolgebouwen leken wel paleizen. Er waren kerken allerhande; een paar grote winkelzaken die de afschuwelijkste voortbrengselen van Europese toegepaste kunst als ‘priceless’ aanboden; en ten slotte het gewoon rommeltje van drugstores en goedkope eethuizen, met één fatsoenlijk hotel waar de handelsreizigers in diepe zetels lagen uitgestrekt met de voeten tegen het raam. Daar werd ik ondergebracht, terwijl Henriëtte en Andreas bij Vivian's familie zouden logeren. Ik werd te dineren gevraagd en verzocht mij voor de gelegenheid te kleden.

Toen ik bij het nette burgercottage aanbelde, dacht

ik bij mezelf: dat gaat hier een vervelende boel worden. De provincie in al baar verschrikking wacht me. Het viel mij echter erg mee. Het eerste wat ik zag was een keurige tafel, door zacht kaarslicht intiem gemaakt. Een gramofoon speelde goede muziek. De warmte van een gezellig bewoond huis golfde mij tegen. Vivian stelde mij aan haar ouders voor. Het waren stille, beschaafde mensen. De vader, kennelijk een degelijk zakenman met het kenteken van de Rotary op de lapel van zijn smoking; de moeder, grijs maar met die wonderlijke teint welke de ouderwordende dames hier tot hun tachtigste bewaren. Zij schenen beide opgewekt en ik merkte dat Henriëtte en Andreas reeds als oude vrienden met den voornaam werden genoemd. Een paar cocktails brachten leven in het gesprek en de maaltijd, door Vivian zelf bereid, verliep keurig. Bij de koffie kwamen een paar gasten opdagen: een unitarische dominee en een leraar in de geschiedenis, die men ter mijner ere had opgetrommeld. Niemand voelde de behoefte het gesprek op te voeren door een stompzinnig voorstel om te kaarten of naar de bioscoop te gaan. Andreas was opvallend stil en volgde al wat Vivian deed met grote aandacht. Ik zag hem, tot mijn verbazing, na het diner met haar in de keuken verdwijnen en vernam dat hij met Vivian en de negermeid de borden waste. Ik werd van dit karwei ontslagen, want blijkbaar was één dwarskijker voldoende. Ik voerde een vakkundig gesprek met mijn

collega, die heel goed op de hoogte was van wat de meeste Europese universiteiten op zijn gebied opleverden. Maar vrij vlug werd de gedachtenwisseling algemeen. Ik merkte op hoe niemand der aanwezigen poogde bijval te oogsten door het afschieten van een boosaardigheid tegen een persoon of een instelling, een methode bij ons altijd als brillant beschouwd. Vivian's vader, die juist vijftig was geworden, vertelde ons dat hij in zijn jeugd een zorgvuldig plan had opgemaakt voor heel zijn leven. ‘Ik reken’, zei hij, zich verontschuldigend over de vermetelheid, op de bijbelse *four-score and ten*, afgerond tot 75 jaren. Het eerste derde daarvan heb ik besteed aan mijn studie en vorming. Ik heb hard geleerd om mij voor het leven voor te bereiden. Het tweede derde zou ik gebruiken om te werken, een gezin te stichten en geld te verdienen. Dat is mij gelukt en nu ik de laatste, derde, phase ben ingetreden zal ik ook mijn plan verder ten uitvoer brengen en van het leven genieten. Ik zal geen slag meer doen. Alleen maar: reizen, nadenken, mij voorbereiden op den dood. Het enige wat mij weerhoudt is dat Vivian niet trouwde. Ik wil namelijk ieder twee jaar een reden hebben om naar Ochapogee terug te komen en dan mijn kleinkinderen te verrassen met rommel, die ik in de bazars van het Oosten of van Alaska zal aanschaffen. Ik ben een zeer gelukkig man en ik hoop dat nog een goede twintig jaar te blijven’. Zelden in mijn leven heb ik zoveel gelijkmoedigheid en kalmte in een

man ontdekt. Zijn verklaring maakte dan ook indruk op mij. Hij vroeg me naar mijn plannen. Ik antwoordde hem dat ik op weg naar huis was, waarschijnlijk leraar aan een middelbare school zou worden, misschien zelfs hoogleraar; dat ik, als hij, natuurlijk een gezin wilde stichten, maar dat mijn rustperiode stellig eerst na de vijf en zestig zou beginnen, wanneer de staat mij een pensioen zou uitkeren ongeveer de helft van het loon van een sneeuwruimer. Mijn omgang met Andreas had mij ook enige cynische helderziendheid bijgebracht. Vivian's vader vroeg me of ik ontevreden was met dit vooruitzicht en waarom? Ik antwoordde hem, dat ik het inderdaad niet heel schitterend vond en zeker niet, beschouwd van uit de Amerikaanse opvattingen; maar dat geschiedvorsing mij nu eenmaal boeide. Daar was hij het roerend mee eens. ‘Je moet doen in het leven wat je graag doet, jonge man’, zei hij. ‘Doe jezelf nooit geweld aan’. De dominee voegde er nog een paar vaderlijke bemoedigingen aan toe, sprak van de geestelijke vreugden die heerlijker zijn dan alle stoffelijke geneugten en de leraar bracht mij troostrijk bij, dat zìjn bestaan ook geen bed van rozen was, want, voegde hij er bij, hij had met de verstrooidheid, kenmerkend voor alle geleerden, een onverantwoordelijk groot gezin verwekt en had sedert jaren zes dochters op de markt. Ik dacht bij mezelf: heb ik nu tienduizend kilometer gereisd om een gemeenschap te vinden die als twee druppelen water lijkt

op die waaruit ik vertrok? Zoals onder dorpsgenoten over de hele wereld het geval zal zijn, ging men ten slotte van den ouden tijd spreken. Men noemde het echter niet den *goeden* ouden tijd, want een zestig jaar geleden was het leven in de streek nog gevaarlijk geweest, vol woest avontuur, bloeddorstige Indianen en romantische bandieten; maar ook rijk aan ondernemende mannen, die op een stuk wilde grond een stad hadden opgebouwd, moedige vrouwen die, terwijl kleine kinderen aan hun rokken hingen, door de schietgaten van hun blokhuis met een onfeilbaar geweer de op scalpen beluste Sioux afweerden. De middeleeuwse sagen, de Nibelungen, zelfs de Homerische heldenverhalen schenen mij te verbleken bij wat deze mensen wisten op te halen uit de, hier doodgewone, herinneringen van hun grootouders. Er waren echter geen zangers geweest om deze heroïsche tijden te verheerlijken, geen barden om deze pioniers een plastische gestalte te verlenen. Wat over hen geschreven stond waren banale aantekeningen. Slechts in een kring van mensen, zoals die mij omringden, kregen hun gestalten leven en werkelijkheid. Met trots werd vermeld, hetgeen Vivian steeds als haar adelstitel had verkondigd, dat het bloed der Shoshones in de aderen van het gezin vloeide. De overgrootvader had een squaw gehuwd. De blanke vrouwen waren in dien tijd zeldzaam ter plaatse. Eens per jaar bezocht Vivian hare verre verwanten in het reservaat als een soort sentimentele

pelgrimstocht, want de Indiaanse familie verwaardigde zich nooit in de stad te komen. Vivian's vader, met een spottend glimmer in het oog, wendde zich tot Andreas en zei dat hij, om correct te zijn, ook met de Indiaanse familie van zijn aanstaande schoonouders kennis moest maken. Andreas, die het blijkbaar niet over zijn hart kon krijgen zijn aanstaande schoonvader John te noemen, vond een middenweg en antwoordde zoals een goede angelsaksische zoon: ‘Yes, sir’. Zo zijn we dan onder Vivian's geleide, en dus met doodsgevaar, naar de Black Crow Reservation der Shoshone Indianen gereden om haar achteroom te bezoeken. Zij droeg zorg onderweg ons wiskundig nauwkeurig in te lichten over het juiste percentage van haar Indiaans bloed.

Fenimore Cooper, Mayne Raid, Buffalo Bill, ze hebben ons allen in onze jeugd een sentimenteel denkbeeld over de Roodhuiden gegeven. En op grond daarvan zijn wij bereid de blanken van massamoord te beschuldigen. Ik ben geen fanaticus. Het staat echter voor mij vast, dat er een hiërarchie onder de volkeren bestaat. Een onmetelijk vasteland, waar in tien eeuwen niet één inboorling slim genoeg was om het wiel uit te vinden, *moest* naar mijn oordeel door inwijkelingen bevolkt en ontgonnen worden. Andreas beweerde: ze hebben het wellicht niet willen uitvinden, zoals er nu geleerden zijn die niets met de atoomkracht te maken willen hebben. Dat is echter onzin,

men kan de wereld niet beletten vooruit te gaan. Op die manier zou men zelfs het knipmes niet hebben ontdekt. Ik kende wel enkele Indianen, zonder ooit met hen te hebben gesproken. Ze kwamen eens op een blauwen maandag naar de stad en keken hooghartig naar ons gedoe. Andreas vond ze steevast, indrukwekkend en edel en las in hun ogen een hooghartige veroordeling van het blanke ras. Ik wierp hem tegen dat dit zuiver ‘hineininterpretieren’ was en dat, als men een schildpad van een laag plan fotografeert wanneer ze haar nek uitsteekt, men een beeld bekomt dat een superioriteitsgevoel uitdrukt groter nog, dan dat welk uitstraalt van de lederen tronie van een stokoude butler.

Vivian was vol verhalen over haar roodhuidenfamilie. Zij vertelde onder meer hoe haar verre bloedverwant een auto had gekocht, naar zijn reservaat was gereden zonder te leren chaufferen en toen in zijn dorp meer dan drie uren lang had rond gerend, omdat hij niet wist hoe hij het tuig moest stop zetten. Hij had echter bagage, kinderen en vrouw, in die volgorde, uit de auto geworpen en had deze tenslotte in een hooimijt gestuurd. De motor was tot den volgenden morgen blijven doordraaien. Ik gevoelde genegenheid voor Vivian omdat het stellig nooit in mij zou zijn opgekomen, gesteld dat ik met een freule verloofd was, mijn aanstaande schoonouders in het dorp te brengen waar een van mijn halfidiote achterooms zich langzaam maar zeker aan het doodzuipen was. Vivian

speelde met haar kaarten op tafel. Ik had al in zoverre het, thans staag afnemende, cynisme van Andreas aangenomen, dat ik er ter beteugeling voor mijn geestdrift, in mijn geest bijvoegde: ‘en ook boezem op tafel’. Maar toen dacht ik weer: eens een proleet, altijd een proleet; je bent laag bij de grond!

De ‘oom’, die Sitting Bull noch Black Eagle heette, maar gewoon bekend stond als Jack Mason, was niet erg spraakzaam toen wij aankwamen. Hij zat, zoals dat hoorde, vóór zijn tent of liever voor een van zijn vier tenten. Hij droeg kleren zoals een arme handwerksman. Hij had om zijn schouders een bonte deken geworpen, die er wel zeer Indiaans uitzag, doch die, naar het merk uitwees, in Milwaukee geweven was. Naar al de regelen der kunst zei hij: ‘Hugh’ tegen ons. Maar voor Vivian was hij vriendelijk. Hij had een squaw en een aantal kinderen, in een der andere tenten ondergebracht. Wij keken benieuwd naar een klein huis in baksteen, dat enigszins achteraf stond, Vivian legde ons uit dat de regering voor elk Shoshonegezin een woning had gebouwd maar dat de Indianen er niet in konden gedijen. Ze voelden zich gelukkiger en gezonder in een reeks tenten, één om in te slapen, één om in te koken, één om gesprekken in te voeren. Het woonhuis werd als bergplaats gebruikt, Oom Jack, die ons blijkbaar alle eer wilde aandoen, zocht lang naar een roestige sleutel, opende zijn huis en verzocht ons plaats te nemen. Een drietal rieten stoelen stonden

opgesteld tussen zakken bloem, appelen en aardappelen en aan den wand kon men allerlei reclames zien voor Cadillac, voor de Protestantse missie in Oceanië, voor de Baptist Missions in Congo en voor een scheepvaartmaatschappij, die elk jaar uitstappen naar Zuid-Amerika regelt, waarbij rhumba's, samba's en ‘ardent latin gentlemen’ worden gegarandeerd. Het was een zeer formeel bezoek, dat wij aflegden. Mevrouw Mason kwam echter niet te voorschijn. Hier was geen spraak van ‘mommery’. Het oude beproefde stelsel van de drie K's werd hier krachtig toegepast. Andreas zat naar het opperhoofd te staren alsof hij voor een wereldwonder stond. Oom Jack was natuurlijk een ‘chief’, als elke Indiaan die zich respecteert en ouder dan 25 jaar is. Tot dat ogenblik is hij slechts een ‘*brave*’. Van een Indiaan die nu eens *niet* zou willen vechten, in den trant van Ferdinand de Stier, hoort men nooit. Volgens overlevering zijn het bloeddorstige kerels, die elke dag uitgalmen dat het pulchrum est pro patria mori. Nu weerstaan ze nog steeds heldhaftig de pogingen van de omringende maatschappij om hen zeep en andere onmannelijke producten te doen gebruiken. Vuurwater was niet voorhanden in het reservaat, want de blanke Amerikanen zijn van oordeel dat zij alléén die drank kunnen verdragen. De statistiek der verkeers-ongevallen schijnt dat tegen te spreken. Zonder zelfs een biertje, kan men, als men op bezoek is bij de roemrijke afstammelingen der Shoshones, bezwaarlijk

een gezellige atmosfeer scheppen. Vivian had echter aan alles gedacht en haalde heel bescheiden een heup-fles te voorschijn. Chief Jack nam een stevige slok, Vivian deed hetzelfde en toen de barones aan de beurt kwam keek ik benieuwd toe. Zij was echter al weken lang een oudere schaduw van Vivian geworden en zonder blikken of blozen zette zij de fles aan de lippen. Andreas volgde en ik bediende mijzelf goed, want ik stond op het punt een telegram te zenden aan den Minister van Openbaar Onderwijs van mijn vaderland, met het doel hem te verzoeken àlle romantische Indianenlitteratuur op onze scholen te verbieden.

Dank zij Andreas, die er altijd op uit was de levenswijze van ongewone lieden nader te bestuderen, vernamen we dan hoe het dappere opperhoofd Jack aan zijn kost kwam en zijn tijd doorbracht. Hij deed ons bescheiden verstaan hoe er in het dorp, behalve de christelijke God, wiens betekenis hij geenszins in twijfel wilde trekken (het was een Groot Genezer), er nog een eredienst bestond van de zon. We waren het er onmiddellijk allen over eens dat de zon inderdaad een roemruchtig hemellichaam is, zonder ons echter verder over zijn betekenis uit te spreken. Indien oom Jack zo beleefd was tegenover het Christendom konden wij in hoffelijkheid niet achterblijven. De kerk heeft haar heiligen, zei opperhoofd Jack, maar de zon heeft haar dagen. Elk jaar hebben wij dus een zonnedans die vier dagen duurt. Van heinde en verre stroomt

men daar naartoe. Er zijn nog vijf Shoshone nederzettingen in de streek, die ook hun zonnedans vieren. Daar gaan we op onze beurt natuurlijk ook naar toe. Elk der dansfeesten vergt, als eenieder begrijpt, een daaropvolgende rustperiode. Voeg daarbij dat wij ook de Vierde Juli, het nationale feest eer willen aandoen. Het duurt bij ons een week. Daarna gaan we op jacht of we gaan vissen. In feite zijn we een goed deel van het zomerseizoen en een deel van den herfst op stap. Andreas, die dit programma voor luilakken blijkbaar aantrekkelijk vond, vroeg of de Shoshones zich aan den landbouw 'overleverden'. Oom Jackie liet ons verstaan dat de Regering van den Groten Vader uit het Witte Huis inderdaad het verlangen had uitgedrukt, dat zijn vrienden en bondgenoten de Shoshones, (ze hadden in 1941 onverschrokken den oorlog aan Hitler en Mussolini verklaard) zich met het bebouwen der aarde zouden onledig houden. Doch helaas, aan dien wens hadden de Shoshones geen gevolg kunnen geven. Vier of vijf zonnedansen in een zomerseizoen dat amper drie maanden duurt, daarbij het vaderlandse feest, Zondagen en Laborday verkortten op noodlottige manier het seizoen waarop men den grond kon bebouwen. Die heren hadden er eenvoudig geen tijd voor. Daarbij kwam dat een rechtgeaarde Shoshone geen huismus was, integendeel nog steeds en voor een groot deel van het jaar een nomade.

Ik voelde behoefte om aan deze onzinnige les in pri-

mitieve sociologie een einde te maken en vroeg Oom Jackie op den man af hoe hij feitelijk aan de kost kwam. Met groten eenvoud antwoordde hij, dat op het terrein van zijn edelen stam petroleum te vinden was en dat de Grote Vader in het Witte Huis aan elk gezin een jaarlijks bedrag uitkeerde, ongeveer de helft hoger dan de wedde van een universiteitsprofessor.

Oom Jackie en zijn voorzaten hadden stellig het wiel niet uitgevonden, maar ‘le croc-à-phynance’ was hen niet onbekend gebleven. Er bestaat geen handboek der etiquette, waaruit men kan leren hoe men een einde moet maken aan een beleefdheidsbezoek bij een Indiaans opperhoofd, wanneer men ten slotte meent dat het grapje lang genoeg geduurd heeft. Toen we allen het indrukwekkende cijfer van zes duizend dollar in ons hadden opgenomen en de heupfles van Vivian onherroepelijk leeg was, bleef ons niets anders over dan afscheid te nemen van dezen welgestelden burger, afstammeling van een groots en roemrijk geslacht.

In den wagen zat ik naast de barones. Ik was wrevelig als gevolg van de vertoning in dat armzalige tentendorp met zijn bakstenen huizen die als stapelplaats gebruikt werden, met de lepe oom Jackie die gemakkelijk leefde, zoals om het even welke rentenier in Europa, en zonder zorg voor de toekomst. Ik vroeg haar, terwijl Andreas opgewekt praatte met Vivian over allerlei mooie overleveringen uit het schilderachtige leven der Shoshones: ‘Vreest u geen mésalliance?’.

De barones, die niet alleen het uiterlijk maar ook de gezellige manieren van dit land had overgenomen, gaf me een zachte duw in de ribben en zei:‘Andreas heeft me van Mayken-met-den-traan verteld’.

XVII *Enfin seul*

IK was als getuige aanwezig bij het huwelijk van Andreas en Vivian dat in allen eenvoud plaats vond. Niettegenstaande zijn ommekeer had Andreas zijn hekel aan plechtigheden behouden en kon hij Vivian overtuigen de hunne tot een minimum te beperken. Zo stonden we: de bruid en bruidegom, de vader van Vivian, de barones en ik, tegen de schemering, in de muffe woonkamer van een vrederechter in een bergdorpje. Hij werkte het hele geval in een tiental minuten af en had haast om zijn jasje en zijn das, die hij bij onze intrede in zijn woning had aangedaan, weer af te leggen en de lectuur van zijn moordverhaal voort te zetten. We bleven op de houten trappen van de verwaarloosde bungalow doelloos ronddraaien, herhaalden onze gelukwensen en zochten naar een ànder onderwerp van gesprek dan de wind, die met geweld de kleine boompjes in de laan naar het oosten boog. Vivian en Andreas vertrokken naar het Zuiden en persten mij de belofte af dat ik hen vóór mijn

vertrek naar Europa in New Mexico zou bezoeken.

Ik gevoelde geen lust in Ochapogee te blijven en Henriëtte te vergezellen op haar bridge- en canasta-expedities en wilde liever van den tijd die mij overbleef genieten om nog een deel van dit altijd boeiende en zo bonte land te bezichtigen. Ik schafte mij een tweedehandswagen aan en vertrok in korte dagreizen naar het Oosten. Ik had nu meer dan een jaar in het dagelijks gezelschap van Andreas geleefd, waarbij heel mijn bestaan door mijn verhouding tot hem beheerst werd. Negen maanden had ik deze abnormale maar belangwekkende geest bemoederd. En toen ik voor goed Ochapogee achter mij had gelaten, de strakke witte weg voor mij zag en het stuurwiel in mijn handen zachtjes voelde trillen, kwam het burleske idee bij mij op dat ik, na deze negen maanden, van Andreas om zo te zeggen ‘bevallen’ was. Ik bespeurde een leegte, maar ik had ook een gevoel van bevrijding. Of mijn gezelschap voor Andreas méér geweest was dan een neutrale aanwezigheid, wist ik niet met zekerheid. Er waren ogenblikken dat hij mij met halve woorden deed begrijpen, dat hij mij dankbaar was. Doch zijn uitspraken waren altijd zo ironisch en zo bewust het tegenovergestelde van wat hij bedoelde, dat ik nooit zekerheid verkreeg. Ik was blij dat de hele onderneming achter den rug was en uitgelopen op een huwelijk waarvan ik niet wist wat ik er, met het oog op de toekomst, over denken moest. In alle eerlijkheid was ik

verplicht voor mezelf bekennen, dat de oude Andreas mij beter beviel dan de nieuwe. Ik ben een man van orde en ik word ongeduldig wanneer ik mensen zie teren op een aantal opstandige gevoelens, welke vormeloos blijven en niet uitgroeien tot een daad van georganiseerd protest. Als historicus, weet ik elke omwenteling te waarderen maar voor hopeloze en wervelloze ontevredenen, die denken dat zij volstaan kunnen met op alles wat zij rond zich zien te spuwen, gevoel ik geen grein genegenheid. Wat mij in Andreas aantrok was het feit, dat hij zijn weerzin tegen de wereld en de mensheid tot een slotsom, zij het dan ook een ongerijmde, dóórtrok. Nu hij zijn revolutie gelocaliseerd en geestelijk met Europa gebroken had om zo Amerikaans mogelijk te worden, boeide hij mij nog enkel als verschijnsel. Henriëtte, ook een overloopster, vond ik alleen maar zielig. Vroeger had zij karakter en waardigheid, al was zij vreselijk ouderwets en ietwat potsierlijk. Ik herinnerde me onze eerste ontmoeting toen zij op het archief dwingend haar zonnescherm naar mij uitstak. Thans bekeek ik haar soms wanneer ze, met haar te korte rokken, te blauwe haren en te lichte kleren, haar best deed er uit te zien als in dit land ontelbare ouderwordende dames, die met heel het arsenaal der moderne cosmetiek ten strijde trekken tegen ouderdom en ontbinding. De omstandigheden noodzaakten mij, onlangs het lijk te gaan begroeten van een oude dame, gedurende mijn verblijf te San

Francisco gestorven. De dode lag opgebaard in een Funeral Parlor. Alleen de gotische vensters van het gebouw onderscheidden het van een gewoon flatgebouw. Ik werd begroet door een paar heren, die er als oberkellners uitzagen en die mij met de lift naar een der suites brachten. Daar vond ik de oude dame rustig op een soort sofa liggen. Zij had een veertigtal jaren les gegeven aan de universiteit, eenzelvig geleefd als oude vrijster en was gaandeweg slordig op haar uiterlijk geworden. Ze leek, bij haar leven, meer op een wandelende vogelverschrikker dan op een waardig lid der faculteit. Nu echter zag ze er prachtig uit. Men had haar een avondjapon aangetrokken, haar haar was gegolfd en haar gelaat zo geschilderd en met watten opgevuld, dat het een soort masker was geworden, meer gelijkend op een japanse *nô* dan op de vrouw die ik gekend had. Het leek wel of zij een uiltje knapte vóór ze naar een bal ging. De indruk van leven en gezondheid was angstwekkend: een karikatuur van de dood. De heer in jacquette, die me binnenleidde, was blijkbaar heel fier op het werk door zijn firma verricht. Heel het vertrek zag er vrolijk uit. Geen zinnebeelden van de dood, godsdienstige noch andere vielen er te bespeuren. Ik had moeite niet te lachen om dit schouwspel dat zoveel scheikundige en toiletknepen had gevergd. Sedertdien had ik dikwijls den indruk dat de talrijke oude dames, die wanhopig hun best deden om er jong uit te zien, ten slotte maar wande-

lende en kakelende lijken waren. Doch dan moest ik weer toegeven, dat er ook vele matrones rondliepen wier levenskracht en bekoring verhoogd scheen door de vrije atmosfeer van dit land; en die, terecht meenden dat het leven niet ten einde was omdat hun man was gestorven of omdat hun haren grijs waren geworden. In het geval van de barones echter was er iets krampachtigs, dat mij afstootte.

Ik genoot van mijn reis en mijn eenzaamheid. Ik ontdekte een element van romantiek in mijn tocht, duizenden kilometers lang, en vergeleek mezelf bij een dolende ridder uit de oude tijden, ofschoon ik er geenszins op gesteld was ergens een belaagde onschuld op het nippertje te redden of de een of andere booswicht onschadelijk maken. Ik leefde in peis en vrede met de wereld en met mezelf en was vast besloten geen sleutels meer op te rapen die uit een raam zouden vallen. Ik sprak soms een gehelen dag met geen levend wezen. Want in de eetgelegenheden langs de weg gebruikten de diensters meestal de kenmerkende Amerikaanse doofstommenspraak: het keelgeluid *hmhm* dat ongeveer voor hun hele professionele bedrijvigheid volstaat. Deden zij mij voorstellen voor het menu, dat altijd hetzelfde was, dan antwoordde ik in dat hmhm-idioom. Het was een grote rust, deze lange reis. Al leken vele steden op elkaar, toch veranderde het landschap voortdurend van uitzicht en ik kende geen verveling. Dit land is slechts eentonig voor wie niet uit

zijn ogen kan kijken en steeds Europese maatstaven wil aanleggen.

Op een avond landde ik, na een lange tocht over snikhete wegen, in een miezerig provinciestadje waar het feestelijk toeging, aangezien er een jaarvergadering van de Shriners werd gehouden. Stevige oude heren, die dag aan dag op hun kantoor zaten, rechtszaken pleitten of koelkasten en auto's verkochten, liepen overal rond in hemdsmouwen en met flamboyante bretels. Maar om deze sans gêne te rechtvaardigen, hadden zij allen op het hoofd een vuurrode fez, versierd met het kromzwaard van den profeet en den naam van de plaatselijke afdeling van hun orde. Men las de meest eerbiedwaardige namen uit den Islam boven de meest kenmerkende Angelsaksische gezichten. Ze waren uitgelaten als schooljongens, hartelijk met mekaar en men verwachtte van hen dat ze het stadje op stelten zouden zetten en de bloemetjes buiten. Hun vereniging was gesticht voor de pret en de liefdadigheid. En al huurden zij ook kamelen en op zijn Oosters gesluierde danseressen om hun feestelijkheden op te luisteren, toch waren het degelijke, gezellige jongens die hospitalen voor kreupele kinderen in stand hielden en die niemand beledigden, tenzij den Islam door de volkomen valse voorstelling die ze van het Oosten gaven. Alle hotelkamers hadden zij bezet en men verwees me ten slotte naar een particuliere woning waar men toeristen voor den nacht ontving. Ik vond een

muffe burgerkamer bij een tamelijk slonzige hospita, viel op het koperen bed neer en dacht aan mijn verder reisplan. Ik moet onmiddellijk ingeslapen zijn van de vermoeiende dagreis, want het was wel een paar uur later toen de ik telefoon naast mijn bed hoorde rinkelen. Ik vroeg mij vergeefs af wie mij kon opbellen, zeker dat geen mens ter wereld kon weten waar ik verbleef. Ik hoorde een oude moede mannestem mijn naam, vragend, vermelden. Ik zei: hello. De man vroeg mij, langzaam en nadrukkelijk, of ik ‘lonely’ was en of ik geen gezelschap nodig had. Goed, dacht ik, die verdomde Amerikanen met al hun huichelachtige aanklachten tegen het verdorven Europa, kunnen nog geen man gerust laten die zevenhonderd kilometer achter zich heeft. Uit louter nieuwsgierigheid om wat er zou volgen, uit bewondering ook voor den uitstekenden inlichtingendienst van de hoerenwaarden van het stadje, zei ik: ik ben eenzaam, ik zou wel eens gezelschap nodig hebben. Ik verwachtte toen de vermelding van een kentekening, een haarkleur of een uur maar tot mijn verwondering zei de man: Dan zal ik bij u komen. Dadelijk daarop hoorde ik iemand moeizaam den trap opstrompelen en bij mij aankloppen. ‘Jackson is the name’, zei de bezoeker. Ik verwachtte dat hij zou gevolgd worden door een selectie van zijn haremdames en zei mijn naam met even veel nadruk. Jackson duwde de deur achter zich dicht en ging zitten op de enige stoel, die behalve een versleten fauteuil, beschikbaar

was. Er hing boven het bed een electrische lamp zonder kapje. Er waren buiten een aantal locusts aan het woord, die hun schril en fel geluid den nacht inzonden. Ik bereidde mij voor op een smerige poging tot afpersing of iets dergelijks. De oude man zag er uit als bij ons een koster, onschadelijk en zelfs waardig. Ik wachtte. Toen hij zijn pijp langzaam had gevuld, begon hij te spreken en naarmate ik hem aanhoorde, voelde ik het schaamrood mij naar het hoofd stijgen. Jackson was de nachtwaker en stoker voor een drietal huizen in de straat. Hij had mijn auto op den oprij en den nummerplaat uit Californië bemerkt. De hospita had hem toen verteld dat ik uit Europa kwam. Dat was genoeg om hem het denkbeeld te geven dat ik, zover van huis, alleen reizend, zonder een vriend of kennis in de stad, mij verlaten en treurig moest voelen. Daarop had hij mij zijn gezelschap aangeboden. Ik wist wel, dat de Amerikanen de eenzaamheid als een beproeving en een ongeluk beschouwden en zich alleen veilig weten in groepvorming. Doch ik had tot op dat ogenblik niet ervaren hoe de spontane goedheid zich in dit land zo eenvoudig en hartelijk kon uiten. Ik stond op om mijn ontroering te verbergen, bood Jackson een glas aan dat hij weigerde en begon opgewonden te verhalen over mijn tocht en mijn plannen. Ik raak geen kaarten aan en Jackson bleek er, om godsdienstige redenen, tegen gekant te zijn, zodat wij tot diep in den nacht gepraat hebben. Toen ik hem hartelijk dankte

voor zijn gezelschap, vroeg hij mij wat ik zo bijzonder vond aan zijn initiatief en waarom ik aan de telefoon zo vreemd had gesproken. Ik durfde niet bekennen wat ik verondersteld had, maar antwoordde hem dat zijn hartelijke bezorgdheid zó buiten het gewone lag, dat ik niet goed wist wat te zeggen. Hij verzekerde mij dat in dit land, in zijn en mijn omstandigheden, iedereen hetzelfde zou gedaan hebben. Ik heb hem toen, tot mijn spijt, verzekerd dat alléén in Amerika zoiets mogelijk was. Ik dacht aan de duizenden keren dat ik per trein naar de universiteit was gereisd, hunkerend opdat iemand het woord tot mij richtte. Ik kreeg toen slechts gesloten gezichten te zien en, werd ik ooit toegesproken, dan was het door een personage wiens uitbundige platte gemeenzaamheid zich te mijnen koste moest uiten. Tegen middernacht moest Jackson naar de vuren voor het warme water gaan kijken en hij vertrok. Ik heb mijn vader niet gekend, maar toen deze oude man de deur zacht achter zich toetrok en ik zijn stap op de trappen hoorde neerkomen, zwaar en regelmatig, dacht ik bij mezelf dat een ware vader moest zijn als hij: een aanwezigheid waarvan rust en hartelijkheid uitgaat. Met spijt ben ik 's anderendaags verder gereden. Jackson zag ik niet weer. Hij sliep over dag. Andere avonturen heb ik op de reis niet gehad behalve dan de kennismaking met de wonderen der techniek. Zolang mijn auto maar starten wilde en regelmatig ronkte was ik zonder zorg. Met verbazing leerde

ik, toen de radiator op een bergweg begon te koken, dat zo'n mechanisch meesterwerk óók water nodig heeft. Bij nader onderzoek bleek het te ploffen, te stomen als een geyser. Van hetgeen deze auto in gang hield, wist ik niets. Toen men hem aan mij verkocht, had ik eenvoudig ‘een blauwe’ geantwoord, wanneer men mij vroeg welk soort wagen ik verlangde. Men lacht er in Ochapogee nog steeds om. Gaandeweg echter leerde ik mijn voertuig kennen en ik kon aan het geluid bemerken wanneer er iets verkeerd ging lopen. Altijd een boekenworm geweest zijnde, had ik het instinctief misprijzen van den intellectuelen Europeaan voor de werktuigkunde en alle niet bezielde voorwerpen. Zij zijn er om ons te dienen en we besteden er zo weinig mogelijk tijd en aandacht aan. Een Amerikaan echter kan een wagen of een vliegtuig doorzien en begrijpen. Er zal ééns in dit land een Sint Franciscus opstaan, die niet voor de vogelen, maar voor de landbouwmachines, de auto's en de lopende band zal prediken. Ik kon deze eredienst voor de stomme dingen moeilijk begrijpen en voelde altijd verontwaardiging wanneer ik verhalen hoorde over geheel onontwikkelde, doch technisch begaafde mannen, die door het uitvinden van een mechanisch onderdeel schatten hadden vergaard en daardoor hele persoonlijkheden waren geworden in het gemenebest, zodat naar hun oordeel over de gewichtigste vraagstukken met eerbied werd geluisterd. Op mijn weg naar het Zuid-Oosten

had ik echter moeten vaststellen, dat het deze primaire wezens geweest waren, die in de steden waar ik doortrok de musea en de bibliotheken hadden gebouwd, die met hun fortuin de Europese kunstenaars en kunstkoopers rijk hadden gemaakt en aan hun geboorteland de kern gegeven hadden van een verzameling welke in later jaren was aangegroeid tot een voortreffelijk stalenboek der Europese kunstscholen. In de eenvoud van hun geest en met hun gezond verstand waren zij niet te vinden voor wilde experimenten, maar uit alles wat in het oude vasteland te rapen viel, hadden een gemene deler gevonden die vrij hoog stond. Ik stelde vast dat de musea geen kerkhoven waren, niet het persoonlijk jachtterrein van enkele geleerde kopstukken die slechts met weerzin de gewone bezoeker toelaten en alleen hun wijsheid aan ingewijden en enkele snobs slijten. Hier ging het museum naar het publiek toe, het bediende zich van alle denkbare reclame-middelen om mensen te lokken en slaagde daar ook in. Er heerste een gezellige, levendige atmosfeer. En de bezoekers, die er geen snars om gaven of een doek door Titiaan of wel door Rubens geschilderd, al of niet van het erkende certificaat voorzien was, genoten van de voorstelling, de uitvoering en niet van de handtekening. Wel werd ik soms gestoord door een overdaad aan opvoeding, een neiging om met het verstand te verklaren wat enkel met gloed en genie te maken had. Doch nergens hoorde ik, zelfs bij de gewaagdste

modernisten, het publiek hooghartig grinniken of in lachen uitbarsten, zoals bij ons zonder twijfel het geval zou geweest zijn. Men las met aandacht de verklaring waarom de heer Mondriaan de schilderkunst opvatte als een fabrikant van tafelzeil voor burgermans-keukens, waarom de heer Rouault het goed vindt een naakte slet te schilderen op de zelfde manier als een heilige Maagd, of waarom de heer Braque de wereld verkiest te zien als een verzameling oude dagbladen, mandolines en anisette flessen. Tegenover al de voortbrengselen van Europa verhielden deze mensen zich uit beginsel nederig, open en ontvankelijk. Ze hebben geen overlevering, verwijt men hen terecht; maar ze hebben ook, heel duidelijk, geen vooroordelen. Ik had in mijn land ontwikkelde en intelligente mensen ontmoet voor wie al wat na 1700 geschilderd werd principieel niet bestond en die voor het gemak van hun geest hardnekkig weigerden iets te aanschouwen dat niet met hun smaak zou stroken. Hier zag ik met verbazing hoe een schilder, die met zijn voeten over een uitgespreid doek liep en de zuivere kleuren er mild en wild overheen spreidde, als een oorspronkelijk en zelfs baanbrekend kunstenaar gehuldigd werd. Aan alle kunst was hier de magie ontnomen, want evenals een ieder hier een boek schrijft zodra het hem invalt, kan ook een ieder schilder worden als het hem past. Ambtelijke instellingen, schrijvers van naam hebben de kindse voortbrengselen van een negentigjarige dame,

Grandma Moses, verheven tot den rang van Amerikaans primitief. Maar dan herinnerde ik mij ook weer, dat ik zelden een Amerikaanse huiskamer bezocht, waar ik geen uitstekende reproductie van van Gogh had aangetroffen.

Ik heb in Oklahoma een paar dagen, buiten mijn reisprogramma, aangelegd. Maanden lang had ik geleefd in de meest romantische en indrukwekkende landschappen, ik had bergen beklommen met eeuwige sneeuw op den top en had mijn wagen door rotskloven en canyons bestuurd. Ik was des nachts door de hete woestijn gereden waar men bij dag de tocht niet wagen kan. Ik had de aarde in al haar ruwe en vertederende glorie gezien. Toen ik in Clairmore aankwam, was ik zat van rotsen en bergen zonder het zelf te weten. Ik had dezen omweg gemaakt omdat ik niet te vroeg bij de jonggehuwden wilde aankomen. Zo reed ik dan op een namiddag het onbeduidende stadje binnen, waar ik wilde overnachten. Het zag er uit als de optelling van al wat in dit land banaal en vulgair kan heten: ik landde in een ‘motel’ en stalde mijn wagen. Toen ik achter het huisje, waarin ik ondergebracht was, heen stapte, werd het mij plots vreemd te moede; het land was vlak als onze verten. Er was niets te zien dan een kleine hoeve en een paar lage bomen. Er was een weitje, omsloten door prikkeldraad en in de wei liepen een paar drukke, witte kippen. Op een afstand hoorde ik een koe loeien. Plots

vielen bergen en rotsen van mij af en voelde ik me volkomen thuis. Op dat ogenblik wist ik zeker, dat ik nooit in dit land zou aarden. Ik ben een paar dagen in Clairmore gebleven, ik heb naar dat vaderlandse weitje gekeken, ik heb naar de gezellige kippen geluisterd en naar de koe en ik heb begrepen dat ik niet gemaakt ben voor de grootse landschappen en de romantische gewesten. In mijn geest en in mijn hart leken zij al even ongepast en onnatuurlijk als de geforceerde rotspartijen op de landschappen van Breugel. Ik zei ten slotte tot mezelf: je bent averechts het ‘prière sur l'Acropole’ van Andreas aan het herhalen. Een ‘prière sur les polders’ zou helemaal niet goed klinken, maar het geeft volkomen weer wat je nu doet. En, Clairmore bewijst je eindelijk en afdoende toch ook weer dat het land van Columbus àlles heeft wat een mensenhart zich kan wensen.

XVIII *De Tinne des Tempels*

OP een late namiddag reed ik naar Santa Fé. Ik had de hele morgen de vervelende vlakte van Noord-Texas doorgetrokken en was tot de overtuiging gekomen dat mijn geestdrift voor het platteland niets anders dan een voorbijgaand verschijnsel kon zijn. Honderden kilometers zonder enig gewas, zelfs zonder de banale troost van een reeks telegraafpalen, hadden mijn verlangen naar de vaderlandse vlakke horizonnen verminderd. Ik was toen, juist over de grens van New Mexico, weer in bergland aangeland, romantisch en wild, haast onbewoond en op een ruwe manier bekoorlijk. Niets had mij voorbereid op wat mij wachtte.

Toen ik na een laatste helling, eindelijk Santa Fé ontwaardde, roos in de schemering en stil, zonder het zoemend geruis dat uit elke Amerikaanse stad pleegt op te stijgen, zette ik de wagen even stil. Daarna daalde ik aarzelend naar de stad. In plaats van de onvermijdelijke en vervelende mainstreet, reed ik door smalle gezellige straatjes, langs witte huizen liefelijk met bloe-

men versierd, waar geen muur een scherpe lijn vertoonde, waar elke hoek door een zachte, zorgzame hand afgerond scheen. Deze woningen waren opgetrokken uit adobe, met stroo gemengde en daarna gebakken aarde en overstreken met verblindend witte kalk. Het was een stadje om in te wandelen, om in te slenteren zelfs, een tijdverdrijf dat in dit land overal elders onmogelijk is. Dat het ook aantrekkingskracht voor toeristen bezat, bemerkte ik aan de vele winkeltjes met Souvenirs en gecommercialiseerde Indiaanse producten. Maar ... had ik niet in Lisieux verstomd gestaan voor de aanbiedingen van Apéritif Thérèsette en de bustehouder Sainte Thérèse? En een vriend had mij verteld, dat er in de onmiddellijke nabijheid van het Vaticaan een winkelzaak was van godsdienstige kunst, welke terecht en trots de titel droeg van ‘Bazar de Religion’. Hoe kon ik het dan kwalijk nemen, dat men te pas en te onpas de Indiaanse motieven gebruikte in de stad van Santa Fé? Ik herademde in dit oord waar de Spaanse beschaving, met haar elementen van adel en wreedheid, in aanraking was gekomen met de Angelsaksische en waar de superieure levensstijl van het Latijnse ras de barbaren uit het noorden had overwonnen. Graag had ik hier een tent gebouwd, want ik had den indruk, na een jaar zwerven, geestelijk en geographisch, eindelijk te zijn aangekomen. De geschiedenis was hier aanwezig in elk gebouw, in elke poging om een eigen karakter aan de omgeving te

verlenen. Men kon met Europese hooghartigheid ironisch neerkijken op een postkantoor dat, in ijzer en beton opgetrokken, de stijl nabootste van de adobe paleizen der Spaanse gouverneurs van eeuwen geleden. Doch opeens dacht ik aan de vervelende afkooksels der gothiek, die men nog jaar in, jaar uit bij ons opricht, omdat gothiek en vroomheid nu eenmaal onafscheidelijk schijnen te zijn voor vele mensen, ook al is de vrome drift der kathedraalbouwers al lang gedoofd en kennen we niet meer de middeleeuwse maîtres d'oeuvre maar enkel kerkfabrieken en aannemers van bouwwerken.

Door den tijd gedwongen, reed ik den dag daarop noordelijk naar Taos waar Andreas en Vivian verblijf hadden gekozen. Vagelijk wist ik dat Taos een kunstenaarskolonie was, het oord waar D.H. Lawrence ooit woonde en waar een aantal schilders en schrijvers zich hadden gevestigd. Het was ook de heimat der Pueblo-Indianen en de Amerikaanse publiciteit had mij grondig in kennis gesteld van het feit, dat de Pueblos de uitvinders waren van de wolkenkrabber omdat zij daar, met hun weinig soliede bouwmethode, eeuwen geleden een dorp hadden opgericht, van huizen met drie en vier verdiepingen. Ik was dus voorbereid op een toeristenoord, vals als het onvermijdelijke negerdorp op iedere tentoonstelling, een bordpapieren vertoning, dat mij vervelen en ergeren zou. In werkelijkheid belandde ik in een nieuwe wereld. Ik vond

Andreas en Vivian in een adobewoning bij de marktplaats, de Zuid-Amerikaanse alameda. Ons weerzien was hartelijk. De paar weken eenzaamheid, onderbroken door het goedhartig maar onnozel gepraat van Jackson, hadden mij blijkbaar murw gemaakt en ik was verheugd en benieuwd de jonggehuwden weer te zien. Vivian droeg een kleurige rok tot aan de enkels, een blouse die haar stevige schouders bloot liet en zij was behangen met zilveren juwelen van de Navajos, zoals ik die op de cocktailparty in Greenwich village bij de artistieke meisjes voor het eerst had gezien. Maar in de vreemde en exotisch bekoorlijke omgeving van het huis, waar geen wand met de liniaal getrokken was, maar waar elke muur gevormd scheen door een zorgzame hand, verliefd op zijn arbeid en vrij van haast; - leek deze overdaad van met de hand gesmede juwelen hoe barbaars ook in aantal en formaat, in het geheel niet storend. Integendeel. Andreas zag er rustig uit, getaand door de zon, en vrij in zijn bij elkaar geraapte bohêmekledij, welke me op het eerste gezicht verraste, maar die hem bij nadere beschouwing goed stond. Het was voor mij, na de eerste ogenblikken van het weerzien, een onprettige gewaarwording deze jongelui te ontmoeten, die nu getrouwd waren en naar alle waarschijnlijkheid hun huwelijk hadden ‘geconsumeerd’, zoals de legale en canonieke uitdrukking dat wil. Al had Andreas er voor gezorgd dat zijn trouwpartij tot een kleurloos minimum werd herleid, toch

kon ik aan die hinderlijke gedachte niet ontsnappen en ik voelde me onwennig toen ik bemerkte dat Andreas en Vivian met mekaar omgingen in een stijl, die duidelijk maakte dat zij deelgenoten waren in persoonlijke en pas ontdekte geneugten, waar ik buiten stond. Mijn verbeelding kan ik doorgaans makkelijk in toom houden. Wat de mensen achter mijn rug uitvoeren baart mij geen zorg. Doch ik ondervond wrevelig, dat deze twee tortelduiven in vele gebaren, blikken en de bijklank die ze aan doodgewone woorden gaven, op dingen zinspeelden waar ik geen deel aan kon hebben. Andreas had allerlei voorkomendheden tegenover Vivian, alsof ze een porseleinen popje was dat geen koffiekop kon hanteren. En Vivian op haar beurt behandelde Andreas als een soort reus, wien men het verkeer in een te enge wereld gemakkelijk moet maken. Ik was op dit huiselijk geluk niet afgunstig en Vivian trok mij helemaal niet aan. Zij liet mij koud, ook al scheen zij lichamelijk opgebloeid en ronder in haar bewegingen, zonder dat daarbij enige aanstellerij te pas kwam. Ik had het gevoel, dat zij mij Andreas had afgenomen. Van haar kant ondervond ik een hartelijkheid, die er wat dik bovenop lag en met zijn drieën schiepen wij zo een atmosfeer van luidruchtige gezelligheid, die nog hartelijker werd toen we een hoeveelheid wijn binnen hadden.

Laat op den avond, die vlug viel, reed Andreas ons naar het Pueblodorp dat op enkele mijlen van het

stadje ligt, tegen een reeks heuvelen aangeleund. Hij had me met veel omhaal verteld over de Pueblos, die heel anders waren dan de Shoshones, geen zwervers van huize uit, doch gevestigde landbouwers, die sedert de pre-colombische tijden niet van woonplaats en heel weinig van zeden en gebruiken waren veranderd. Ik had er enkele op straat gezien bij mijn aankomst: oudere mannen, donker van huid en gewikkeld in grote kleurig gestreepte wollen dekens, vrouwen, klein van gestalte en lelijk, met kniehoge soepele sneeuwwitte laarzen. Het leek mij een zuiver maar lelijk mensenras. Van het Christendom hadden ze slechts een dun vernis aangenomen, zei Andreas en onder elkaar, zodra de pastoor den rug had gekeerd, hielden zij de ceremonieën van hun eigen godsdienst, die niemand ooit had mogen bestuderen. We reden over een mulle zandweg en na enkele kronkelingen stond de wagen plotseling stil op wat, in de duisternis, een groot plein leek. Andreas sloot de motor af. We hoorden een paar honden scherp blaffen, het druk gekabbel van een stroompje midden door het dorpsplein en dan, uit de roze adobehuizen rond het plein, de lage en ook de zogenaamde wolkenkrabbers welke de middengroep der gebouwen uitmaakten, het dof gebrom van rhytmisch geslagen trommels en monotoon gedempt gezang. De maan brak door achter een enorme wolk, het profiel van den bergrug werd zichtbaar, het stroompje blonk opeens als kwikzilver. Een paar halve boom-

stammen waren er als een brug overgeworpen. Wij zagen twee Indianen op de brug staan. Als hadden ze gewacht op het doorbreken van de maan, begonnen zij te zingen. Het was een klaaglijke melodie, eindeloos herhaald, maar voortdurend gevarieerd door een toon, die nu eens berustend en treurig klonk, dan weer ontroerd en hartstochtelijk, een mengsel van Gregoriaans gedreun en de scherpe roeptonen van een muezzin. Niemand van ons zei een woord. Het werd mij een tijdje bang om het hart alsof een groot gevaar mij dreigde. Langzaam zette Andreas de wagen weer in beweging en ik herademde slechts toen wij weer op de open weg waren. Toen zei Andreas: ‘Nu ben je als historicus ineens zeshonderd jaar achteruit gegaan in de geschiedenis. Wat je bijwoonde was een aanroeping van de maan. In elk huis leidde de pater familias de invocatie en de kleine kleuters, opgedirkt met pluimen en rinkelschelletjes aan de kuiten en de enkels, dansen rond een zinnebeeldig vuur. De twee zangers zijn een soort priesters die als tolk optreden van de gemeente die thuis moet blijven. Jij probeert moeizaam te ontdekken waarom onze vaderstad water leverde en hoeveel aan Urvater van Bever. Het heeft geen belang. Want hier zie je dat vlak bij de deur het verleden, op zijn minst duizend jaar oud, voortleeft en weerstand biedt aan al wat maatschappij, kerk, militaire macht heeft uitgevonden om deze mensen te dwingen hun opvattingen en levenswijze te verande-

ren. Ik heb gemerkt dat je bang was toen wij in deze vreedzame en vrome omgeving zaten. Bang, omdat je weet dat de ontmoeting met een oude, zuivere beschaving je zekerheid bedreigt, bang omdat je iets niet kunt begrijpen. Mij echter trekt dit alles aan. Ik beschouw de Pueblos als superieure mensen. Ze hebben met ons, barbaren, een eindeloos geduld. Ze lachen met onze speelgoederen die auto, vliegtuig, electriciteit, waterleiding heten. Ze willen daar niet van weten. De grenzenloze aanmatiging van het blanke ras is een der meest ontzettende rampen voor de mensheid geworden. Wat hebben wij deze wijze simpele lieden te bieden? Mechanische grapjes, en trilbeelden. Niets dat verandering of opheldering kan brengen over leven, dood en liefde, de enige drie dingen die in dit bestaan van belang zijn.' 'Goed', zei ik zoals gewoonlijk, tot Andreas, 'maar in hoeverre is het superieur de maan aan te roepen, te dansen opdat er mooi graan zou groeien en ergens in een bos een heidens carnaval te organiseren voor een godheid wier naam we niet kennen; maar die, in plaats van God, de Grote Vader of de Wind of de Regen heet. Bij stinkende olielampjes te zitten in plaats van onder een honderd watt lamp en beddedekens te dragen in plaats van een loden jas. Je bent een anthropologische snob, een zoeker naar exotisme, een romanticus, in veel hogere mate dan welke historicus ook'. Maar ik kon Andreas niet overtuigen. Voor hem was elke Pueblo Indiaan een vat vol

levenswijsheid, een Socrates op mocassins. Ik had echter Indianen in het dorp gezien die postkaarten verkochten, met kleine kralensnoeren op de markt de goedgelovige toeristen stonden af te wachten en die er uitzagen als gewikste zakenlui, verlangend handel te drijven, niet anders dan iedere kleine winkelier in een mainstreet.

In den morgen slenterde ik door het dorp, bevolkt door schilders en schrijvers, en waar men op elke open plaats een drietal oudere dames voor hun ezel vond zitten. Het was inderdaad, zoals Andreas beweerde, een verrukkelijk oord niettegenstaande die overdaad aan artistieke, en meestal onmachtige, bedrijvigheid. Er heerste zin voor verhouding en beslotenheid. Alle pogingen tot het reusachtige, de grote en ongeneeslijke kwaal van dit land, waren onmiddellijk met goeden smaak onderdrukt. Men kon hier wandelen en van elk detail genieten. Het was een volkomen menselijk dorp.

In den namiddag reden we naar het Ponce de Leon-Zwembassin in de bergen. De wagen hotste vervaarlijk over ongebaande wegen en ging over bruggetjes zo smal dat ik, als ik uit de auto keek, niets te zien kreeg dan het ravijn diep onder ons. Tegen een woesten heuvelrug ligt het zwembad, gevoed door het water uit een warme bron. Het is natuurlijk ‘een bad der jeugd’, zoals èlke warme zwemgelegenheid in dit land, en men exploiteert deze legende ook terdege in Taos. Het

lauwe water draagt de zwemmer goed en men voelt zich zoal niet verjongd, dan toch uiterst behaaglijk wanneer men er uit stijgt. Na het bad stelde Andreas voor te gaan zonnebaden op den berg. We klommen hoog en zaten ten slotte in onze natte badpakken goed beschut tegen den koelen wind, te kijken naar het brede dal en de bergketen die Sangre de Christo, het Bloed van Christus wordt genoemd. Andreas zei dat D.H. Lawrence, na de hele wereld te hebben afgezworven vooraleer hij hier aanlandde, vaststelde dat de horizon van Taos de mooiste op deze aarde was. Ik wil het niet in twijfel trekken, ook al is mijn documentatie niet uitgebreid en al dacht ik aan het weitje in Oklahoma, dat mij diep had ontroerd. De bergen zijn zo zoet en menselijk van verhoudingen, zo wisselend van kleur en gedaante naarmate de zon zakt, dat ik de geestdrift van Andreas kon delen. Er gaat van dat schouwspel een grote nobele rust uit en men heeft het gevoel te leven tussen twee werelden, tussen twee lange tijdperken der geschiedenis in. Hier stuitte de Amerikaanse beschaving, die overal in de wereld veld wint, op een onvoorzien verzet, op een half millenium van taai inlands conservatisme. En Amerika heeft zich gewonnen moeten geven. Het is een eiland in den tijd en in de ruimte. Ik begreep hem volkomen toen Andreas mij aankondigde dat hij van plan was zich in Taos te vestigen en er de rest van zijn dagen te slijten. Misschien zou hij kippen fokken of zilvervossen, of

eenden. Hij had, zei hij, al den tijd om te beslissen, want hij was aangekomen: ‘arrivé’. Ik wilde het oude grapje van Degas niet herhalen: ‘mais dans quel état’, want ik gevoelde dat hij van zìjn standpunt gelijk had. Vivian had ongeduldig naar ons geluisterd, toen we in een voor haar onverstaanbare taal spraken, maar zij was nu druk bezig grote kleurige Indiaanse dekens op den oneffen grond uit te spreiden. ‘Als je er geen bezwaar tegen hebt, gaan we zonnebaden’, zei ze en voor ik ja of neen kon zeggen, had ze haar badpak langs zich laten zakken en stond, met den rug naar ons gekeerd, naakt afgetekend tegen de lucht. Andreas zat haar vol bewondering aan te staren en ik moest bij mezelf bekennen: dat is niet te verwonderen. Haar lichaam zo afgelijnd tegen de horizon, had een lijn zo zuiver als die der bergen. De zon viel naar ons toe en we zagen niets dan den omtrek van haar jonge, veerkrachtige gestalte. Al had haar gebaar, of beter nog de aankondiging van haar plan mij onaangenaam getroffen als onbehoorlijk en schaamteloos, toch moest ik toegeven dat, toen zij daar een tijdje stond overgeleverd aan de zon en den wind en bruin gebrand als de aarde van Taos, er niets schandelijks in deze vertoning te ontdekken viel. Zij zette zich tussen ons beiden neer en toen ik opzij de kleine welving van haar borst bemerkte, moest ik even denken aan het verleidingstafereel in het bos en den wagen, zoals Andreas mij dat vertelde, bij welke gelegenheid zij ten einde

raad haar boezem ‘heilig’ had verklaard. Misschien had zij, uit haar Indiaanse afstamming, een duistere eredienst voor de simpelste en edelste dingen der aarde onbewust overgehouden en hebben wij in onze beschaving deze zaken omgeven met een aantal, nu eens grove dan weer sentimentele, bedenkingen welke er al den adel aan ontnemen. Men kon het gebaar van Vivian als behaagzucht van een vervelend en laag allooi uitleggen, men kon er ook de betekenis aan geven die Andreas er in had ontdekt. Toen ik mij op deze gedachte betrapte, werd ik er mij eensklaps van bewust dat ik al goed op weg was zijn overgang naar Amerika en zelfs naar de heidense Pueblos na te volgen. En ik verweet mij dat in den grond van het hart. Om mij te vermannen, dacht ik aan Anna, die mij zo omzichtig met cijfers en data het hof maakte en die, waarschijnlijk gillend op de vlucht was geslagen als zij mij daar tegen den bergrug had zien zitten tussen deze naakte amazone en Andreas die er, nu hij zijn baard had laten groeien, langzamerhand als een struikrover begon uit te zien.

Het is op dit ondeelbaar, voor mij veilig moment, dat Andreas, op den buik gelegen en terwijl hij met een lange halm de insecten van Vivians lichaam verdreef, gekozen heeft om mij te verleiden. Hij was onwetend van wat op dat ogenblik in mij omging. Doch hij had, zoals de duivel het met Christus deed, mij op de tinne des tempels gevoerd om mij te be-

koren. Hij vroeg me bij hem en bij Vivian te blijven, de onderneming die hij wilde opzetten samen te drijven; mijn beroep en Europa vaarwel te zeggen. Onmiddellijk, kortaf zelfs, heb ik geweigerd want ik wist dat, indien ik aarzelde, Andreas mij zou overtuigen. Naar wat ging ik terug?, vroeg hij rhetorisch. Naar papieren die enkele eeuwen oud waren en waar een klein aantal maniakken belang in stelden, naar een schoollokaal waar ik een dertigtal of misschien wel een honderdtal verstrooide jongelui de belangrijkste data van de geschiedenis zou impompen, waar ik eerbiedig moest spreken over koningen en keizers, omdat hun naam nu eenmaal een goede klank had. Misschien zou ik voorzitter worden van den archeologischen kring van het provinciestadje waar men mij ongetwijfeld zou heenzenden. En als alles goed ging zou ik mijn leven vullen met een woest twistgeschrijf over zekere historische feiten met een ander zachtaardig maniak zoals ik, die op vijftig kilometer afstand mij regelmatig zou bestoken met venijnige korte bijdragen in het plaatselijke geschiedkundige tijdschrift en waarin hij op halfbedekte wijze mijn geleerdheid, zelfs mijn verstand zou in twijfel trekken, zodat ik wel verplicht zou worden hem met dezelfde munt te betalen. Zou ik een gezin stichten en armoedig leven, wachtend op een pensioen dat het vierde van mijn mager salaris zou bedragen, op de koudste dagen warmte zoekend in een bibliotheekzaal, een geëerbiedigde maar nutte-

loze figuur in de gemeenschap? Ik onderbrak Andreas en zei, dat er aan dezen kant van den oceaan ook duizenden mensen leefden, die zulk een nederig en bekrompen maar eerbaar bestaan leidden en dat ik onder geen voorwaarde ontrouw zou worden aan wat ik als mijn roeping beschouwde. Wilde hij mij overtuigen, dan moest hij er in slagen mij de hele nieuwe beschaving volledig te doen aanvaarden, zoals hij dat deed. Iets waartoe ik mij niet bereid verklaarde. Heb je ruimte in Europa? vroeg Andreas. Heb je vrijheid? Iedereen loopt elke honderd mijlen met zijn neus tegen een grens. Je bent opgesloten in kleine hokjes en bazelt over wereldplannen. Je bent aan de grond gehecht zoals de lijfeigenen van weleer. Probeer eens aan den staat te zeggen: ik heb er genoeg van en ga met al wat ik bezit in Patagonië wonen. De staat zal je netjes antwoorden dat je alleen je kleerkast en je ondergoed mag meenemen, maar niet het kapitaal dat je voorouders en jijzelf hebben bijeenverzameld. Met den dag wordt de inmenging van de overheid in je persoonlijk leven en bedrijf hinderlijker. In de middeleeuwen was je de horige van een potentaat die ook elk van je handelingen naging, maar het kon ook gebeuren dat hij je voorbijging en je een beurs vol goudstukken toewierp. Nu werpt de staat je nooit wat anders dan belastingbiljetten toe en je bent niet meer de onderdaan van één heerser maar van honderden bureaucraten. Heb je geestelijke vrijheid? Ruimte? Hoe weinig! Je botst

overal tegen taalgrenzen en als je in Europa een taal niet in de puntjes spreekt, ben je een barbaar en belachelijk bovendien. Iedere idioot die tot een taalgemeenschap behoort, denkt zich ver verheven boven de argeloze vreemdeling die een fout tegen zijn spraakleer maakt. Hier vindt men een accent ‘charming’. Je kweekt in je zelf kunstmatig het gevoel dat de taal die je gebruikt beter en mooier is, dan welke andere ook. Je bent verplicht een goed deel van je tijd te besteden aan het verkondigen dat al wat je bent en doet, hoog verheven is boven alles wat anderen doen en zijn. Ik was moe en zei: Andreas, heb je, na een jaar, nog niet gemerkt dat je hier leeft in een land van beroepsblaaskaken, de grootste, buiten de Russen, die de aarde draagt? Ik hou nu eenmaal van het oude milieu, ik kèn het. Elke steen, elk gebouw, elke straat heeft voor mij betekenis omdat ik weet wat leed en vreugde er in verwerkt zijn. Ik ben een man met wortels. Ik ben aan het verleden gebonden. Je Indianen hier vereren hun voorouders, je vrienden de Chinezen hebben op die verering hun beschaving gegrond, ik doe hetzelfde. Ook al weet ik van mijn eigen grootouders niets af, toch behoor ik tot de gemeenschap die me gevormd heeft. Ik kan eenvoudig niet weg en ik zou hier verkwijnen *das Land der Griechen mit der Seele suchend*. - Heb je dan niets geleerd, riep Andreas, heb je dan niet genoten van dit jaar in een nieuwe, zij het soms ruwe en nog onharmonische wereld?

Ja, gaf ik ten antwoord, ik heb over de Vleespotten van Egyptenland gezeten en brood gegeten tot verzadiging. Maar ik zal in wat jij denkt een geestelijke woestijn te zijn, nooit zeggen als de kinderen Israëls: och waren we maar gestorven door de hand van den Heer toen wij zaten over de vleespotten van Egyptenland. Ik zal dankbaar zijn om veel wat ik heb gezien en geleerd, maar ik zal mezelf trouw blijven, zoals Polonius het aan zijn zoon gebiedt wanneer deze vertrekt.

‘Vergeet niet dat Polonius een oude dwaas was,’ zei Andreas, niet zonder bitterheid.

Ik stond op. Vivian lag nu op haar buik en de dalende zon, die de bergen met het bloed van Christus kleurde, scheen bekoorlijk op het bonte Indiaanse deken. Zij had het hoofd opzij gelegd en keek me door de tralie van haar blonde haren schalks toe.

‘Je hebt alleen één ding niet geleerd,’ zei ze tot mij. ‘De kunst van gelukkig te zijn, van te aanvaarden dat het leven op je afkomt en je omvangt. Je zit boordevol complexen.’

‘Niet iedereen is twintig jaar en mooi in dit land van melk en honig’, zei ik, ‘niet iedereen heeft de tijd en de kans om zonnebaden te nemen in het gezegende Taos’.

Ik wìst dat ik door afgunst en verlangen naar dit elysees bestaan verteerd werd, maar dat ik onbekwaam was om het te aanvaarden.

XIX *De reis naar de maan*

Ik ben heel vroeg op een morgen uit Taos vertrokken toen de Sangre de Christo-bergen nog bijna purper waren en vormeloos in den nevel. Terwijl ik naar het Noorden vorderde langs een slechte maar romantische heirbaan, kregen zij langzamerhand gestalte en begonnen de kloven en kammen te lijken op de plooien van een kostbaar gewaad op een primitief schilderij. Ik wenste echter zo spoedig mogelijk te verdwijnen uit dit oord, waarvan ik de indrukwekkende bekoring zo gevaarlijk had gevoeld en herademde eerst toen ik weer in de vlakte geraakte en koers zette naar het Noord-Oosten. Ik was eindelijk op weg naar huis. Niemand wachtte mij daar, behalve enkele vrienden en bekenden. En misschien Anna, de jonge geleerde, die mij bleef bestoken met onhandige en overbodige vraagjes van wetenschappelijken aard, waarvoor zij zeer gemakkelijk een oplossing kon vinden in ieder goed lexicon.

Mijn afscheid van Andreas had in mij een leegte ge-

laten en zelfs Vivian miste ik. Al had ik slechts een geringe rol in hun geschiedenis gespeeld, toch hadden zij mij bij het scheiden bedankt voor ingebeelde diensten. Ik had, zo zei Andreas, hem genezen van zijn obsessies en ik had hem een kans op geluk geschonken. Ach, had ik geantwoord, ik was niet veel meer dan een punchingball waar je op hebt geoefend. Wat mij met tevredenheid vervult is, dat je vroegere zelf mij niet heeft aangetast.

De hitte was loodzwaar rond mij in den wagen al reed ik zo snel mogelijk. En telkens als ik dicht bij een stad kwam sloeg de lucht van het cement en de asphalt mij als een turks bad tegen. Ik haastte mij naar de kust van den oceaan en bleef slechts een paar dagen stil in het Zuiden, waar een beschaving tot stand kwam, geheel verschillend van het puriteinse Noorden, een beschaving van aristocraten en slaven, waarvoor dit land nu betaalt met het pijnlijkste maatschappelijke vraagstuk van dezen tijd. Ik zag de sierlijke plantagewoningen die nog in hun oude glorie behouden waren en waar het leven der meesters zoet en lieflijk moet geweest zijn, interieurs sober en sierlijk, waarin tedere en dichterlijke vrouwen hadden geleefd. Ik zag oude portretten van cavaliers met hun opgedirkte negerslaafjes, even voornaam als hun engelse verwanten uit dien tijd. Ik ontmoette mannen die zich, in betrekkelijk bekrompen omstandigheden, uitsluitend toelegden op het cultiveren van hun geest en van hun

smaak. Ik bevond mij voor korten tijd in een midden waar de Oostkust en New York beschouwd werden als barbaarse gewesten en waar men de slavernij als instelling nog kloekmoedig verdedigde of op zijn zachtst goedpraatte. Ik wees deze heren op het feit dat de maatschappelijke en economische achterstand van het Zuiden te wijten was aan deze verouderde opvattingen. Zij anwoordden mij, dat zij hun liefelijk Zuiden niet wensen te zien worden als de nijverheidshel van het Noorden en, nog minder, als het gevaarlijke en karakterloze New York. De wereld was voor de enkelen geschapen, meenden ze,niet voor de menigte. Het enige in dit leven de moeite waard om na te streven was een aristocratische levensstijl.

In het Zuiden heb ik mijn wagen verkocht en, na een bezoek aan Washington, ben ik per nachttrein naar New York vertrokken. Ik had nog een dag voor me in afwachting dat het ‘holle vaartuig’ mij terug naar Europa zou voeren. Ik besloot mij niet te laten afleiden door het schouwspel en zeker geen sleutels meer op te rapen al vielen die me op het hoofd. Er was in New York nog wel wat anders te zien dan dronken dames van middelbaren leeftijd. Ik nam mij voor te doen alsof ik in New York woonde. Ik winkelde op mijn dooie gemak, slenterde door het Park en voedde de grijze eekhoorntjes totdat er een op mijn schouder kwam neerzitten. Een van die oude praatvâars, die men in elk park van de wereld aantreft, sprak mij toe

en zei dat ik een goed mens moest zijn als de dieren mij zo vertrouwden. Ik zei hem, dat ik een mens was met een zak apenootjes. En toen ik zo sprak, viel het mij ineens op, dat ik bezig was de stad te zien zoals Andreas ze had willen zien en dat ik antwoordde, zoals hij een jaar geleden zou hebben gedaan.

Des avonds liep ik naar het Lewisohnstadium waar de gehele maand tegen volksprijzen concerten in de open lucht worden gegeven. Ik zat op een der harde banken in de reusachtige ruimte terwijl de avond viel en de muziek alleen nu en dan gestoord werd door een zilveren vliegtuig, dat hoog boven de dertigduizend toehoorders naar het Zuiden toog. Een negerzanger en een groot choor zongen de Ballad for Americans, een populair oratorio, waarin met eenvoudige woorden de grote daden van de Amerikaanse geschiedenis worden verhaald. Het volstond voor deze mensen de datum 1773 te zingen opdat zij van trots en blijdschap zouden vervuld zijn. Men hoorde de eerste volzinnen van de Onafhankelijkheidsverklaring die een edelen en groten klank hebben en die blijkbaar iedereen bezielden. '*Life, liberty and the pursuit of happiness*' dat was wat dit hele volk betrachtte en waarop iedereen persoonlijk recht had. Ja, zei ik tot mezelf, de eerste officiele tekst van dit land poneert als een premisse dat men het geluk *kan* bereiken, een vermetelheid die geen Europees staatsman zou durven begaan en zeker niet in een officiele tekst vastleggen. Gelukkig volk

dat kan dronken worden aan een codex. Gelukkig volk dat in het geluk gelooft.

Ik ondernam de lange tocht naar de benedenstad te voet. Niettegenstaande het late uur was het nog benauwend warm en met trossen hingen de mensen uit de vensters en aan de stoepen. Eerst was ik in een negerwijk, slecht verlicht en slecht geruimd maar waar overal vrolijk gelach en muziek opklonk. Miniatuur paardenmolentjes op een vrachtwagen gemonteerd, deden de zwarte kleuters ronddraaien terwijl het orgeltje klassieke Italiaanse deuntjes stukmaalde. Later kwam ik in een wijk die er deftig en gesloten uitzag, vol luxueuse woonhuizen en zonder karakter. Ik voelde me niet eenzaam al kende ik geen mens tussen deze acht miljoen zielen. Integendeel, ik was rijk aan het gezelschap van al wie ik in dit land had gekend.

Voor de laatste maal maakte ik de som op van mijn ervaringen en vroeg ik mij af of ik wijs gedaan had het offer van Andreas af te wijzen. Stellig, ik ging terug naar Anna-met-de-voetnoten, die niet eer een vrouw zou worden voor ik haar schrijfboeken voor goed zou wegsluiten en haar een kookboek zou ten geschenke geven. Maar ik wist dat een vrouw zoals Vivian mij op korten tijd ten onder zou hebben gebracht. Ik had in dit land uitersten gezien die mij afschrikten, geweld en grenzenloze goedheid naast mekaar, grote geesten en volslagen bruten, een verwarde beschaving op zoek naar iets groots. Ik was, zoals Gulliver, in dit

land in aanraking gekomen met reuzen en dwergen, mensen die door hun verziendheid en ondernemingsgeest hoog uitstaken boven de beste in Europa, maar dan ook weer duizenden die in hun banaliteit en vormeloze onnozelheid niet reikten tot het peil van het benepenste burgermannetje uit een oud provinciestadje ten onzent. Ik had de ruimte van dit land leren kennen, maar had bevonden dat ze dikwijls leeg was. Ik had het gemakkelijk leven gekend, dat voor alles tijd leert sparen; maar ik had ook gezien wat men met dien gespaarden tijd dééd! Ik had in een maatschappij geleefd waar overleveringen zogenaamd niet bestonden maar waar men uit het verleden van twintig volkeren een eigen stijl tracht op te bouwen. Ik maakte er mij een verwijt van dat ik, behalve met enkele professoren en met de autochtone Vivian, minder aanraking had gehad met de inboorlingen dan met vreemden, Aziaten en Europeanen uit mij onvertrouwde landen. Al had ik ongeveer heel het land doorkruist, toch voelde ik dat ik wellicht in één jaar niet dicht genoeg genaderd was tot de kern van deze verbluffende en krachtige beschaving. Ik stond op het punt de verleiding nog eens te ondergaan. Het was nog tijd. Ik kon mijn zeereis opgeven en naar Taos weerkeren.

Ik keek besluiteloos rond en stond stil. Uit het park kwamen vele wandelaars, meestal oude Joodse paartjes die Jiddisch en Duits spraken en in wier gedachtenwisseling men telkens de namen van Belsen, Buchenwald,

Dachau hoorde doorklinken. Ik werd ontroerd toen ik dacht hoevele duizenden slachtoffers van de Europese hysterie en moordzucht hier een haven hadden gevonden. Wellicht dachten zij, dat deze haven een paradijs was. Dat was overdreven.

Ik zag dat ik voor het Planetarium stond. Ik had er nooit een bezocht. Ik schoof mee naar binnen met een groepje wachtenden. In een enorme ruimte gingen plots al de electrische lichten uit en wij werden omvangen door de schitterende hemellichamen. Een warme stem klonk van ergens op en gaf ons op bevattelijke manier de nodige verklaringen. Ik dacht er aan dat Andreas niet naar Laramie had behoeven te reizen om door het spektakel van het heelal overweldigd en ontroerd te worden. Toen de zon en de maan, toen Venus en de melkweg waren geweken voor het gewone licht ontdekten wij den spreker. Het was een aangename jonge man die, tot besluit van zijn toelichting, aankondigde dat de tijd niet zo ver verwijderd was dat, dank zij het scheppend genie van den mens, de reis naar de maan mogelijk zou worden. Ik dacht: in dit land buiten proporties pas ik niet, in Europa pas ik waarschijnlijk ook niet meer, dan misschien maar de maan. Ik was de eerste om op te staan en aan te schuiven toen de jonge man aankondigde, dat zij die zich voor het eerste uitstapje naar de maan wilden inschrijven, verzocht worden hun naam en adres op te geven.

Dat is het laatste wat ik in Amerika heb gedaan. Verder was er niets dan lucht en water en de lange zoglijn die mij nog een bedriegelijk kort ogenblik aan de nieuwe wereld scheen te verbinden.

Toen, op een morgen, het geluid der machines tot een dof gebrom verzachtte en het schip stil lag, keek ik door de patrijspoort van mijn kajuit en zag ik, door de vuile purperen morgenlucht heen, een dunne strook slijkerige kust waarboven één voor één de lichten van den nacht werden gedoofd. De wind stormde zont op mijn gelaat en luie meeuwen voerden een wit ballet uit rond het stille vaartuig. Toen ben ik, zoals Andreas op de prairie, maar niet zoals hij uit blijdschap, begonnen te wenen; omdat ik, eindelijk in mijn geboorteland teruggekeerd, bewust was, dat ik er voortaan nooit meer als van ouds zou zijn; onvast op mijn anker, ongeschikt voor een anderen bodem, nergens volkomen thuis, aan deze noch aan gene zijde van het grote water.

New York (Chelsea), December 1951